Ileana TACHE

PERSONALITĂȚI ALE ISTORIEI GÂNDIRII ECONOMICE

Editura Universității Transilvania din Brașov

2026

EDITURA UNIVERSITĂȚII TRANSILVANIA DIN BRAȘOV

Adresa: Str. Iuliu Maniu nr. 41A
500091 Brașov
Tel.: 0268 476 050
Fax: 0268 476 051
E-mail: editura@unitbv.ro

Editură acreditată de CNCSIS, cod 81.

ISBN 978-606-19-1883-6 (ebook)

Copyright © Autorii, 2026

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Mirela CRISTEA, Universitatea din Craiova

Conf. univ. dr. Alexandra ZAMFIRACHE, Universitatea Transilvania din Brașov

CUPRINS

Introducere

JAMES McGILL BUCHANAN 7

RONALD COASE 17

MILTON FRIEDMAN 27

JOHN KENNETH GALBRAITH 37

FRIEDRICH AUGUST VON HAYEK 47

ROBERT E. LUCAS 63

THOMAS MALTHUS 77

KARL MARX 96

CARL MENGER 112

JOHN STUART MILL 124

LUDWIG VON MISES 133

FRANÇOIS QUESNAY 147

DAVID RICARDO 161

MURRAY ROTHBARD 171

PAUL ANTHONY SAMUELSON 184

JOSEPH ALOIS SCHUMPETER 194

ADAM SMITH 206

INTRODUCERE

Economia reprezintă una dintre principalele forțe care influențează modul în care este organizată și evoluează societatea. De la prețurile bunurilor și serviciilor pe care le utilizăm zi de zi până la hotărârile adoptate de guverne, companii și instituții financiare internaționale, principiile economice se regăsesc în numeroase aspecte ale vieții contemporane. În spatele teoriilor și conceptelor economice se află personalități care, prin cercetările și ideile lor, au contribuit decisiv la schimbarea modului în care sunt înțelese producția, schimbul, bogăția, dezvoltarea economică și comportamentul oamenilor.

Lucrarea de față prezintă o serie de economiști care au avut o influență majoră asupra evoluției gândirii economice. Aceștia au contribuit la formarea economiei moderne și la dezvoltarea unor concepte care continuă să fie utilizate și analizate. De la reprezentanții timpurii ai economiei clasice, precum Adam Smith și David Ricardo, până la economiști moderni și laureați ai Premiului Nobel, fiecare dintre aceste personalități a adus contribuții originale, ale căror efecte se regăsesc atât în cercetarea academică, cât și în elaborarea politicilor economice.

Obiectivul acestei lucrări nu este doar prezentarea unor informații biografice despre economiștii analizați, ci și explicarea principalelor idei și teorii prin care aceștia au devenit cunoscuți. Pentru fiecare personalitate sunt urmărite perioada istorică în care a trăit, contextul economic și social al epocii, problemele cărora a încercat să le ofere soluții, contribuțiile sale teoretice și influența exercitată asupra dezvoltării economiei.

Știința economică nu reprezintă un domeniu rigid, ci unul aflat într-o continuă transformare. Pe măsură ce societatea se schimbă, teoriile existente sunt verificate, completate și reinterpretate pentru a putea explica noile realități. Crizele economice și financiare, procesul de globalizare, progresul tehnologic,

schimbările climatice și dezvoltarea inteligenței artificiale constituie exemple de transformări care determină apariția unor noi întrebări economice. În acest context, ideile formulate de marii economiști ai trecutului continuă să fie relevante, chiar dacă sunt analizate din perspective adaptate prezentului.

Prin intermediul acestei lucrări, cititorul poate descoperi atât personalitățile aflate în spatele principalelor teorii economice, cât și influența pe care ideile lor au exercitat-o asupra evoluției societății. Cunoașterea contribuțiilor acestor economiști permite o înțelegere mai aprofundată a mecanismelor economice, a modului în care sunt luate deciziile și a factorilor care contribuie la prosperitatea și dezvoltarea unei societăți.

Indiferent dacă lucrarea este consultată de un student, cadru didactic, antreprenor sau de o persoană interesată de domeniul economic, scopul său este de a oferi o prezentare accesibilă și coerentă a unor personalități esențiale pentru istoria gândirii economice și a ideilor prin care acestea au contribuit la transformarea economiei.

JAMES McGILL BUCHANAN (1919 - 2013)

Sursa: Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category%3AJames_M._Buchanan?utm_source=chatgpt.com

James McGill Buchanan a fost un economist american de prestigiu, cunoscut în special pentru contribuțiile sale la dezvoltarea teoriei alegerii publice (*public choice*). În anul 1986 a primit Premiul Nobel pentru Economie pentru cercetările sale referitoare la procesul decizional politic și la modul în care principiile economice pot fi utilizate pentru analiza comportamentului actorilor politici.

Repere biografice

James McGill Buchanan s-a născut la 2 octombrie 1919, în localitatea Murfreesboro, Tennessee, într-o familie în care agricultura și educația ocupau un loc important. Tatăl său, James Buchanan, era fermier, iar mama sa, Lilian, profesoară. Bunicul său, John Buchanan, a fost guvernator al statului Tennessee pentru un mandat, fiind susținut de Uniunea Fermierilor datorită reputației sale de persoană integră, activă și dedicată agriculturii.

În anul 1940, Buchanan a absolvit Middle Tennessee State College, obținând diploma de Bachelor of Science. Un an mai târziu și-a continuat studiile la Universitatea din Tennessee, unde a obținut diploma de master. Între 1941 și 1946 a efectuat serviciul militar, iar în anul 1945 a fost recompensat cu Medalia Steaua de Bronz.

După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, Buchanan și-a continuat pregătirea academică la Universitatea din Chicago, unde l-a avut ca profesor pe economistul Frank H. Knight. Buchanan a relatat ulterior că, la începutul perioadei sale de studiu la Chicago, avea convingeri apropiate de socialismul liberal. Expunerea la ideile lui Knight, în special la cursurile referitoare la teoria prețurilor, a contribuit însă la orientarea sa către economia de piață.

Un rol important în formarea gândirii sale economice l-a avut și lucrarea economistului suedez Knut Wicksell (1958) referitoare la impozitare, publicată inițial în 1896. Studierea acesteia a avut o influență importantă asupra modului în care Buchanan a ajuns să analizeze legătura dintre fiscalitate, instituții și procesul politic.

În 1948, Buchanan și-a obținut doctoratul la Universitatea din Chicago. Ulterior, a ocupat poziții academice la mai multe universități americane, printre care University of Virginia, University of California, Los Angeles și Virginia

Polytechnic Institute. În 1953 s-a alăturat Universității din Florida, unde a devenit decan al Facultății de Economie.

În perioada 1955–1956 a petrecut un timp în Italia, la Roma și Perugia, unde a studiat contribuțiile economiștilor italieni clasici din domeniul finanțelor publice. Această experiență a avut o influență semnificativă asupra cercetărilor sale ulterioare privind relația dintre instituțiile politice și politica economică.

În plan personal, Buchanan s-a căsătorit cu Anna Bacca. A manifestat, de asemenea, un interes deosebit pentru limbile străine și a contribuit la traducerea unor lucrări din italiană și germană în limba engleză.

Contribuția la teoria alegerii publice

Cea mai importantă contribuție a lui Buchanan este asociată cu dezvoltarea teoriei alegerii publice. Această perspectivă a modificat modul tradițional de analizare a procesului politic, prin aplicarea instrumentelor economice asupra comportamentului alegătorilor, politicienilor și funcționarilor publici.

În concepția lui Buchanan, oamenii implicați în procesul politic nu trebuie considerați automat diferiți de participanții la activitățile economice. Și în politică, indivizii au propriile interese, preferințe și obiective, iar aceste elemente influențează deciziile pe care le adoptă.

Prin urmare, analiza procesului politic trebuie să ia în considerare comportamentul real al persoanelor implicate și nu doar presupunerea că politicienii sau funcționarii publici acționează permanent în interesul general.

O preocupare centrală a cercetărilor lui Buchanan a fost relația dintre stat, instituțiile politice și economie. După revenirea din Italia, activitatea sa în acest domeniu s-a intensificat. Împreună cu John W. Nutter, a contribuit la înființarea Thomas Jefferson Center for Studies in Political Economy. Centrul urmărea

dezvoltarea cercetării economice și politice și promovarea ideii de libertate individuală.

Ulterior, Buchanan a colaborat cu Gordon Tullock la dezvoltarea unei instituții dedicate cercetării alegerii publice. Prin activitatea desfășurată în cadrul acesteia, cei doi au contribuit la consolidarea unei noi direcții de cercetare economică, orientată spre analiza deciziilor politice.

Opera lui James Buchanan

Printre cele mai cunoscute lucrări ale lui Buchanan se numără *The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy*, publicată în 1962 împreună cu Gordon Tullock (1995), *Cost and Choice* (1969), *The Limits of Liberty* (1975) și *Liberty, Market and State* (1986).

În *The Calculus of Consent*, Buchanan și Tullock propun analizarea politicii din perspectiva unui proces de schimb între indivizi. În această abordare, preferințele persoanelor reprezintă elementele de bază ale procesului politic, iar instituțiile și regulile sunt mecanismele prin care aceste preferințe sunt transformate în decizii colective.

Autorii consideră că, asemenea pieței, sistemul politic poate fi analizat prin prisma regulilor care guvernează interacțiunile dintre indivizi. În consecință, îmbunătățirea sistemului politic nu depinde exclusiv de alegerea unor persoane considerate mai competente sau mai morale, ci și de existența unor reguli instituționale adecvate.

Această idee reprezintă una dintre caracteristicile fundamentale ale perspectivei constituționale promovate de Buchanan. Dacă un sistem politic produce rezultate nesatisfăcătoare, soluția nu trebuie căutată exclusiv în schimbarea persoanelor care exercită puterea, ci și în modificarea regulilor după care funcționează sistemul.

Din această perspectivă, rolul economistului este să analizeze diferite tipuri de reguli constituționale și să evalueze modul în care acestea pot influența comportamentul și rezultatele procesului politic.

Economia politică și comportamentul uman

În eseul *What Should Economists Do?*, Buchanan critică tendința economiștilor de a restrânge obiectul economiei la analiza piețelor și a prețurilor. El consideră că economistul trebuie să studieze mai larg comportamentul uman și instituțiile care apar ca urmare a interacțiunilor dintre indivizi.

Pornind de la observația lui Adam Smith privind înclinația oamenilor către schimb și troc, Buchanan susține că relațiile de schimb reprezintă un element fundamental pentru înțelegerea economiei politice.

În acest sens, comportamentul indivizilor pe piață, preferința pentru schimb și diferitele forme instituționale prin care aceste schimburi se realizează trebuie să constituie teme importante ale cercetării economice.

Buchanan consideră, de asemenea, că economia și politica nu trebuie tratate ca domenii complet separate. Aceleași principii privind comportamentul individual pot fi utilizate pentru analizarea atât a interacțiunilor de pe piață, cât și a celor care au loc în cadrul instituțiilor politice.

Școala de Public Choice din Virginia

Teoria *public choice* poate fi definită drept aplicarea instrumentelor analizei economice la procesele decizionale care se desfășoară în afara pieței. Ea urmărește să explice modul în care alegătorii, politicienii și funcționarii publici iau decizii și interacționează.

Printre principalele teme analizate se află comportamentul alegătorilor, regulile de vot, teoria statului, mecanismele deciziei colective, schimburile de sprijin politic, funcționarea birocrației, politicile publice și reglementarea guvernamentală.

Originile moderne ale acestei orientări pot fi identificate în cercetările unor economiști precum Duncan Black (1958) și Anthony Downs (1957). Duncan Black a publicat în 1958 lucrarea *The Theory of Committees and Elections*, în timp ce Anthony Downs a publicat în 1957 *An Economic Theory of Democracy*. Lor li se adaugă contribuțiile lui Kenneth Arrow, prin *Social Choice and Individual Values* (1951), și ale lui Mancur Olson, prin *The Logic of Collective Action* (1965).

Un rol decisiv în instituționalizarea domeniului l-au avut însă James Buchanan și Gordon Tullock. Cei doi au continuat sistematic cercetarea începută prin lucrările lor și au contribuit la formarea unei comunități academice interesate de analiza economică a procesului politic.

În 1963, la Charlottesville, cei doi au organizat prima reuniune dedicată cercetătorilor preocupați de teoria alegerii publice. Ulterior, a fost creată publicația *Papers on Non-Market Decision-Making*, care a contribuit la dezvoltarea domeniului și a precedat revista *Public Choice*. Formarea *Public Choice Society* este, de asemenea, strâns legată de activitatea lui Buchanan și Tullock.

În timp, cercetătorii asociați acestei orientări au devenit cunoscuți sub denumirea de reprezentanți ai Școlii din Virginia. Specificul acesteia constă în utilizarea metodelor economice pentru analiza instituțiilor și proceselor politice.

Contextul economic al apariției teoriei public choice

Pentru înțelegerea contribuției Școlii din Virginia trebuie analizat și contextul intelectual al anilor 1950. În macroeconomie, această perioadă era puternic influențată de ideile keynesiene. Cercetătorii erau preocupați de modul în care politicile fiscale, monetare și comerciale puteau fi utilizate pentru combaterea șomajului, controlul inflației și menținerea echilibrului extern.

În același timp, la nivel microeconomic se dezvolta o literatură importantă privind eșecurile pieței, externalitățile și bunurile publice. Lucrările lui William Baumol, James Meade și Paul Samuelson au avut o contribuție importantă în această direcție, iar ulterior Francis Bator (1958) a sintetizat o parte importantă a acestor idei în studiul *The Anatomy of Market Failure*.

În acest context, perspectiva *public choice* a introdus o abordare diferită. Dacă teoriile economice dominante analizau în special situațiile în care intervenția guvernamentală putea corecta anumite deficiențe ale pieței, reprezentanții alegerii publice au început să analizeze și situațiile în care intervenția statului poate genera propriile probleme.

Contribuția lui Buchanan la teoria constituțională

Una dintre ideile importante dezvoltate de Buchanan și Tullock este aceea că trebuie analizate nu numai rezultatele deciziilor politice, ci și regulile prin care aceste decizii sunt adoptate (Buchanan și Tullock, 1995, pp. 7–8).

Într-un sistem politic, regulile de vot, drepturile de proprietate și mecanismele de distribuire a veniturilor influențează rezultatele finale. Prin urmare, modificarea regulilor poate fi uneori mai importantă decât înlocuirea persoanelor care iau deciziile.

În *The Calculus of Consent*, autorii încearcă să răspundă la întrebarea referitoare la regulile pe care un individ rațional ar fi dispus să le accepte atunci

când știe că acestea trebuie să fie acceptabile și pentru ceilalți membri ai societății.

Această abordare transformă problema constituțională într-o problemă de alegere colectivă. Individul trebuie să decidă ce reguli sunt preferabile înainte de a cunoaște exact rezultatele concrete pe care aplicarea acestora le va produce.

Buchanan acordă astfel o importanță deosebită acordului voluntar și regulilor acceptate de participanții la procesul politic.

Importanța teoriei public choice

Teoria alegerii publice a contribuit la dezvoltarea unei perspective mai realiste asupra funcționării instituțiilor politice. Ea pornește de la ideea că politicienii, alegătorii și funcționarii publici sunt persoane care urmăresc anumite obiective și au propriile interese.

Această perspectivă nu presupune că interesul individual conduce întotdeauna la rezultate negative. Dimpotrivă, problema centrală este modul în care instituțiile și regulile pot orienta interesele individuale astfel încât acestea să fie compatibile cu rezultate colective acceptabile.

Una dintre preocupările importante ale teoriei este identificarea cauzelor pentru care procesele politice pot genera rezultate ineficiente și găsirea unor modalități prin care instituțiile pot fi reformate.

Prin urmare, teoria *public choice* nu se limitează la critica statului sau a procesului politic. Ea urmărește și identificarea unor reguli și mecanisme instituționale care pot îmbunătăți funcționarea sistemului politic.

Recunoașterea contribuțiilor lui James Buchanan

Cercetările lui James Buchanan au avut o influență importantă asupra dezvoltării economiei politice moderne. Pentru contribuțiile sale la teoria alegerii publice, el a primit în anul 1986 Premiul Nobel pentru Economie.

Activitatea sa a inclus cercetări privind fiscalitatea, regulile constituționale, procesul decizional colectiv, libertatea individuală și relația dintre economie și instituțiile politice.

Importanța lui Buchanan constă în principal în faptul că a contribuit la apropierea economiei de știința politică și a demonstrat că metodele analizei economice pot fi utilizate pentru înțelegerea unor fenomene precum votul, comportamentul politicienilor, funcționarea instituțiilor și procesul de adoptare a deciziilor colective.

În concluzie, James Buchanan ocupă un loc important în istoria gândirii economice datorită modului în care a schimbat perspectiva asupra relației dintre economie, politică și instituții. Prin teoria *public choice*, el a arătat că pentru înțelegerea rezultatelor politice este necesară analiza atât a intereselor individuale, cât și a regulilor care structurează interacțiunile dintre indivizi.

BIBLIOGRAFIE

Arrow, K. J. (1951). *Social choice and individual values*. John Wiley. https://doi.org/10.2307/2980848

Bator, F. M. (1958). The anatomy of market failure. *The Quarterly Journal of Economics, 72*(3), pp. 351–379.

Black, D. (1958). *The theory of committees and elections*. Cambridge University Press.

Buchanan, J. M. (1969). *Cost and choice: An inquiry in economic theory*. Markham Publishing Company.

Buchanan, J. M. (1975). *The limits of liberty: Between anarchy and Leviathan*. University of Chicago Press.

Buchanan, J. M. (1977). *Freedom in constitutional contract*. Texas A&M University Press.

Buchanan, J. M. (1979). *What should economists do?* Liberty Press.

Buchanan, J. M. (1986). *Liberty, market and the state: Political economy in the 1980s*. The Harvester Press Group.

Buchanan, J. M., & Tullock, G. (1995). *Calculul consensului: Bazele logice ale democrației constituționale* (P. Fudulu, Trans.). Editura Expert.

Downs, A. (1957). *An economic theory of democracy*. Harper & Brothers.

Jefferson, T. (1784). *Notes on the state of Virginia* [Original edition].

Olson, M. (1965). *The logic of collective action: Public goods and the theory of groups*. Harvard University Press. https://doi.org/10.4159/9780674041660

Wicksell, K. (1958). A new principle of just taxation (J. M. Buchanan, Trans.). In R. A. Musgrave & A. T. Peacock (Eds.), *Classics in the theory of public finance* (pp. 72–118). Macmillan. (Original work published 1896)

RONALD COASE (1910 - 2013)

Sursa: South China Morning Post / Kevin Rafferty / Emilio Rivera / 18 septembrie 2013

Ronald Coase și Școala de economie politică de la Chicago

Ronald Coase a fost un economist britanic care s-a remarcat printr-o abordare originală a problemelor economice, acordând o importanță deosebită relațiilor dintre economie, drept, instituții și comportamentul uman. În anul 1991 a primit Premiul Nobel pentru Economie pentru contribuțiile sale la înțelegerea structurii instituționale a economiei și a rolului costurilor de tranzacție și al drepturilor de proprietate.

Coase și-a început cariera academică în Marea Britanie, după absolvirea London School of Economics. În perioada 1935–1951 a predat la Dundee, iar ulterior s-a stabilit în Statele Unite ale Americii. A ocupat poziții academice la

universitățile din Buffalo și Virginia, înainte de a se alătura Universității din Chicago, unde și-a desfășurat o mare parte din activitatea științifică.

Una dintre principalele sale contribuții a constat în explicarea mecanismelor prin care funcționează piețele și în evidențierea faptului că tranzacțiile economice nu sunt lipsite de costuri. Spre deosebire de abordările economice puternic matematizate, Coase a preferat să analizeze problemele economice pornind de la situații concrete și de la instituțiile care influențează comportamentul indivizilor.

Ronald Coase este asociat Școlii de Economie de la Chicago, o importantă tradiție intelectuală care a reunit economiști preocupați de analiza funcționării piețelor, a libertății economice și a comportamentului individual. Deși membrii acestei școli nu au avut întotdeauna opinii identice asupra tuturor problemelor economice, ei au împărtășit anumite principii metodologice și o preocupare comună pentru rolul piețelor și al alegerii individuale.

Economiștii asociați Școlii de la Chicago au acordat o importanță deosebită economiei de piață și deciziei individuale. În microeconomie, această tradiție a pus accent pe analiza comportamentului consumatorilor și producătorilor și pe modul în care deciziile acestora contribuie la alocarea resurselor.

În cadrul acestei tradiții pot fi identificate însă direcții diferite de cercetare. Milton Friedman s-a concentrat în special asupra problemelor monetare și asupra relației dintre oferta de bani și nivelul prețurilor, în timp ce economiști precum Gary Becker, Jacob Mincer și Ronald Coase au fost preocupați în principal de eficiența alocării resurselor și de extinderea analizei economice către domenii care anterior erau considerate în afara sferei economiei.

Contribuția lui Coase este deosebit de importantă deoarece el a arătat că funcționarea pieței trebuie analizată ținând cont nu doar de prețuri, ci și de costurile asociate realizării tranzacțiilor și de structura drepturilor de proprietate.

Teorema lui Coase

Una dintre cele mai cunoscute contribuții ale lui Ronald Coase este asociată cu analiza externalităților și cu ceea ce literatura economică a consacrat drept teorema lui Coase (Coase, 1960, pp. 43-44).

Externalitățile apar atunci când activitatea unui individ sau a unei firme produce efecte asupra altor persoane, iar aceste efecte nu sunt reflectate integral în prețul tranzacției. Ele pot avea caracter negativ, atunci când generează costuri pentru alte persoane, sau pozitiv, atunci când produc beneficii pentru acestea.

Poluarea constituie un exemplu clasic de externalitate negativă. O fabrică poate produce bunuri pentru piață, dar în același timp poate elimina substanțe poluante în aer, apă sau sol. Costurile generate de această poluare pot fi suportate de comunitate, chiar dacă producătorul nu plătește direct pentru ele.

Economistul Arthur Pigou (1932) a argumentat că asemenea situații pot justifica intervenția statului, prin măsuri precum taxarea poluării sau stabilirea unor limite privind emisiile. Coase a analizat însă problema dintr-o perspectivă diferită, întrebându-se dacă părțile implicate nu ar putea ajunge singure la o soluție prin negociere.

Pentru Coase, problema externalităților trebuie analizată prin prisma drepturilor de proprietate și a costurilor asociate negocierii. El observă că multe dintre conflictele economice care par să necesite intervenția statului pot fi, în anumite condiții, rezolvate prin acorduri între persoanele implicate.

O idee importantă a lui Coase este aceea că factorii de producție nu trebuie priviți doar ca obiecte fizice. Ei pot fi interpretați și prin prisma drepturilor pe care diferite persoane le dețin asupra utilizării lor.

De exemplu, un teren nu reprezintă doar o suprafață fizică. Proprietatea asupra terenului presupune un ansamblu de drepturi privind modul în care acesta poate fi folosit. Aceste drepturi pot fi însă limitate de drepturile altor persoane sau de prevederile legale.

Proprietarul unui teren poate avea dreptul de a construi pe acesta, însă este posibil să existe restricții privind înălțimea clădirilor, destinația terenului sau modul de utilizare a anumitor resurse. În același timp, alte persoane pot avea drepturi de acces sau alte drepturi recunoscute prin lege.

Prin urmare, folosirea unei resurse într-un anumit scop poate împiedica utilizarea ei în alt scop. Alegerea unei anumite utilizări implică astfel un cost de oportunitate.

De exemplu, folosirea unui teren pentru construirea unei clădiri poate elimina posibilitatea utilizării sale ca spațiu verde, loc de parcare sau zonă destinată unei alte activități. Din această perspectivă, drepturile de proprietate presupun întotdeauna anumite compromisuri.

Coase consideră că externalitățile pot fi soluționate, în anumite condiții, prin negociere între persoanele implicate. Dacă drepturile sunt clar definite, iar costurile negocierii sunt suficient de reduse, părțile pot ajunge la un acord care să conducă la o utilizare eficientă a resurselor.

De aici rezultă ideea centrală asociată teoremei lui Coase: atunci când drepturile de proprietate sunt clar stabilite și costurile tranzacțiilor sunt reduse, negocierea voluntară poate conduce la un rezultat economic eficient, indiferent de persoana căreia îi este atribuit inițial dreptul.

Este important de precizat că această concluzie depinde de existența unor condiții favorabile negocierii. În lumea reală, costurile tranzacțiilor pot fi ridicate, iar numărul persoanelor implicate într-un conflict poate fi foarte mare. Din acest motiv, teorema lui Coase nu trebuie interpretată ca o afirmație potrivit căreia intervenția statului este întotdeauna inutilă.

Un exemplu privind externalitățile

Pentru a înțelege mai ușor această idee poate fi utilizat exemplul a doi vecini. Primul dorește să asculte muzică la un volum ridicat, în timp ce cel de-al doilea este deranjat de zgomot.

O soluție ar putea consta în interzicerea completă a zgomotului. O altă variantă ar fi să i se permită primei persoane să asculte muzică fără restricții. Niciuna dintre aceste variante nu este în mod automat eficientă.

Soluția economică este aceea în care activitatea continuă atât timp cât beneficiul obținut de persoana care ascultă muzica este mai mare decât disconfortul produs vecinului.

Dacă dreptul de a produce zgomot îi aparține celui care ascultă muzica, vecinul ar putea să îi ofere o sumă de bani pentru reducerea volumului. Dacă, dimpotrivă, vecinul deține dreptul la liniște, persoana care dorește să asculte muzică ar putea să îi ofere o compensație pentru acceptarea unui anumit nivel de zgomot.

În situația în care negocierea este posibilă și costurile acesteia sunt reduse, rezultatul final poate fi eficient indiferent de persoana căreia i-a fost atribuit inițial dreptul.

Astfel, esența teoremei lui Coase constă în accentul pus pe posibilitatea negocierii și pe importanța definirii clare a drepturilor de proprietate.

Exemplul Sturges vs. Bridgman

Coase utilizează în analiza sa și cazul Sturges vs. Bridgman, un exemplu clasic referitor la conflictul dintre două activități economice.

În acest caz, un medic, Sturges, a cumpărat o proprietate aflată în apropierea unei fabrici de dulciuri care funcționa de mai mult timp. Pentru o perioadă, activitatea medicului nu a fost afectată de funcționarea fabricii.

Ulterior, medicul a construit un spațiu destinat consultațiilor într-o zonă a proprietății aflată mai aproape de utilajele fabricii. Zgomotul și vibrațiile produse de activitatea acesteia au început să interfereze cu activitatea medicală.

Medicul a apelat la instanță, iar soluția juridică a fost favorabilă acestuia. Coase interpretează cazul din perspectiva alocării drepturilor și arată că hotărârea instanței a avut, în realitate, efectul de a atribui unui participant dreptul asupra unei anumite utilizări a proprietății.

Din punctul său de vedere, problema nu trebuia analizată exclusiv prin întrebarea „cine produce prejudiciul?", ci și prin întrebarea „care dintre cele două activități are o valoare economică mai mare și în ce condiții ar putea părțile să ajungă la un acord?".

Această perspectivă reprezintă una dintre contribuțiile importante ale lui Coase la analiza externalităților.

Firma și internalizarea tranzacțiilor

O altă contribuție esențială a lui Ronald Coase se referă la explicarea existenței firmei. În articolul său fundamental, *The Nature of the Firm* (Coase, 1987), Coase încearcă să răspundă unei întrebări aparent simple: de ce există firme, dacă economia de piață permite realizarea tranzacțiilor prin intermediul contractelor?

Pentru a răspunde acestei întrebări, Coase introduce în analiza economică noțiunea de cost al tranzacției.

În teorie, realizarea unei tranzacții pe piață poate părea simplă: un cumpărător și un vânzător se întâlnesc, stabilesc un preț și efectuează schimbul. În realitate, însă, fiecare tranzacție presupune timp, informații, căutarea partenerilor, negociere, redactarea contractelor și verificarea respectării obligațiilor.

Toate aceste activități presupun consum de resurse și reprezintă costuri asociate utilizării mecanismului pieței.

Coase compară două modalități principale de organizare economică: piața și firma.

Pe piață, tranzacțiile sunt realizate între participanți independenți, prin intermediul contractelor și al prețurilor. În cadrul unei firme, anumite activități sunt coordonate în interiorul organizației, prin decizii manageriale.

Apariția firmei poate fi explicată tocmai prin faptul că, în anumite situații, coordonarea internă este mai puțin costisitoare decât realizarea permanentă a tranzacțiilor prin intermediul pieței.

De exemplu, o companie ar putea cumpăra separat, de pe piață, fiecare serviciu de care are nevoie. Dacă acest proces ar presupune negocieri permanente, căutarea unor noi furnizori și încheierea repetată de contracte, costurile ar putea deveni foarte mari.

Într-o asemenea situație, poate fi mai eficient ca anumite activități să fie realizate în interiorul firmei, prin angajarea unor persoane și coordonarea directă a activităților acestora.

Prin urmare, firma reprezintă o alternativă la piață pentru organizarea anumitor tranzacții.

Costurile de tranzacție

Costurile de tranzacție reprezintă un element central în analiza lui Coase. Ele includ resursele necesare pentru identificarea oportunităților de schimb, obținerea informațiilor, găsirea partenerilor, negocierea condițiilor, încheierea contractelor și monitorizarea respectării acestora.

Funcționarea mecanismului prețurilor nu este, așadar, gratuită.

Pentru realizarea unui schimb economic, participanții trebuie să dețină informații despre prețuri și despre condițiile în care poate fi efectuată tranzacția. Obținerea acestor informații presupune timp și efort.

În plus, contractele trebuie negociate și redactate, iar respectarea lor trebuie urmărită. În anumite situații, participanții trebuie să suporte și costuri juridice sau administrative.

Riscul și incertitudinea reprezintă, de asemenea, factori importanți. Participanții la piață nu pot anticipa toate evenimentele care vor avea loc pe durata unui contract. Din acest motiv, contractele pe termen lung nu elimină complet problemele, deoarece pot apărea situații neprevăzute care modifică interesele sau condițiile inițiale ale participanților.

De ce nu există o singură firmă?

Analiza lui Coase ridică o întrebare interesantă. Dacă firma poate evita anumite costuri ale utilizării pieței, de ce nu ar trebui ca toate tranzacțiile economice să fie organizate în cadrul unei singure firme?

Răspunsul este că și coordonarea internă presupune costuri.

Pe măsură ce o firmă se extinde, numărul activităților și volumul informațiilor care trebuie gestionate cresc. Procesul decizional devine mai complicat, iar coordonarea poate deveni mai puțin eficientă.

Managerii trebuie să colecteze, să transmită și să interpreteze cantități tot mai mari de informații. În cadrul organizațiilor foarte mari pot apărea întârzieri, erori de comunicare și dificultăți în transmiterea corectă a informațiilor către persoanele responsabile de luarea deciziilor.

În consecință, firma are și ea limite.

Dimensiunea optimă a unei firme poate fi înțeleasă prin comparația dintre costurile organizării interne și costurile utilizării pieței. Atunci când realizarea

unei activități în interiorul firmei devine mai costisitoare decât procurarea acesteia de pe piață, externalizarea poate reprezenta alternativa mai eficientă.

În sens invers, dacă utilizarea pieței presupune costuri mai mari decât coordonarea internă, firma poate decide să realizeze activitatea în cadrul propriei organizații.

Prin urmare, limitele firmei sunt determinate de raportul dintre aceste două categorii de costuri.

Importanța contribuției lui Coase

Analiza lui Ronald Coase a avut un impact major asupra economiei moderne deoarece a demonstrat că instituțiile și regulile juridice trebuie incluse în analiza economică.

El a atras atenția asupra faptului că pieţele reale nu funcționează într-un spațiu abstract, lipsit de costuri și instituții. Tranzacțiile presupun costuri, drepturile de proprietate trebuie definite, iar regulile juridice pot influența modul în care resursele sunt utilizate.

Prin analiza externalităților, Coase a oferit o perspectivă alternativă asupra intervenției statului. El nu a susținut că piața poate rezolva întotdeauna toate problemele, ci a arătat că trebuie analizate costurile și beneficiile fiecărei soluții, inclusiv costurile asociate intervenției guvernamentale.

În același timp, teoria firmei a explicat de ce economia nu este organizată exclusiv prin intermediul pieţelor. Firmele apar și se dezvoltă deoarece, în anumite situații, coordonarea internă poate fi mai eficientă decât utilizarea mecanismului de piață (Coase, 1990).

Astfel, contribuțiile lui Coase au permis o mai bună înțelegere a relației dintre piață, firme, drepturi de proprietate și instituții.

Pe lângă lucrările sale consacrate, Coase a publicat și numeroase studii dedicate istoriei și metodologiei economiei. În volumul *Essays on Economics*

and Economists (Coase, 1994), el analizează modul în care economiștii formulează problemele de cercetare, construiesc teorii și își raportează ideile la problemele concrete ale societății și politicilor publice.

În ansamblu, Ronald Coase rămâne una dintre personalitățile importante ale economiei moderne. Contribuțiile sale au extins analiza economică dincolo de simpla studiere a prețurilor și cantităților și au evidențiat rolul fundamental al instituțiilor, drepturilor de proprietate și costurilor de tranzacție în funcționarea economiei.

BIBLIOGRAFIE

Coase, R. H. (1960). The problem of social cost. *The Journal of Law and Economics, 3,* pp. 43–44.

Coase, R. H. (1987). La nature de la firme. *Revue française d'économie,* hiver.

Coase, R. H. (1990). *The firm, the market and the law*. University of Chicago Press.

Coase, R. H. (1994). *Essays on economics and economists*. University of Chicago Press.

Pigou, A. C. (1932). *The economics of welfare* (4th ed., Part II, Chapter XI, §11). Macmillan.

MILTON FRIEDMAN (1912 - 2006)

Sursa: Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File%3APortrait_Of_Milton_Friedman.jpg?utm_source=chatgpt.com

Prezentarea carierei și a contribuțiilor lui Milton Friedman

Milton Friedman s-a numărat printre cei mai importanți economiști ai secolului XX și a primit Premiul Nobel pentru Economie în 1976. S-a născut la 31 iulie 1912, în Brooklyn, New York, într-o familie de imigranți originari din zona Carpato-Ruteniei. Părinții săi, Jeno Saul Friedman și Sarah Ethel Landau, au emigrat ulterior în Statele Unite.

În 1932, Friedman și-a finalizat studiile la Universitatea Rutgers. Ulterior, a obținut o bursă care i-a permis să studieze și să desfășoare activități academice în cadrul Universității din Chicago. Anii petrecuți aici au fost dificili din punct de vedere financiar, însă au avut o importanță majoră pentru formarea sa intelectuală. A intrat în contact cu economiști de prestigiu, printre care Jacob Viner, Frank Knight, Henry Schultz, Lloyd Mints și Henry Simons. Mediul academic de la Chicago i-a oferit posibilitatea de a interacționa cu numeroși cercetători și studenți talentați, contribuind decisiv la dezvoltarea sa profesională.

După o perioadă scurtă în care a lucrat pentru Comisia Resurselor Naturale din Washington, Friedman s-a alăturat, în 1937, echipei de cercetare a Biroului Național de Cercetare Economică. Legătura sa cu această instituție a rămas importantă pe parcursul întregii sale cariere.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Friedman a activat în cadrul Diviziei de Cercetare a Taxelor din Trezoreria Statelor Unite. În 1946 a devenit profesor asociat de economie și statistică la Universitatea din Chicago, iar doi ani mai târziu a fost numit profesor titular de economie. A ocupat această funcție până în 1979, când s-a pensionat.

Recunoașterea internațională a activității sale a culminat în 1976, când Academia Regală Suedeză i-a acordat Premiul Nobel pentru Economie pentru contribuțiile sale la teoria economică.

Friedman este considerat principala figură a monetarismului asociat Școlii de la Chicago. Această orientare acordă o importanță deosebită cantității de bani existente în economie și efectelor modificării masei monetare asupra inflației, activității economice și ciclurilor economice.

Activitatea sa nu s-a limitat la teoria economică. Friedman a fost preocupat și de problemele politicii publice și a susținut constant ideea apărării libertății individuale. Împreună cu Rose D. Friedman, a publicat lucrări importante precum *Capitalism and Freedom* (1962), *Free to Choose* (1980), *Bright Promises, Dismal Performance* (1962) și *Tyranny of the Status Quo* (1984).

Friedman a participat și la viața publică americană. A făcut parte din Consiliul Consultativ de Politică Economică al președintelui Ronald Reagan și a oferit consultanță unor politicieni importanți. Printre aceștia s-au numărat Barry Goldwater, în campania prezidențială din 1964, Richard Nixon, în 1968, și Ronald Reagan, în 1980.

Printre lucrările sale economice fundamentale se numără *A Theory of the Consumption Function* (1957), *A Monetary History of the United States, 1867–1960* (1963), realizată împreună cu Anna J. Schwartz, *The Optimum Quantity and Other Essays* (1969) și *Monetary Trends in the United States and the United Kingdom* (1982).

Contribuțiile lui Friedman au vizat și analiza distribuției veniturilor. El considera că veniturile ridicate pot reprezenta, printre altele, recompensa pentru asumarea unor riscuri. În același timp, a fost un susținător important al tradiției marshalliene în microeconomie și al unor principii ale abordării clasice. Ideile sale metodologice au generat numeroase controverse în rândul economiștilor.

O contribuție deosebit de importantă a fost formularea **ipotezei venitului permanent**, prin intermediul căreia Friedman a adus o perspectivă nouă asupra comportamentului de consum și economisire.

Cele mai cunoscute contribuții ale sale se regăsesc însă în domeniul teoriei monetare. Friedman a reconsiderat teoria cantitativă a banilor și a încercat să o fundamenteze prin cercetări empirice. El a analizat factorii care determină cererea de bani și a extins analiza tradițională prin introducerea unor variabile precum averea și ratele dobânzii.

Friedman considera că autoritatea monetară trebuie să evite modificările bruște ale masei monetare și să urmărească o regulă simplă și predictibilă privind creșterea acesteia. În opinia sa, controlul riguros al ofertei monetare reprezenta un instrument esențial pentru limitarea inflației și menținerea stabilității economice.

Reconsiderarea rolului banilor

Teoria cantitativă a banilor a avut un rol important atât în economia clasică, cât și în cea neoclasică. Ideea fundamentală este că evoluția nivelului general al prețurilor este strâns legată de cantitatea de bani existentă într-o economie.

În perspectiva tradițională, viteza de circulație a banilor era considerată relativ stabilă. Schimbările semnificative ale acesteia erau asociate în special unor perioade de tranziție, deoarece comportamentul consumatorilor și instituțiile economice erau privite ca fiind relativ constante.

Importanța acordată banilor de către economiști s-a modificat însă în timp. În special în perioada anilor 1930 și 1940, atenția acordată rolului politicii monetare în influențarea ocupării forței de muncă și a prețurilor a scăzut. Publicarea, în 1956, a lucrării lui Friedman *Studies in the Quantity Theory of Money* a contribuit la revenirea problemei monetare în centrul dezbaterii economice.

Ideea esențială a monetarismului poate fi sintetizată prin afirmația că **banii au importanță** (*money matters*). Spre deosebire de abordarea keynesiană

a rolului banilor și al ratei dobânzii, ulterior formalizată în cadrul modelului IS–LM al lui John Hicks (Hicks, 1937, pp. 147-159), Friedman a acordat o atenție deosebită cererii de bani și construirii unei teorii monetare capabile să explice în mod pozitiv comportamentul economic.

Teoria cantitativă modernă

Una dintre întrebările fundamentale ale teoriei cererii de bani este de ce oamenii aleg să păstreze o parte din averea lor sub forma banilor, chiar dacă aceștia nu oferă în mod direct un randament asemănător celui obținut din obligațiuni sau alte active financiare.

În concepția lui Friedman, cererea de bani poate fi analizată folosind principiile generale ale alegerii consumatorului (Friedman, 1956). Persoanele care dețin avere trebuie să decidă cum să o distribuie între mai multe forme de active.

Un prim element important este reprezentat de valoarea totală a averii disponibile. Aceasta poate fi privită într-un mod asemănător constrângerii bugetare din teoria consumatorului. Un alt factor îl reprezintă randamentul oferit de bani în comparație cu randamentul altor active. În plus, preferințele individuale influențează alegerea formei în care este păstrată averea.

Averea totală include toate resursele care contribuie la ceea ce Friedman numește **venit permanent**. În această categorie intră banii, obligațiunile, acțiunile, bunurile fizice și capitalul uman.

Deținătorul unei averi își distribuie resursele între aceste categorii astfel încât să obțină cel mai mare nivel posibil de satisfacție. Banii prezintă anumite avantaje, în special prin faptul că pot fi utilizați imediat pentru efectuarea plăților. Individul va păstra o anumită cantitate de bani până când avantajul obținut prin deținerea unei unități monetare suplimentare este echivalent cu sacrificiul făcut prin renunțarea la un alt activ.

În analiza cererii de bani este important să fie diferențiată valoarea nominală a banilor de valoarea lor reală. Din acest motiv, Friedman pune accentul pe **soldurile monetare reale**, adică pe cantitatea de bunuri și servicii care poate fi achiziționată cu banii deținuți.

Monetariștii consideră că cererea reală de bani prezintă un grad relativ ridicat de stabilitate. Cercetările lui Philip Cagan au contribuit la susținerea empirică a acestei idei, evidențiind legătura dintre cererea de bani și modificarea ritmului de creștere a prețurilor.

Atunci când inflația se accelerează, oamenii tind să reducă volumul nominal al banilor păstrați și să se orienteze către alte forme de păstrare a averii. Pentru Friedman, stabilitatea funcției cererii reale de bani constituie una dintre regularitățile importante ale comportamentului economic.

Ipoteza venitului permanent

John Maynard Keynes considera că, în condiții normale, consumul crește într-un ritm mai lent decât venitul. Această ipoteză a determinat numeroase cercetări privind relația dintre venit, consum și economisire.

Studiile realizate de Simon Kuznets au indicat faptul că, pe perioade lungi, raportul dintre consum și venit a rămas relativ stabil. Rezultatul nu susținea în mod clar ideea că persoanele cu venituri mai mari economisesc în mod constant o proporție mai mare din venitul lor.

Pe de altă parte, cercetările bazate pe bugetele gospodăriilor au evidențiat o relație pozitivă între venit și economisire. Datele referitoare la economia americană au arătat, de asemenea, că rata economisirii poate varia în funcție de faza ciclului economic.

Friedman a oferit o explicație diferită, susținând că deciziile de consum sunt influențate mai ales de **venitul permanent**. Acesta reprezintă, în esență,

nivelul resurselor pe care o persoană se așteaptă să le aibă la dispoziție pe o perioadă îndelungată, nu doar venitul obținut într-un anumit moment.

Astfel, oamenii nu își stabilesc consumul exclusiv pe baza veniturilor curente. Ei iau în considerare și perspectivele viitoare. Un venit temporar ridicat nu va determina neapărat o creștere proporțională a consumului, deoarece persoana poate considera că această creștere nu va continua.

Prin teoria venitului permanent, Friedman a dezvoltat și a extins analiza comportamentului consumatorului inițiată de Keynes.

Expansiunea monetară și rata dobânzii

Friedman considera că stabilitatea cererii reale de bani ajută la explicarea modului în care modificarea ofertei monetare influențează ratele dobânzii.

Atunci când masa monetară crește, efectul inițial poate fi stimularea cheltuielilor și a veniturilor. Creșterea activității economice poate determina o majorare a cererii de credite și poate influența preferința pentru lichiditate. În același timp, expansiunea monetară poate genera presiuni asupra prețurilor.

Pe măsură ce prețurile cresc, valoarea reală a banilor deținuți scade. Prin urmare, efectele inițiale ale expansiunii monetare asupra ratelor dobânzii se pot modifica în timp.

În prima etapă, o creștere rapidă a masei monetare poate determina scăderea ratelor dobânzii. Pe termen mai lung însă, anticiparea unei inflații mai ridicate poate conduce la creșterea ratelor dobânzii nominale.

Friedman considera, prin urmare, că politica monetară nu poate menține permanent rata dobânzii la un nivel prestabilit.

O concluzie asemănătoare este valabilă și în cazul șomajului. Autoritatea monetară nu poate fixa pe termen nelimitat un anumit nivel al șomajului prin simpla modificare a masei monetare.

Monetariștii fac o distincție clară între efectele pe termen scurt și cele pe termen lung ale politicii monetare. Pe termen scurt, modificarea inflației poate influența ocuparea forței de muncă. Pe termen lung însă, economia tinde către un nivel al șomajului determinat de caracteristicile structurale ale pieței muncii.

Această idee este asociată cu conceptul de **rată naturală a șomajului.** Friedman a susținut că relația dintre inflație și șomaj descrisă de curba Phillips este relevantă în principal pe termen scurt.

Pe termen lung, curba Phillips este considerată verticală. În consecință, nu există o relație permanentă prin care o inflație mai ridicată să poată menține șomajul la un nivel mai redus. O astfel de relație poate apărea temporar atunci când inflația nu a fost anticipată de participanții la economie.

Recomandarea lui Friedman privind politica monetară

Propunerea lui Friedman privind politica monetară pornește de la distincția dintre variabilele nominale și cele reale.

Autoritatea monetară poate influența oferta nominală de bani și, prin aceasta, anumite variabile nominale, precum nivelul general al prețurilor, venitul nominal sau cursul de schimb.

În schimb, nu poate controla în mod permanent variabile reale precum rata reală a dobânzii, rata șomajului, venitul real sau cantitatea reală de bani.

În concepția lui Friedman, obiectivul fundamental al politicii monetare ar trebui să fie prevenirea instabilității provocate de fluctuațiile excesive ale masei monetare. Economia are nevoie de un cadru stabil, în care consumatorii și firmele să poată anticipa, într-o anumită măsură, evoluția nivelului general al prețurilor.

În trecut, o anumită stabilitate monetară era asigurată prin intermediul etalonului aur. Deși Friedman recunoștea existența unor motive pentru abandonarea acestui sistem, considera că autoritatea monetară poate construi un mecanism alternativ care să ofere un grad ridicat de predictibilitate.

Soluția propusă de Friedman era o **regulă monetară simplă și stabilă**. Banca centrală trebuia să urmărească o rată constantă de creștere a masei monetare, evitând intervențiile discreționare și schimbările bruște ale politicii monetare.

În cazul unei definiții largi a masei monetare, care să includă numerarul aflat în circulație și depozitele bancare, Friedman considera adecvat un ritm anual de creștere de aproximativ 3–5%.

Prin urmare, ideea centrală a recomandării sale era că stabilitatea economică poate fi susținută printr-o evoluție previzibilă a masei monetare, mai degrabă decât prin intervenții frecvente și imprevizibile ale autorității monetare.

BIBLIOGRAFIE

Friedman, M. (1956). *Studies in the quantity theory of money*. University of Chicago Press.

Friedman, M. (1957). *A theory of the consumption function*. Princeton University Press.

Friedman, M. (1962). *Capitalism and freedom*. University of Chicago Press.

Friedman, M., & Friedman, R. D. (1962). *Bright promises, dismal performance: An economist's protest*. Harcourt, Brace & World.

Friedman, M. (1969). *The optimum quantity of money and other essays*. Aldine Publishing Company.

Friedman, M., & Friedman, R. D. (1980). *Free to choose*. Harcourt.

Friedman, M., & Friedman, R. D. (1984). *Tyranny of the status quo*. Harcourt Brace Jovanovich.

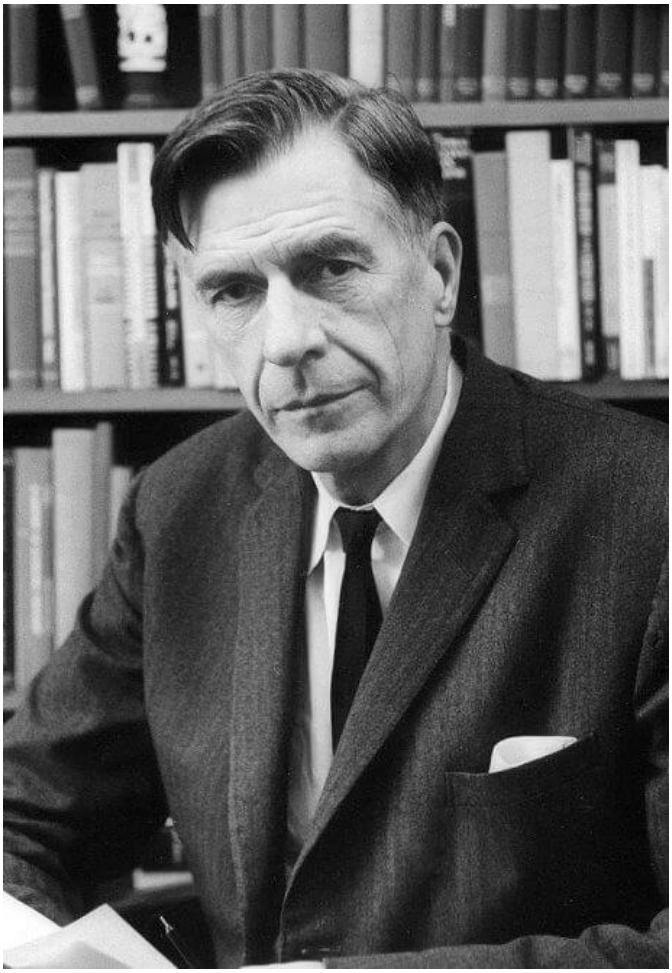
Friedman, M., & Schwartz, A. J. (1963). *A monetary history of the United States, 1867–1960*. Princeton University Press.

Friedman, M. (1982). *Monetary trends in the United States and the United Kingdom: Their relation to income, prices, and interest rates, 1867–1975*. University of Chicago Press.

Hicks, J. R. (1937). Mr. Keynes and the “classics”: A suggested interpretation. *Econometrica, 5*(2), pp. 147–159.

Tache, I. (2004). *Economiști celebri*. Editura Infomarket Brașov.

JOHN KENNETH GALBRAITH (1908 - 2006)

Sursa: Philippe Halsman, John Kenneth Galbraith, 1960, National Portrait Gallery, Smithsonian Institution, NPG.83.84.

John Kenneth Galbraith s-a numărat printre cei mai importanți economiști instituționali ai secolului XX. Activitatea sa nu s-a limitat la domeniul academic, întrucât a fost profesor la Universitatea Harvard, diplomat, consilier al mai multor președinți americani și autor al unor lucrări importante despre funcționarea economiei moderne, rolul marilor corporații și intervenția

statului în economie. Deși nu a primit Premiul Nobel pentru Economie, influența sa asupra gândirii economice și asupra dezbaterilor privind organizarea societății moderne a fost considerabilă.

Galbraith este asociat cu economia instituțională modernă, tradiție intelectuală în care se regăsesc și economiști precum Thorstein Veblen (1899), John R. Commons (1934) și Clarence Ayres (1944). Spre deosebire de abordările care analizează economia pornind în primul rând de la comportamentul individual și de la mecanismele abstracte ale pieței, instituționaliștii acordă o importanță deosebită organizațiilor, instituțiilor, relațiilor de putere și contextului social în care se desfășoară activitatea economică.

John Kenneth Galbraith s-a născut la 15 octombrie 1908, în Ontario, Canada, și a murit la 29 aprilie 2006, în Cambridge, Massachusetts. A avut cetățenie canadiană până în 1937, după care a devenit cetățean american. Provenea dintr-o familie de agricultori de origine scoțiană, iar experiența mediului rural canadian a contribuit la formarea interesului său pentru agricultură, economie și problemele legate de distribuția inegală a resurselor.

Și-a început studiile la Ontario Agricultural College, pe care le-a finalizat în 1931, iar în 1934 a obținut doctoratul în economie agricolă la Universitatea California din Berkeley. Deși pregătirea sa inițială a fost orientată către economia agricolă, preocupările sale s-au extins ulterior către economia industrială și analiza fenomenelor macroeconomice.

Cariera universitară a lui Galbraith s-a desfășurat în instituții prestigioase precum Harvard, Princeton și Cambridge. În 1949 a devenit profesor permanent la Universitatea Harvard, instituție de care a rămas legat pentru mai mult de cinci decenii. În paralel cu activitatea universitară, a ocupat și numeroase funcții publice. În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial a lucrat în domeniul controlului prețurilor, iar ulterior a fost redactor al revistei *Fortune*.

De asemenea, a fost consilier economic pentru președinții Franklin D. Roosevelt, Harry Truman, John F. Kennedy și Lyndon B. Johnson. Între 1961 și 1963 a ocupat funcția de ambasador al Statelor Unite în India.

Gândirea economică a lui Galbraith trebuie înțeleasă în contextul unor transformări majore ale secolului XX: Marea Criză Economică, politicile New Deal, cel de-al Doilea Război Mondial, dezvoltarea marilor corporații internaționale, apariția societății de consum și confruntarea ideologică din timpul Războiului Rece. Aceste schimbări l-au determinat să pună sub semnul întrebării unele dintre ipotezele fundamentale ale economiei neoclasice.

Critica modelului concurenței perfecte

Una dintre ideile centrale ale lui Galbraith este aceea că economia modernă nu mai poate fi explicată suficient prin intermediul modelului concurenței perfecte. În opinia sa, economia contemporană este dominată într-o măsură importantă de organizații mari și complexe, în special de marile corporații.

În acest sistem, puterea economică nu este distribuită în mod egal între participanții la piață. Marile companii dispun de resurse financiare, tehnologice și informaționale care le permit să influențeze atât oferta, cât și cererea. Ele pot participa la stabilirea prețurilor, pot orienta procesul de inovare, pot controla investițiile și pot exercita presiuni asupra deciziilor publice.

Prin urmare, Galbraith consideră că analiza economiei trebuie să țină seama de instituții și de distribuția puterii economice, nu doar de mecanismul abstract al cererii și ofertei. Economia reală este caracterizată mai degrabă de oligopoluri, corporații puternice și relații de negociere decât de competiția perfectă descrisă în modelele economice tradiționale.

Efectul de dependență și influențarea consumatorului

O altă contribuție importantă a lui Galbraith este reprezentată de conceptul de **„efect de dependență”**, dezvoltat în special în lucrarea *The Affluent Society* (*Societatea abundentă*), publicată în 1958 (Galbraith, 1958).

Economia tradițională pornește adesea de la ideea că preferințele consumatorilor sunt date și că firmele răspund unor nevoi deja existente. Galbraith contestă această presupunere. El susține că, în societatea de consum, dorințele oamenilor sunt influențate și chiar modelate de producători prin publicitate, marketing, promovare și construirea imaginii de brand.

În acest sens, nu numai consumatorul influențează producția, ci și producția contribuie la formarea cererii. Companiile încearcă să creeze sau să intensifice anumite dorințe, astfel încât oamenii să consume produse și servicii pe care anterior nu le considerau necesare.

Prin urmare, Galbraith pune sub semnul întrebării ideea de **suveranitate deplină a consumatorului**. Alegerile consumatorilor nu sunt întotdeauna independente, deoarece ele se formează într-un mediu puternic influențat de publicitate, cultură, tehnici de marketing și strategiile marilor companii.

„Societatea abundentă” și problema bunăstării publice

În *The Affluent Society* (1958), Galbraith analizează contradicțiile societăților dezvoltate. El observă că progresul economic conduce la o creștere semnificativă a bunurilor private disponibile populației: automobile, televizoare, electrocasnice și numeroase alte produse de consum.

În același timp, dezvoltarea sectorului privat nu este însoțită întotdeauna de o dezvoltare corespunzătoare a serviciilor publice. Pot exista deficiențe în educație, sănătate, infrastructură, transport public, parcuri sau alte servicii de interes colectiv.

Această situație este sintetizată de Galbraith prin ideea de **„bogăție privată și sărăcie publică”**. O societate poate deveni foarte prosperă din punctul de vedere al consumului individual, dar poate continua să aibă probleme serioase în ceea ce privește calitatea serviciilor publice și a mediului social.

De aceea, pentru Galbraith, nivelul de bunăstare al unei societăți nu trebuie evaluat exclusiv prin volumul bunurilor și serviciilor private consumate. Este necesar să fie analizată și calitatea bunurilor publice puse la dispoziția cetățenilor.

Puterea compensatoare

În lucrarea *American Capitalism: The Concept of Countervailing Power* (1952), Galbraith dezvoltă conceptul de **„putere compensatoare”**. El pornește de la observația că marile corporații acumulează o putere economică importantă, iar această putere trebuie echilibrată prin apariția unor instituții capabile să reprezinte interesele altor grupuri.

Printre aceste forme de contrapondere se numără sindicatele, organizațiile de consumatori, cooperativele, organismele de reglementare și statul. Aceste instituții pot limita puterea excesivă a marilor companii și pot contribui la menținerea unui echilibru în cadrul economiei.

Astfel, Galbraith nu consideră piața un mecanism care produce automat echilibru. Atunci când puterea economică se concentrează, este nevoie de alte forme de putere care să o contrabalanseze.

„Noul stat industrial” și tehnostructura

În *The New Industrial State* (1967), Galbraith dezvoltă una dintre cele mai cunoscute idei ale sale: conceptul de **„tehnostructură”**.

În marile corporații moderne, deciziile economice nu mai sunt luate exclusiv de proprietarii sau acționarii întreprinderilor. Complexitatea activității economice presupune existența unei echipe formate din manageri, ingineri, economiști, specialiști în marketing, cercetători și alți experți.

Această categorie de specialiști formează ceea ce Galbraith numește tehnostructura. Ea dobândește o influență considerabilă asupra modului în care funcționează marile organizații și asupra deciziilor referitoare la investiții, producție, cercetare și dezvoltare.

Galbraith consideră că obiectivul acestei structuri nu este întotdeauna maximizarea imediată a profitului. Managerii pot urmări mai degrabă stabilitatea companiei, creșterea pe termen lung, reducerea riscurilor și menținerea controlului asupra activității economice.

În consecință, marile corporații ajung să își planifice în detaliu producția, investițiile și strategiile tehnologice. Prin această planificare internă, capitalismul modern dobândește anumite caracteristici asemănătoare unei economii planificate, cu diferența că planificarea este realizată în interiorul marilor firme, nu de către stat în ansamblul economiei.

Critica economiei neoclasice

Galbraith a contestat mai multe dintre presupunerile tradiționale ale economiei neoclasice.

În primul rând, el nu acceptă imaginea individului ca **„homo economicus”**, adică un agent care ia întotdeauna decizii perfect raționale și urmărește în mod consecvent maximizarea propriului interes. Comportamentul uman este influențat de factori sociali, culturali și instituționali.

În al doilea rând, Galbraith consideră că ipoteza concurenței perfecte nu descrie corespunzător economia modernă, în care marile corporații și structurile oligopoliste dețin o poziție dominantă.

În al treilea rând, ideea suveranității consumatorului este problematică deoarece preferințele sunt influențate prin publicitate și marketing.

În sfârșit, el pune sub semnul întrebării presupunerea că piețele funcționează întotdeauna eficient și independent de relațiile de putere. În realitate, distribuția puterii economice poate influența profund rezultatele pieței.

Rolul statului în viziunea lui Galbraith

Pentru Galbraith, statul are un rol important în funcționarea unei economii moderne. El nu susține eliminarea pieței și nici instaurarea unei economii centralizate de tip sovietic, ci consideră necesară existența unei **economii mixte**, în care mecanismele pieței sunt completate de intervenția publică.

Statul ar trebui să investească în educație și sănătate, să reducă inegalitățile sociale, să limiteze puterea monopolurilor, să protejeze mediul și să contribuie la stabilitatea economică. Intervenția publică este justificată atunci când mecanismele pieței nu reușesc să asigure rezultate favorabile societății în ansamblu.

Această perspectivă l-a apropiat de economia keynesiană și de orientările instituționaliste, punând accent pe relația dintre economie, societate și instituțiile politice.

Influența și criticile aduse lui Galbraith

Ideile lui Galbraith au avut un impact important asupra politicilor economice americane, în special în perioada administrațiilor Kennedy și Johnson. Concepțiile sale au contribuit la dezvoltarea unor programe sociale și la consolidarea dezbaterilor privind reglementarea piețelor și responsabilitatea statului.

Totuși, teoriile sale au fost criticate de economiști neoclasici precum Milton Friedman și George Stigler. Aceștia au considerat că Galbraith acordă o importanță prea mare puterii marilor corporații și subestimează capacitatea concurenței de a limita comportamentul acestora. De asemenea, criticii săi au susținut că publicitatea nu poate controla în mod permanent preferințele consumatorilor și că intervenția statului poate genera, la rândul său, ineficiențe.

În schimb, economiștii instituționali și post-keynesieni apreciază abordarea lui Galbraith deoarece aceasta încearcă să descrie economia așa cum funcționează în realitate, acordând atenție puterii economice, instituțiilor și comportamentului organizațiilor.

Interesul public și organizarea societății

În lucrarea *Știința economică și interesul public* (1982), Galbraith formulează o critică a modului convențional de abordare a economiei. În opinia sa, teoria economică acordă prea multă atenție mecanismelor pieței și alegerilor individuale și insuficientă atenție modului în care puterea economică, instituțiile și organizațiile mari influențează societatea.

O altă lucrare relevantă este *Societatea perfectă* (1997), în care Galbraith analizează problema organizării unei societăți capabile să transforme progresul economic într-o creștere reală a bunăstării, libertății și oportunităților individuale.

El nu propune un model utopic și imposibil de realizat, ci încearcă să identifice condițiile unei societăți mai echilibrate și mai umane, ținând cont de limitele economice și politice existente.

Actualitatea ideilor lui Galbraith

Ideile lui Galbraith rămân relevante și în economia contemporană. Dezvoltarea marilor companii tehnologice și a platformelor digitale poate fi analizată prin prisma conceptelor sale privind concentrarea puterii economice și rolul marilor organizații.

Publicitatea digitală, algoritmii și utilizarea datelor personale permit companiilor să influențeze comportamentul consumatorilor într-o manieră mult mai sofisticată decât în perioada în care Galbraith și-a formulat teoriile. În același timp, concentrarea economică în anumite sectoare, problema inegalităților și necesitatea furnizării unor bunuri publice de calitate readuc în discuție multe dintre temele sale.

Conceptul de putere compensatoare poate fi, de asemenea, aplicat economiei digitale, unde problema reglementării marilor platforme și a echilibrului dintre companii, consumatori și autorități publice a devenit tot mai importantă.

Concluzie

Contribuția lui John Kenneth Galbraith constă în deplasarea atenției de la modelele abstracte ale concurenței perfecte către modul concret în care funcționează instituțiile, corporațiile și relațiile de putere din economia modernă.

Pentru Galbraith, bunăstarea unei societăți nu poate fi măsurată numai prin nivelul consumului privat. Calitatea educației, a sistemului medical, a infrastructurii și a celorlalte bunuri publice este la fel de importantă. Conceptele de **efect de dependență**, **putere compensatoare** și **tehnostructură** oferă instrumente utile pentru înțelegerea economiei moderne și rămân relevante în analiza societății contemporane, în special în contextul dezvoltării marilor corporații și al platformelor digitale.

BIBLIOGRAFIE

Ayres, C. E. (1944). *The theory of economic progress*. University of North Carolina Press.

Commons, J. R. (1934). *Institutional economics: Its place in political economy*. Macmillan.

Galbraith, J. K. (1952). *American capitalism: The concept of countervailing power*. Houghton Mifflin.

Galbraith, J. K. (1958). *The affluent society*. Houghton Mifflin.

Galbraith, J. K. (1967). *The new industrial state*. New American Library; Houghton Mifflin.

Galbraith, J. K. (1982). *Știința economică și interesul public*. Editura Politică.

Galbraith, J. K. (1997). *Societatea perfectă*. Eurosong & Book.

Veblen, T. (1899). *The theory of the leisure class: An economic study of institutions*. Macmillan.

FRIEDRICH AUGUST VON HAYEK (1899 - 1992)

Sursa: economipedia, https://economipedia.com/definiciones/friedrich-august-hayek.html?utm_source=chatgpt.com

Friedrich August von Hayek reprezintă una dintre cele mai importante personalități ale gândirii economice și politice din secolul XX. Opera sa depășește granițele economiei, cuprinzând teme din domeniul filosofiei politice, dreptului, istoriei ideilor, psihologiei și științelor sociale. Hayek a fost preocupat în special de problema libertății individuale, funcționarea piețelor, limitele intervenției statului și dificultățile asociate planificării economice centralizate.

În anul 1974, Hayek a primit Premiul Nobel pentru Economie, pe care l-a împărțit cu economistul suedez Gunnar Myrdal. Distincția a reprezentat o recunoaștere importantă a contribuțiilor sale la teoria monetară, analiza fluctuațiilor economice și înțelegerea interdependențelor dintre fenomenele economice.

Friedrich August von Hayek s-a născut la Viena, la 8 mai 1899, și a murit la Freiburg, la 23 martie 1992. A crescut într-un mediu intelectual puternic, provenind dintr-o familie în care mai mulți membri au fost implicați în activitatea științifică și universitară. Tatăl său a fost medic și ulterior profesor de botanică, iar alte rude au ocupat poziții academice în domenii precum biologia, anatomia, chimia, dreptul și statistica.

Interesele intelectuale ale lui Hayek au fost încă de la început foarte diverse. În tinerețe a fost atras nu doar de economie, ci și de psihologie și drept. Mai târziu avea să publice și lucrări de psihologie, dintre care cea mai cunoscută este *The Sensory Order* (Hayek, 1952), lucrare care demonstrează caracterul interdisciplinar al preocupărilor sale.

Formarea intelectuală și începuturile carierei

Hayek a trăit perioada de sfârșit a Imperiului Austro-Ungar și a fost martor la transformările politice și economice produse după Primul Război Mondial. Pentru o scurtă perioadă a servit în armata austriacă, pe frontul italian, experiență care i-a influențat perspectiva asupra societății și a evenimentelor politice.

În noiembrie 1918 și-a început studiile la Universitatea din Viena. A obținut doctoratul în drept în 1921 și un al doilea doctorat în științe politice în 1923. Deși pregătirea juridică a avut un rol important în formarea sa, preocupările sale s-au orientat tot mai mult spre economie.

În perioada 1923–1924, Hayek a efectuat o vizită în Statele Unite, la invitația economistului Wesley Mitchell. Experiența americană i-a oferit posibilitatea de a observa nivelul ridicat de dezvoltare tehnică și industrială al Statelor Unite, dar și diferențele dintre modul de abordare practic al problemelor economice și fundamentele teoretice ale economiei europene.

În tinerețe, Hayek a manifestat pentru o perioadă simpatii socialiste moderate și a fost influențat de anumite idei fabiene. Ulterior, însă, a ajuns să se îndepărteze de socialism, iar întâlnirea cu Ludwig von Mises a avut un rol decisiv în această schimbare intelectuală.

Influența lui Ludwig von Mises

Ludwig von Mises a fost una dintre persoanele care au exercitat cea mai puternică influență asupra dezvoltării gândirii economice a lui Hayek. Mises l-a angajat și i-a oferit posibilitatea de a lucra în cadrul Institutului Austriac pentru Cercetări Economice.

Timp de aproximativ cinci ani, Hayek a lucrat în apropierea lui Mises, iar ulterior a devenit vicepreședinte al institutului și, începând din 1927, primul său director. Activitatea de aici l-a orientat către studiul ciclurilor economice și al politicilor monetare.

În această perioadă, Hayek a început să intre în contact cu numeroși economiști importanți ai epocii. Întâlnirea cu John Maynard Keynes, în 1928, a fost începutul unei dezbateri intelectuale care avea să continue timp de aproximativ două decenii. Cei doi au avut poziții diferite în privința rolului politicii monetare, al investițiilor și al intervenției statului, deși relația lor personală a rămas în general una cordială.

Experiența hiperinflației austriece a avut, de asemenea, o importanță deosebită pentru Hayek. El a trăit direct perioada în care moneda își pierdea

rapid valoarea, iar această experiență l-a făcut deosebit de atent la efectele expansiunii monetare și ale politicilor care distorsionează mecanismele prețurilor.

Activitatea de la London School of Economics

În 1931, economistul Lionel Robbins l-a invitat pe Hayek la London School of Economics, unde a început să predea teoria economică. Prelegerile sale au fost publicate ulterior sub forma lucrării *Prices and Production* (Hayek, 1931).

În aceeași perioadă, Hayek a devenit profesor la Universitatea din Londra și a rămas în Marea Britanie aproximativ 18 ani. Etapa londoneză a reprezentat una dintre cele mai productive perioade ale carierei sale.

La London School of Economics, Hayek a făcut parte dintr-un grup de economiști care priveau cu scepticism extinderea intervenției statului și politicile inspirate de Keynes. Printre aceștia se aflau Lionel Robbins și Arnold Plant.

Hayek a criticat în mod special teoria monetară și abordările lui Keynes privind ciclurile economice. În același timp, relația dintre cei doi nu a fost una exclusiv conflictuală. Hayek a apreciat anumite contribuții ale lui Keynes, iar Keynes, la rândul său, a manifestat respect față de Hayek. În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, când London School of Economics a fost evacuată, Keynes l-a ajutat pe Hayek să găsească un spațiu de locuit la King's College, Cambridge.

Teoria monetară și ciclurile economice

Primele lucrări importante ale lui Hayek au fost dedicate în special relației dintre bani, credit, investiții și fluctuațiile economice.

În Monetary Theory and the Trade Cycle, publicată inițial în limba germană în 1929 și în limba engleză în 1933, Hayek (1933) argumentează că modificările cantității de bani și ale creditului pot influența structura producției și pot genera fluctuații economice.

Potrivit acestei perspective, o expansiune artificială a creditului poate stimula investițiile într-un mod nesustenabil. Dobânzile prea scăzute și creditarea excesivă transmit semnale distorsionate antreprenorilor, determinându-i să investească în proiecte care nu pot fi susținute pe termen lung.

În Prices and Production (1931) și Profits, Interest and Investment (1939), Hayek dezvoltă aceste idei și explică modul în care expansiunea creditului poate modifica structura producției. Atunci când expansiunea monetară încetează, investițiile realizate pe baza unor semnale artificiale se pot dovedi neviabile, ceea ce poate conduce la reducerea producției și la creșterea șomajului.

În The P*ure Theory of Capital* (1941), Hayek analizează într-o manieră mai complexă natura capitalului și rolul acestuia în dezvoltarea și dezechilibrele economice.

Problema planificării economice

Una dintre principalele preocupări ale lui Hayek a fost problema planificării centralizate. În lucrarea Collectivist Economic Planning (1935), el dezvoltă dezbaterea inițiată de Ludwig von Mises cu privire la posibilitatea unei economii socialiste de a funcționa eficient.

Argumentul central este că o autoritate centrală nu poate deține toate informațiile necesare pentru coordonarea eficientă a unei economii complexe. Informația economică este dispersată între milioane de indivizi, antreprenori și organizații, fiecare deținând cunoștințe particulare despre propriile circumstanțe.

Prin urmare, problema planificării nu este doar una de calcul matematic sau de disponibilitate a resurselor, ci și una de acces la informație. Nicio autoritate centrală nu poate reproduce integral informația dispersată în societate.

Prețurile și rolul informației

Pentru Hayek, mecanismul prețurilor reprezintă unul dintre cele mai importante instrumente de coordonare a activității economice.

Prețurile transmit informații despre raritatea resurselor, cererea pentru anumite produse și schimbările produse în economie. Un individ nu trebuie să cunoască toate cauzele care au determinat modificarea unui preț pentru a-și adapta comportamentul. Este suficient să reacționeze la semnalul transmis de preț.

În acest fel, piața reușește să coordoneze activități realizate de milioane de persoane fără ca acestea să fie conduse de o singură autoritate centrală.

Această concepție a devenit una dintre cele mai importante contribuții ale lui Hayek la teoria economică și la teoria cunoașterii. În opinia sa, problema economică fundamentală constă nu doar în alocarea resurselor, ci și în utilizarea unei cunoașteri care este dispersată și incompletă.

„Drumul către servitute”

Cea mai cunoscută lucrare a lui Hayek în domeniul filosofiei politice este *The Road to Serfdom* (*Drumul către servitute*), publicată în 1944 (Hayek, 1997).

În această carte, Hayek susține că extinderea planificării economice poate conduce treptat la limitarea libertății individuale. Chiar dacă intenția inițială a planificării este aceea de a produce rezultate sociale mai bune, punerea ei în aplicare presupune concentrarea puterii de decizie într-o structură centrală.

Pe măsură ce statul încearcă să stabilească din ce în ce mai multe aspecte ale activității economice, el ajunge să restrângă libertatea de alegere a indivizilor. În consecință, planificarea economică poate crea condițiile pentru apariția unui sistem politic caracterizat de control și coerciție.

Cartea a transformat statutul lui Hayek din economist specializat în teoria ciclurilor economice într-un important gânditor politic și social. Apariția ei a generat dezbateri intense, deoarece Hayek lega problema organizării economice de problema libertății politice.

Individualismul și ordinea economică

În *Individualism and Economic Order* (1948), Hayek reunește mai multe eseuri consacrate individualismului, concurenței, mecanismului prețurilor și organizării societății.

El face distincția între individualismul liberal, bazat pe recunoașterea libertății și responsabilității individului, și formele de individualism asociate egoismului sau izolării sociale.

Pentru Hayek, o societate liberă nu înseamnă absența regulilor, ci existența unor reguli generale care permit indivizilor să își urmărească propriile obiective fără a fi supuși unui control centralizat.

Critica aplicării metodelor științelor naturii

În *The Counter-Revolution of Science* (1952), Hayek analizează problema metodologiei științelor sociale. El critică tendința de a aplica în mod mecanic metodele utilizate în științele naturii asupra societății.

Comportamentul uman este mult mai complex și nu poate fi anticipat cu aceeași precizie ca fenomenele fizice. Oamenii acționează pe baza unor

informații incomplete, a unor valori, a unor așteptări și a unor interpretări personale.

Din acest motiv, Hayek consideră că științele sociale trebuie să țină cont de caracterul complex și evolutiv al societății și să evite pretenția de a putea proiecta în detaliu viitorul.

„Constituția libertății”

În *The Constitution of Liberty* (1960), Hayek formulează una dintre cele mai complete apărări ale liberalismului clasic.

El pune în centrul analizei libertatea individuală, statul de drept și existența unor limite clare asupra puterii guvernamentale. Statul are un rol necesar în menținerea ordinii juridice și în asigurarea unor condiții generale pentru funcționarea societății, însă intervenția sa trebuie să fie limitată de reguli generale și stabile.

Hayek nu consideră că orice formă de intervenție publică este incompatibilă cu libertatea. Problema apare atunci când statul încearcă să controleze în mod arbitrar activitatea economică și socială sau să stabilească în detaliu rezultatele pe care fiecare individ trebuie să le obțină.

Ordinea spontană

Un concept esențial în opera lui Hayek este cel de **„ordine spontană”**. Potrivit acestei idei, numeroase instituții sociale nu sunt rezultatul unui proiect conceput în mod deliberat de o singură persoană sau de un grup. Ele apar treptat, prin interacțiunea dintre oameni și prin procese istorice de adaptare.

Limba, regulile sociale, normele juridice și numeroase forme de cooperare reprezintă exemple de instituții care s-au dezvoltat în timp fără să fi fost proiectate în întregime de o autoritate centrală.

Hayek formulează astfel distincția dintre **„acțiunea umană" și „proiectarea umană"**: oamenii pot produce rezultate complexe prin acțiunile lor, chiar dacă rezultatul final nu a fost anticipat sau planificat de nimeni.

„Law, Legislation and Liberty"

Ideile referitoare la ordinea spontană sunt dezvoltate în lucrarea în trei volume *Law, Legislation and Liberty*, publicată între 1973 și 1979 – Hayek (1973); Hayek (1976); Hayek (1979).

Hayek susține că ordinea socială nu poate fi construită în întregime prin decizii politice deliberate. Regulile juridice și instituțiile eficiente se dezvoltă în timp, fiind testate și ajustate prin experiență.

El critică, de asemenea, ideea unei redistribuiri realizate în numele unei concepții abstracte despre „justiția socială". În opinia sa, încercarea statului de a impune un anumit rezultat considerat drept poate conduce la extinderea arbitrară a puterii politice.

„The Fatal Conceit" și critica socialismului

În *The Fatal Conceit,* Hayek (1988) revine asupra criticii socialismului și a planificării centralizate. El consideră că eroarea fundamentală a socialismului constă în convingerea că o autoritate centrală poate înțelege și reorganiza în mod deliberat toate instituțiile complexe ale societății.

Instituții precum proprietatea, contractul, schimbul și respectarea anumitor norme de conduită s-au format de-a lungul unor perioade istorice îndelungate. Ele nu sunt rezultatul unui singur proiect rațional, ci al unui proces de selecție și adaptare socială.

În consecință, Hayek avertizează asupra tendinței de a considera că ceea ce nu poate fi explicat în întregime prin rațiune trebuie înlocuit cu un sistem proiectat artificial.

Criza liberalismului în secolul XX

Hayek a considerat secolul XX drept o perioadă în care liberalismul a pierdut o parte importantă din influența sa în fața doctrinelor colectiviste.

Revoluția rusă din 1917, apariția regimurilor totalitare, Marea Criză Economică, cele două războaie mondiale și extinderea statului social au contribuit la creșterea rolului statului în economie și societate.

În această perioadă, ideea liberală a pieței și a limitării puterii statului a fost contestată de diferite forme de socialism, comunism și intervenționism.

Hayek a urmărit aceste transformări și a respins ideea că trecerea către colectivism ar fi inevitabilă. El considera că sistemele bazate pe control excesiv al economiei au limite structurale și că principiile liberalismului pot reveni în centrul vieții politice și economice.

Hayek, Polanyi și Schumpeter

Dezbaterile privind viitorul capitalismului au fost importante și pentru alți gânditori ai epocii. Karl Polanyi (1957), în *The Great Transformation,* a analizat transformarea societății occidentale ca urmare a dezvoltării piețelor și a susținut că protecția socială a apărut, în parte, ca reacție la efectele destabilizatoare ale pieței.

Joseph Schumpeter (1950), în *Capitalism, Socialism and Democracy,* a argumentat că succesul capitalismului poate contribui paradoxal la dezvoltarea unor forțe intelectuale și politice care îi contestă legitimitatea.

Spre deosebire de aceste perspective, Hayek a considerat că dispariția liberalismului nu este inevitabilă. El a rămas convins că libertatea economică și politică poate constitui baza unei ordini sociale stabile.

Mont Pelerin Society și renașterea liberalismului

În 1944, Hayek a început să promoveze ideea creării unei rețele internaționale de intelectuali preocupați de reconstrucția principiilor societății libere.

Această idee s-a concretizat în 1947, când un grup de 39 de economiști, istorici și oameni de știință socială s-au întâlnit la Mont Pèlerin, în Elveția, și au fondat **Mont Pelerin Society**.

Organizația a devenit un important punct de întâlnire pentru economiști și intelectuali preocupați de apărarea libertății economice și politice. Hayek a contribuit, de asemenea, la dezvoltarea unor instituții și centre de cercetare care au susținut ideile liberalismului economic, printre acestea numărându-se și Institute of Economic Affairs din Marea Britanie.

În anii 1970 și 1980, ideile sale au dobândit o influență tot mai mare asupra curentelor liberale, libertariene și conservatoare. Hayek a devenit unul dintre principalii mentori intelectuali ai noii drepte occidentale.

Chicago și dezvoltarea ulterioară a operei

În 1950, Hayek s-a mutat la Universitatea din Chicago, unde a acceptat un post în domeniul științelor sociale și morale și a devenit membru al Committee on Social Thought.

Perioada de la Chicago i-a oferit posibilitatea de a lucra într-un mediu profund interdisciplinar. În cadrul seminarelor sale au fost discutate teme legate de libertate, economie, filosofie, politică și evoluția instituțiilor sociale.

În această etapă, Hayek și-a extins preocupările dincolo de teoria economică propriu-zisă. *The Constitution of Liberty* reprezintă una dintre principalele lucrări rezultate din această perioadă.

Începând cu 1962, a activat la Universitatea din Freiburg, unde a fost profesor de politică economică până în 1968. A intrat astfel în contact cu mediul intelectual german asociat lui Walter Eucken și cu tradiția ordoliberală.

În 1974, Hayek a primit Premiul Nobel pentru Economie împreună cu Gunnar Myrdal, recunoaștere care a consolidat poziția sa în istoria gândirii economice.

Ultimii ani și moștenirea intelectuală

În pofida problemelor de sănătate, Hayek a continuat să scrie și să publice. A finalizat cele trei volume ale lucrării *Law, Legislation and Liberty*, iar ulterior a continuat să dezvolte critica sa asupra socialismului și asupra raționalismului excesiv.

A trăit suficient pentru a vedea prăbușirea regimurilor comuniste din Europa Centrală și de Est și dispariția Uniunii Sovietice. Evenimentele din 1989–1991 au fost interpretate de mulți dintre admiratorii săi drept o confirmare a criticilor formulate de Hayek împotriva sistemelor comuniste și a planificării centralizate.

Hayek a murit în 1992, lăsând în urmă o operă vastă, care cuprinde lucrări de economie, filosofie, drept, psihologie și teorie politică.

Contribuția lui Hayek la gândirea economică și politică

Importanța lui Hayek nu se limitează la critica socialismului. Una dintre cele mai valoroase contribuții ale sale constă în analiza rolului informației în economie.

În viziunea sa, cunoașterea economică este dispersată în societate și se află permanent în schimbare. Niciun individ și nicio instituție nu poate deține toate informațiile necesare pentru a coordona central întreaga activitate economică.

Piața și mecanismul prețurilor oferă posibilitatea utilizării acestei informații dispersate. Prețurile funcționează ca semnale care permit indivizilor să își adapteze deciziile fără să cunoască întregul proces care a produs schimbarea respectivă.

Această perspectivă explică de ce Hayek considera competiția nu doar un mecanism de repartizare a resurselor, ci și un **proces de descoperire**. Prin concurență, antreprenorii identifică noi oportunități, produse și metode de organizare pe care nimeni nu le-ar putea anticipa în totalitate.

Actualitatea ideilor lui Hayek

Ideile lui Hayek continuă să fie relevante pentru analiza economiei contemporane. Dezvoltarea tehnologiei și apariția economiei digitale au accentuat problema informației dispersate și a modului în care milioane de participanți interacționează fără o coordonare centrală.

În același timp, dezbaterile despre intervenția statului, reglementarea piețelor, politica monetară, proprietatea privată și limitele planificării economice păstrează actualitatea multora dintre problemele analizate de Hayek.

Conceptele de ordine spontană, cunoaștere dispersată, mecanism al prețurilor și limite ale planificării pot fi utilizate pentru înțelegerea unor

fenomene contemporane precum dezvoltarea platformelor digitale, inovația antreprenorială și evoluția unor instituții economice care nu au fost proiectate integral de o autoritate centrală.

Concluzie

Friedrich A. von Hayek ocupă un loc important în istoria economiei și a liberalismului modern. Opera sa pornește de la analiza banilor și a ciclurilor economice și se extinde către probleme fundamentale privind libertatea, statul de drept, instituțiile și organizarea societății.

Una dintre ideile sale centrale este aceea că o societate complexă nu poate fi coordonată eficient printr-un plan elaborat de o singură autoritate, deoarece informația necesară este dispersată între numeroși indivizi. Piața, concurența și mecanismul prețurilor permit folosirea acestei cunoașteri într-un mod descentralizat.

În același timp, Hayek atrage atenția asupra limitelor rațiunii și asupra riscului de a încerca să proiectăm în mod artificial instituții care au evoluat de-a lungul timpului. Pentru el, libertatea nu presupune lipsa regulilor, ci existența unor reguli generale și stabile care limitează puterea arbitrară.

Prin lucrările sale despre economie, libertate și instituții, Hayek a contribuit decisiv la renașterea liberalismului în secolul XX. Influența sa se regăsește atât în teoria economică, cât și în filosofia politică și în studiul instituțiilor sociale.

BIBLIOGRAFIE

Dicey, A. V. (1926). *Lectures on the relation between law and public opinion in England during the nineteenth century* (2nd ed.). Macmillan.

Gamble, A. (1996). *Hayek: The iron cage of liberty*. Polity Press.

Hayek, F. A. (1931). *Prices and production*. Routledge & Sons.

Hayek, F. A. (1933). *Monetary theory and the trade cycle*. Jonathan Cape.

Hayek, F. A. (Ed.). (1935). *Collectivist economic planning: Critical studies on the possibilities of socialism*. Routledge & Kegan Paul.

Hayek, F. A. (1939). *Profits, interest and investment, and other essays on the theory of industrial fluctuations*. Routledge & Sons.

Hayek, F. A. (1941). *The pure theory of capital*. Macmillan.

Hayek, F. A. (1948). *Individualism and economic order*. University of Chicago Press.

Hayek, F. A. (1952). *The counter-revolution of science: Studies on the abuse of reason*. Free Press.

Hayek, F. A. (Ed.). (1954). *Capitalism and the historians*. University of Chicago Press.

Hayek, F. A. (1973). *Law, legislation and liberty: Vol. 1. Rules and order*. Routledge & Kegan Paul.

Hayek, F. A. (1976). *Law, legislation and liberty: Vol. 2. The mirage of social justice*. Routledge & Kegan Paul.

Hayek, F. A. (1979). *Law, legislation and liberty: Vol. 3. The political order of a free people*. Routledge & Kegan Paul.

Hayek, F. A. (1988). *The fatal conceit: The errors of socialism*. University of Chicago Press.

Hayek, F. A. (1997). *Drumul către servitute*. Humanitas.

Hayek, F. A. (1960/1998). *Constituția libertății*. Institutul European.

Polanyi, K. (1944/1957). *The great transformation*. Beacon Press.

Schumpeter, J. A. (1942/1950). *Capitalism, socialism and democracy* (3rd ed.). Harper & Brothers.

Shenfield, A. (1976). Friedrich A. Hayek: Nobel Prizewinner. In F. Machlup (Ed.), *Essays on Hayek* (pp. 171–176). New York University Press.

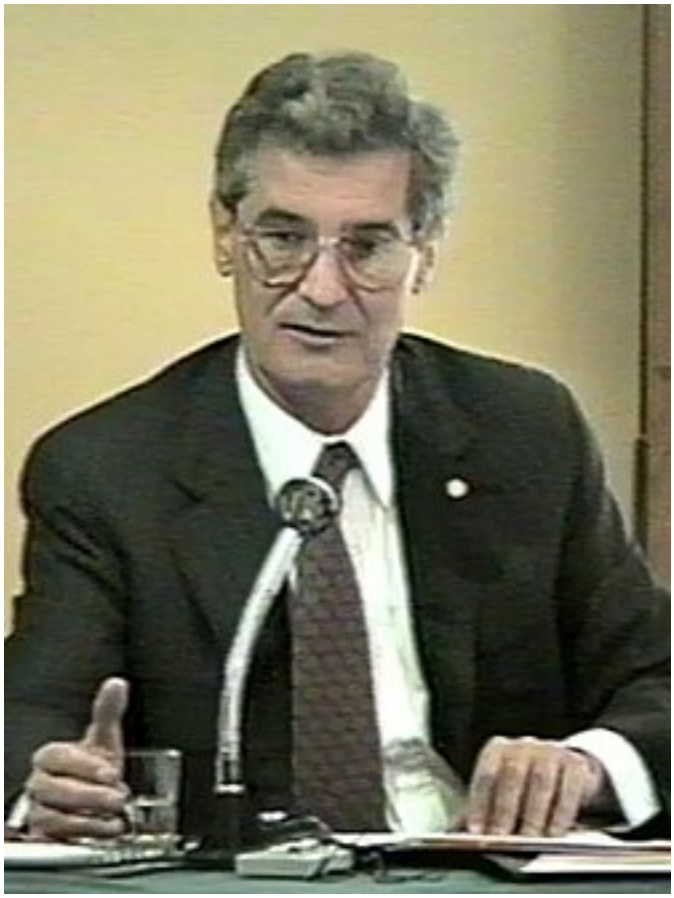
Note

[1] Michelson, P. E. (1998). Viața și opera lui F. A. Hayek: O apreciere. In F. A. Hayek, *Constituția libertății*. Institutul European.

[2] Hayek, F. A. (1999). *Autobiografie intelectuală*. Nemira.

[3] Preda, C. (1997, November 28–December 4). Luciditatea e rară. *Revista Dilema*, (253).

ROBERT E. LUCAS (1937 - 2023)

Sursa: Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category%3ARobert_Lucas_Jr.?utm_source=chatgpt.com

Laureat al Premiului Nobel pentru economie în anul 1995, Robert E. Lucas Jr. și-a adus o contribuție de prim ordin la dezvoltarea științei macroeconomice, numele său fiind legat în special de teoria anticipărilor raționale (RATEX). Formulate mai întâi ca ipoteză de John Muth în anul 1961, anticipările raționale au fost pe larg investigate de Robert Lucas, care a evidențiat complexele implicații ale acestora asupra politicii economice.

Traseul biografic și profesional al lui Robert Lucas

Robert Lucas s-a născut în Yakima, Washington, în anul 1937, fiind fiul cel mai mare al lui Robert Emerson Lucas și Jane Templeton Lucas. La scurt timp după nașterea sa, restaurantul părinților Lucas Ice Creamery va da faliment. Tatăl își va găsi o slujbă de instalator în Seattle, iar mai târziu își va deschide propria afacere frigotehnică. Ambii părinți, deși provenind din familii republicane, deveniseră susținători ardenți ai politicii New Deal și ai președintelui Roosevelt. Astfel, cei patru copii au învățat să aducă argumente în discuțiile asupra chestiunilor sociale, cum ar fi implicațiile benefice ale socialismului.

După ce a studiat istoria la Universitatea din Chicago și a început chiar cursuri postuniversitare în istorie la Universitatea din California – Berkley, Robert Lucas a simțit nevoia dobândirii competenței profesionale în domeniul economiei. Este motivul pentru care s-a întors la Chicago. Perspectiva sa generală asupra modului de funcționare a economiei a fost puternic influențată de Milton Friedman. Tehnicile analitice le-a însușit din lucrarea lui Paul Samuelson (1947) Foundations of Economic Analysis, iar macroeconomia pe care a studiat-o era în principal de orientare keynesiană. Astfel, preocupările sale științifice de început se situau în perimetrul sintezei neoclasice, iar teza de doctorat, susținută în anul 1964, a utilizat date din industria SUA pentru estimarea elasticităților substituției dintre capital și muncă. Aceasta a fost elaborată sub îndrumarea profesorilor Arnold Harberger și Gregg Lewis, constituindu-se ca parte a unui proiect mai larg al lui Harberger de analiză a efectelor variatelor schimbări în structura impozitelor din SUA.

În anul 1963, Richard Cyert, noul decan al Graduate School of Industrial Administration de la Carnegie Institute of Technology (în prezent Carnegie-Mellon University) i-a oferit o poziție universitară. Lucas a predat astfel la

Carnegie-Mellon în Pittsburgh, în perioada 1963-1974, unde l-a avut coleg câțiva ani pe John Muth. S-a mutat apoi la Chicago, unde, în 1980, a devenit John Dewey Distinguished Service Professor of Economics.

Viața intelectuală a lui Lucas a fost în strânsă legătură cu cea personală. În august 1959 s-a căsătorit cu Rita Cohen, și ea studentă la Chicago. Fiul lor Stephen s-a născut la Chicago în septembrie 1960, iar celălalt fiu, Joseph, în ianuarie 1966. Robert Lucas s-a despărțit de Rita în anul 1982, divorțând câțiva ani mai târziu. Din 1982, el a trăit alături de Nancy Stokey, care i-a fost colegă la Chicago și cu care a colaborat în scrierea unor articole asupra teoriei creșterii economice, finanțelor publice și teoriei monetare. Monografia lor intitulată Recursive Methods in Econo*mic Dynamics* a fost publicată în 1989.

Gândirea economică a lui Lucas

Robert Lucas nu a scris cărți, celebritatea sa bazându-se pe strălucitul și influentul articol *Expectations and the Neutrality of Money*, publicat în anul 1972 (Lucas, 1972). Ca și alte articole cu titlu de pionierat, acesta fusese la început respins de un jurnal. Răspunzând cerinței bazării macroeconomiei pe solide fundamente microeconomice, acest articol marchează pătrunderea anticipărilor raționale în teoria economică generală. Trebuie să remarcăm faptul că, la vremea publicării lucrării respective, Lucas avea numai 35 de ani.

Luca se consideră un economist care a reînviat marea tradiție a cercetării ciclurilor de afaceri dinamice, întreruptă de analiza statică a lui John Maynard Keynes. Dar concepția sa despre dinamica economică este diferită de cea a lui Clement Juglar și a economiștilor care au elaborat modelele anilor 1930. Aceștia au încetat să explice recesiunea prin avântul precedent, care, la rândul său, era provocat de recesiunea anterioară, astfel încât întregul ciclu oscilant apărea, în principiu, determinat odată cu specificarea legilor de mișcare și a condițiilor inițiale. Concepția lui Lucas diferă, de asemenea, și de cea a lui Karl

Marx și Joseph Schumpeter, care au privit ciclurile de afaceri ca fiind concomitente cu inovația și cu dezvoltarea capitalistă. Lucas și-a imaginat în schimb economia ca aflându-se într-o stare staționară, dar în permanență afectată de tulburări aleatorii ale căror distribuții sunt cunoscute și constante. Preocuparea sa fundamentală a fost legată de modul în care trebuie construit modelul unei asemenea economii pentru a răspunde acelor evenimente ale fluctuațiilor ciclice pe care Wesley C. Mitchell, urmând etapele propuse de Juglar, le-a extras din nenumărate serii statistice.1 În particular, Lucas a încercat să dezvolte un model macroeconomic în care perturbările probabile ale ofertei de bani determină oscilații ciclice ale prețurilor, producției și ocupării.

Acest program ar fi în spiritul concepției lui Leon Walras în măsura în care economia s-ar afla tot timpul în echilibru, dar acest echilibru este interpretat de Lucas într-un sens probabilistic.

Teoria ciclurilor de afaceri a lui Robert Lucas conține câteva componente specifice. Una dintre ele o constituie așa-numita funcție a ofertei a lui Lucas. Aceasta a apărut în anul 1969 în articolul *Real Wages, Employment, and Inflation,* scris împreună cu Leonard Rapping (Lucas and Rapping, 1969). De aceea, Lucas a insistat ca funcția să se numească funcția ofertei Lucas-Rapping. Conceput din perspectiva sintezei neoclasice, articolul are ca orientare o fundamentare microeconomică bazată pe optimizarea din gospodăria individuală.

Producția globală, y_t, este privită convențional ca o funcție de muncă, m_t, și capital, k_t. Același lucru este valabil pentru rata salariului real, w_t, întrucât aceasta este egală cu produsul marginal al muncii. Obiectul central al funcției ofertei constă în ideea că fluctuațiile ocupării se datorează substituției

[1] Trebuie arătat aici că Robert Lucas a manifestat încă din studenție un interes deosebit pentru teoria probabilităților și statistică, izvorât din cel pentru econometrie și stimulat de cursurile profesorilor Zvi Griliches și Gregg Lewis.

intertemporale a muncii. Ocuparea crește dacă gospodăriile găsesc avantajos să muncească mai mult în prezent și să aibă mai mult timp liber în viitor. Această substituție este guvernată în principal de evoluția salariilor relative în timp: dacă se așteaptă o creștere a salariilor reale, oferta de muncă va fi amânată și invers. În plus, oferta de muncă depinde pozitiv de rata creșterii prețurilor (ca un mandat pentru câștiguri reale) și de oferta trecută de muncă. Prin substituțiile corespunzătoare, Lucas și Rapping au derivat funcția ofertei globale:

$$Y_t = F(y_{t-1}, k_1, k_{t-1}, \Delta p_t)$$

Aspectul important este că inflația crescândă determină o expansiune a producției. Curba Phillips este inversată: În vreme ce aceasta este în mod obișnuit interpretată explicând inflația în termenii producției globale sau ai ocupării, funcția ofertei Lucas-Rapping explică ocuparea în termenii inflației. Autorii specifică însă cu claritate că această explicație este valabilă numai pe termen scurt.

În istoria teoriei macroeconomice, funcția ofertei Lucas-Rapping Marchează întoarcerea la o mai veche tradiție. Înainte de 1930, fluctuațiile producției erau în mod obișnuit considerate ca fiind declanșate de modificările de prețuri. Pentru Irving Fisher, banii stabili reprezentau cheia unei producții stabile, iar aceasta constituia încă perspectiva lucrării *A Treatise on Money* a lui John Maynard Keynes. În perioada interbelică, în parte sub influența lui Wicksell, prețurile au trecut într-un plan secundar. În *General Theory* a lui Keynes ele nu au jucat un rol esențial, același lucru fiind valabil pentru sinteza neoclasică. Lucas și Rapping au adus din nou prețurile în plan central.

Aceasta concordă cu obiectivul lui Lucas de a construi ceea ce el numește o teorie de echilibru a ciclului de afaceri. Agenții walrasieni decid asupra cantităților de cumpărat și de vândut, ghidându-se după prețurile pieței. Ei nu

stabilesc prețurile în conformitate cu cantitățile cumpărate și vândute, deși se pare că știm din experiență că un asemenea comportament este larg răspândit. Ipoteza că muncitorii sunt șomeri deoarece preferă timpul liber venitului adus de nivelul salariilor curente a reprezentat una dintre caracteristicile cele mai controversate ale modelului. Uneori se pare că Lucas ar considera prețurile de curățare a pieței o chestiune de convingere. Însă această impresie este derutantă. De fapt, Lucas arată clar că ipoteza walrasiană este utilizată ca o înlesnire analitică, alte ipoteze (deși părând poate reale) dovedindu-se prea dificil de manevrat într-un cadru al echilibrului general.

Un al doilea element al abordării de către Lucas a teoriei ciclurilor de afaceri îl constituie informația imperfectă. Aceasta a fost pe deplin explicată în celebrul articol din 1972. Ideea fundamentală fusese formulată de Edmund Phelps, care a imaginat participanți la schimb distribuiți în cuprinsul unui arhipelag de insule, având informație deplină numai despre propria lor insulă. Contribuția lui Lucas constă în implementarea analitică precisă a acestei idei. El a început prin adaptarea modelului suprapunerii generațiilor al lui Samuelson la scopul său particular, inițiind astfel discutabila practică a motivării utilizării unui mediu de schimb prin necesitatea asigurării traiului celor vârstnici. Tânăra generație produce, vânzând pentru bani o parte a producției sale generației vârstnice. Generația vârstnică cheltuiește banii câștigați în tinerețe plus ceea ce obține prin transferurile guvernamentale. Aceste adiționări la oferta de bani fluctuează stocastic, distribuția lor fiind cunoscută.

Schimburile se desfășoară pe două piețe separate, fiecare dintre ele fiind populată de exact jumătate din totalul vârstnicilor și o parte din cel al tinerilor, care fluctuează aleatoriu, din nou cu o distribuție cunoscută. Starea economiei la un moment dat este în întregime descrisă prin cele trei variabile, și anume oferta de bani existentă, adiționarea curentă la oferta de bani și proporția tinerilor atribuită primei piețe. Aspectul important este că, în cadrul unei

perioade date de schimb, nu există nicio comunicare între cele două piețe, așa încât prețurile curente sunt determinate separat pe fiecare piață în funcție de cererea și oferta locală. Ele sunt determinate împreună cu producția, ocuparea și consumul, de așa manieră încât cererea pentru bugete cash egalează oferta.

Perturbările din această economie au două surse. Unele sunt de natură monetară, provenind din adiționările aleatorii la oferta de bani. Celelalte sunt reale, cauzate de proporțiile fluctuante ale tinerilor pe fiecare piață. Dacă perturbările sunt exclusiv monetare, arată Lucas, prețul curent se ajustează proporțional la schimbarea monetară. Banii sunt neutri, ocuparea și consumul rămânând nemodificate. Faptul remarcabil - și surprinzător pentru Lucas - este că acest lucru se adevereşte chiar și pentru modificări monetare neanticipate, deoarece prețurile constituie un indicator perfect pentru ele în cazul respectiv. Dacă, pe de altă parte, perturbările sunt exclusiv reale, ele vor avea efecte reale, fiecare modificare absolută de preț semnalând și o modificare relativă de preț. În general, economia va fi perturbată atât de forțe monetare cât și de forțe reale. În acest caz, prețul curent nu informează cu certitudine participanții la schimb în legătură cu sursele perturbărilor. Drept consecință, perturbările monetare sunt în parte luate drept perturbări reale, producând astfel fluctuații ale producției în aceeași direcție.

Cea de-a treia componentă a teoriei ciclului de afaceri a lui Lucas este reprezentată de anticipările raționale. Ipoteza lui John Muth fusese deja utilizată în 1971 în articolul *Investment under Uncertainty* (Lucas and Prescott, 1971), scris împreună cu Edward Prescott, dar în articolul din 1972, deşi evident conceput în spiritul anticipărilor raționale, această ipoteză este mai degrabă implicită decât explicită.

Să presupunem că producția depinde de prețul așteptat. Cu anticipări adaptabile, acesta poate fi determinat pur și simplu din istoria trecută a prețului. Și anume, o modificare a politicii monetare nu va avea nicio influență asupra

modului în care anticipările depind de prețurile trecute. De obicei, va rezulta însă că drumul urmat de prețurile efective este sistematic diferit de drumul urmat de prețurile așteptate. Pe de altă parte, sub ipoteza anticipărilor raționale, se postulează că evoluția prețurilor așteptate va fi similară evoluției prețurilor efective. Prețurile efective sunt însă în principiu rezultatul cumulativ al tuturor părților modelului. În particular, ele vor fi afectate de orice modificare a politicii monetare. Drept consecință, orice modificare de politică trebuie să fie susceptibilă de a influența modul în care așteptările sunt derivate din experiență. Un model econometric încununat de succes în privința echilibrării economiei prin eforturi monetare își poate înceta validitatea în cazul unei rate constante a expansiunii monetare.

Acest argument l-a condus pe Lucas la o condamnare severă a modelelor macroeconomice ale anilor 1950 și 1960. Deși ar fi adecvat ca această critică să se numească Muth-Lucas, ea a devenit cunoscută drept critica lui Lucas. Critica lui Lucas poate fi sintetizată în următorul silogism: "Dat fiind că structura unui model econometric constă în reguli de decizie optime ale agenților economici și că regulile optime de decizie variază sistematic cu modificările în structura seriilor relevante pentru factorul de decizie, rezultă că orice modificări de politică vor afecta sistematic structura modelelor econometrice" (Lucas, 1981, p. 126).

Pentru previziunile pe termen scurt, această critică nu este de o importanță capitală, modelele tradiționale fiind destul de adecvate. Însă pentru evaluarea regulilor alternative de politică, critica lui Lucas s-a dovedit deosebit de utilă, modelele tradiționale fiind susceptibile de a furniza rezultate invalide. Primul exemplu l-a constituit curba Phillips. Deși arătându-se de folos în previziunea corespunzătoare a consecințelor pe termen scurt ale expansiunii monetare, curba Phillips a eșuat lamentabil în anticiparea efectelor inflației seculare. Adăugarea unor noi variabile, a subliniat Lucas, nu reprezintă un

remediu. Singurul remediu constă în conceperea formării așteptărilor ca pe o proprietate nu a ecuațiilor comportamentului individual, ci a modelului în întregul său. Dezvoltarea unor tehnici econometrice imune la critica lui Lucas a devenit obiectivul unui vast program de cercetare econometrică, care a absorbit multe minți strălucite în acest domeniu.

Argumentul precedent are capacitatea de a explica de ce perturbările aleatorii ale ofertei de bani determină modificări paralele ale prețurilor, producției și ocupării. Discriminarea imperfectă între prețurile absolute și cele relative face agenții economici să se comporte ca și cum ar suferi temporar de iluzia banilor2. Însă din această justificare lipsea totuși o importantă trăsătură a ciclurilor de afaceri și anume persistența efectelor de expansiune și de contracție de-a lungul unor întinse perioade de timp. Datele economice tind să fie corelate serial. Lipsea, de asemenea, fluctuația prociclică a investițiilor în raport cu producția totală, care fusese identificată drept o caracteristică tipică a ciclurilor de afaceri încă de pe vremea lui Clement Juglar. Robert Lucas a furnizat caracteristicile lipsă în articolul său *An Equilibrium Model of the Business Cycle*, apărut în anul 1975. Soluția consta în adăugarea decalajelor (întârzierilor) de informație și a bunurilor de capital guvernate de un accelerator. Dar trebuie precizat că fiecare adăugare de acest gen la model a sporit concomitent dificultatea tehnică a derivării anticipărilor raționale, analiza devenind rapid extrem de complexă.

Lucas a scris puțin despre politica economică. Cu toate acestea, opera sa, alături de cea a lui Thomas Sargent și Neil Wallace, a declanșat o viguroasă dezbatere politică. Această dezbatere nu a vizat efectele măsurilor discreționare, fiecare pas al acestora fiind unic din punct de vedere istoric. În

[2] Iluzia banilor reprezintă confuzia dintre schimbarea valorilor bănești și schimbarea valorilor reale. În cazul în care salariul unui muncitor a crescut cu 10% dea lungul unei perioade în care prețurile de consum au crescut cu 20%, acesta suferă de iluzia banilor dacă își imaginează că situația lui s-a îmbunătățit în termeni reali.

această privință, anticipările raționale nu au adus o lumină nouă. Dezbaterea a vizat mai degrabă, în spiritul lui Milton Friedman, regulile la care se aderă într-un mod neschimbat. Se poate concepe un program prin care observațiile disponibile la orice moment dat să declanşeze automat un răspuns în, să zicem, oferta de bani, aşa încât producția medie să crească şi/sau fluctuațiile sale să fie atenuate? Poate fi programată stabilizarea economiei? Răspunsul teoriei anticipărilor raționale a fost nu. Bani au efecte reale numai în măsura în care sunt luați la început drept o sursă a schimbării prețurilor relative. Odată stabilită oferta de bani, programul se va reflecta pe deplin în aşteptările oamenilor şi deci va înceta să fie interpretat în mod eronat. Singurul efect rămas va fi cel asupra prețurilor.

S-a tras deci concluzia că politica monetară trebuie utilizată pentru stabilizarea tendinței pe termen lung a prețurilor. Ea este ineficace în creşterea şi stabilizarea producției. În felul acesta, afirmațiile intuitive ale lui Friedman au dobândit un riguros suport analitic. În şcolile americane postuniversitare, avocații unei politici monetare active au intrat într-o alertă defensivă, trebuind să caute noi modele pentru a-şi susține pledoaria. Influența asupra politicii efective a fost însă redusă. Băncile centrale şi-au continuat eforturile de atenuare a fluctuațiilor ciclice. Se pare că, din punctul lor de vedere, perturbările nu sunt evenimente aleatoare cu distribuții constante şi cunoscute, ci o înlănțuire de evenimente istorice unice.

Robert Lucas şi noua macroeconomie clasică

Teoria anticipărilor raționale (RATEX) a fost proclamată o nouă şcoală de gândire. Emblema sa, cel puțin în versiunile mai agresive, a reprezentat-o faimoasa afirmație conform căreia se presupune că banii nu au niciun efect real chiar şi pe termen scurt. Această afirmație a avut ca scop separarea noii şcoli atât de keynesieni cât şi de monetariști. Critica articulată a lui Lucas şi Sargent

adresată macroeconomiei keynesiene a conferit un impuls sporit acestei dezvoltări doctrinare.

Impactul noii macroeconomii clasice este ignorat de manualele de economie deoarece în tabloul macroeconomiei, spațiul cel mai amplu îl ocupă teoria neokeynesistă, având monetarismul ca principală alternativă.

Noua macroeconomie clasică accentuează rolul anticipărilor raționale (RATEX) în luarea deciziilor și al ratei naturale a șomajului în creșterea economică. Spre deosebire de monetariști, adepții acestei teorii, între care se numără Robert E. Lucas Jr., Robert Barro Jr., Thomas Sargent și Robert M. Townsend, argumentează că intervenția guvernului în domeniul managementului cererii este nefastă chiar și pe termen scurt. Creșterea economică poate fi influențată numai acționându-se asupra ofertei.

Așa cum am arătat, părintele anticipărilor raționale este considerat John Muth (1961) care, în articolul său Rational Expectations and the Theory of Price Movements, prezentat pentru prima dată în 1959 și publicat în 1961, a sugerat că, în contextul unui model, anticipările indivizilor sunt raționale atunci când sunt identice cu predicțiile acelui model. Preluându-se această idee, a luat naștere o nouă abordare ce s-a constituit sub numele de noua macroeconomie clasică.

Cel mai cunoscut teoretician al acestei orientări și primul care a utilizat ipotezele anticipărilor raționale formulate de John Muth a fost Robert Lucas, profesor de economie la Universitatea din Chicago și co-director la revista *Journal of Political Economy*.

Lucas elaborează o teorie asupra ciclurilor economice care prezintă explicit modelele ce au stat la baza politicilor economice propuse anterior de Henry Simons, Milton Friedman și alți critici ai politicilor intervenționiste. În concepția lui, eficacitatea intervenției guvernului în direcția contracarării fluctuațiilor ciclice este limitată și politica economică trebuie să se rezume la punerea în aplicare de reguli stabile și previzibile, atât în domeniul monetar, cât

și în cel fiscal. Aceste teorii au fost emise de către H. Simons încă din anii 1930 și apoi de către Milton Friedman în anii 1940, dar ele nu au avut niciun ecou într-o lume dominată de keynesism.

În centrul preocupărilor lui Lucas stă revenirea la teoriile pre-keynesiene asupra ciclului economic. În particular, el recomandă necesitatea renovării programului de cercetare propus de F.A. Hayek la finele anilor 1940 și anume integrarea teoriei ciclurilor cu teoria echilibrului general a lui Walras. Astfel pot fi conferite macroeconomiei veritabile fundamente microeconomice, acestea găsindu-se în abordarea neoclasică tradițională. În viziunea lui Robert Lucas, instabilitatea economiilor actuale nu este legată de eșecul piețelor, ci de intervențiile guvernamentale greșite. Aceste intervenții nu pot avea efect real asupra economiei, atâta timp cât ele nu sunt anticipate și iau agenții economici prin surprindere. Pe termen lung, politicile guvernamentale de stimulare a cererii nu vor avea efectul scontat. Forțele pieței, în mod normal, trebuie să fie suficiente pentru a determina o creștere stabilă a economiei, în care șomajul se menține la rata sa naturală.

Însăși denumirea de noua macroeconomie clasică constituie o referință explicită la teoria macroeconomică clasică ce a făcut obiectul criticii lui Keynes. Aspectul pe care dorim să îl evidențiem aici este încercarea lui Lucas de valorificare a cercetării teoretice asupra ciclurilor din prima jumătate a secolului XX, pe primul loc situându-se Wesley Mitchell și FA. Hayek. Interesant este și faptul că unii economiști au calificat noua macroeconomie clasică drept o variantă a școlii neo-austriece[3].

[3] Subliniem că școala neo-austriacă este legată de reînvierea austrianismului ce poate fi datată în prima parte a anilor 1970. Deziluzia produsă de keynesism este în general marcată de controversa dintre keynesieni și monetariști. Este mai puțin abordată contribuția austriecilor, care nu au fost niciodată monetariști în sens friedmanian: Ofertă de bani crescută încet și constant de către guvern nu a fost deloc argumentată de Menger, Mises sau Hayek. Titlul cărții lui Hayek din 1976 – *Denationalization of Money* – este suficient pentru a justifica această afirmație.

Eticheta de macroeconomie clasică a intenționat să exprime ideea că interludiul neoclasic al keynesianismului luase sfârșit în cele din urmă și că nu a școală se dorea moștenitoarea legitimă a tradiției clasice.

În lucrarea sa *A History of Economic Theory – Classic Contributions, 1720-1980*, Jurg Niehans (1990) consideră improprie o asemenea calificare, din cel puțin trei motive. Le vom reda în continuare, ele fiind destul de interesante, deși nu împărtășim întru totul concepția poate prea tehnicistă a autorului, care pune un accent special asupra procedeelor analitice.

În primul rând, rigiditățile prețurilor și ale salariilor, prețurile care nu curăță piața, anticipările irațională și puternicele efecte reale ale banilor pe termen scurt au reprezentat întotdeauna elemente importante ale tradiției clasice în macroeconomie. În al doilea rând, Keynes, deși considerat un dizident în știința economică, a făcut parte integrantă din tradiția clasică. Un critic al lui Keynes nu este neapărat un economist clasic. Iar în al treilea rând, Lucas cel puțin, a fost departe de a argumenta că banii nu au niciun efect real pe termen scurt asupra producției și ocupării. Astfel, Niehans consideră adevărata semnificație a operei lui Lucas trebuie căutată nu în sfera ideilor sau ideologiilor economice, și la nivelul tehnicilor analitice.

Dincolo însă de aparatul său analitic (într-adevăr de un înalt profesionalism), Lucas rămâne economistul care a recunoscut potențialul conceptului de anticipări raționale al lui John Muth, modelându-l într-o utilă contribuție la mainstream-ul științei economice, cu largi aplicații în teoria economică și în econometrie. În felul acesta, el a deschis un amplu și promițător teren pentru cercetare economică, a oferit o viziune propice erei construirii de modele economice, dar în același timp a acreditat ideea că instabilitatea economiilor actuale nu este legată neapărat de eșecul piețelor, ci de politicile greșite de intervenție guvernamentală (Tache, 2004).

BIBLIOGRAFIE

Lucas, R. E., Jr., & Rapping, L. A. (1969). Real wages, employment, and inflation. *Journal of Political Economy, 77*(5), 721–754. https://doi.org/10.1086/259559

Lucas, R. E., Jr., & Prescott, E. C. (1971). Investment under uncertainty. *Econometrica, 39*(5), 659–681.

Lucas, R. E., Jr. (1972). Expectations and the neutrality of money. *Journal of Economic Theory, 4*(2), 103–124. https://doi.org/10.1016/0022-0531(72)90142-1

Lucas, R. E., Jr. (1981). *Studies in business cycle theory*. Blackwell.

Lucas, R. E., Jr., & Sargent, T. J. (Eds.). (1981). *Rational expectations and econometric practice*. University of Minnesota Press.

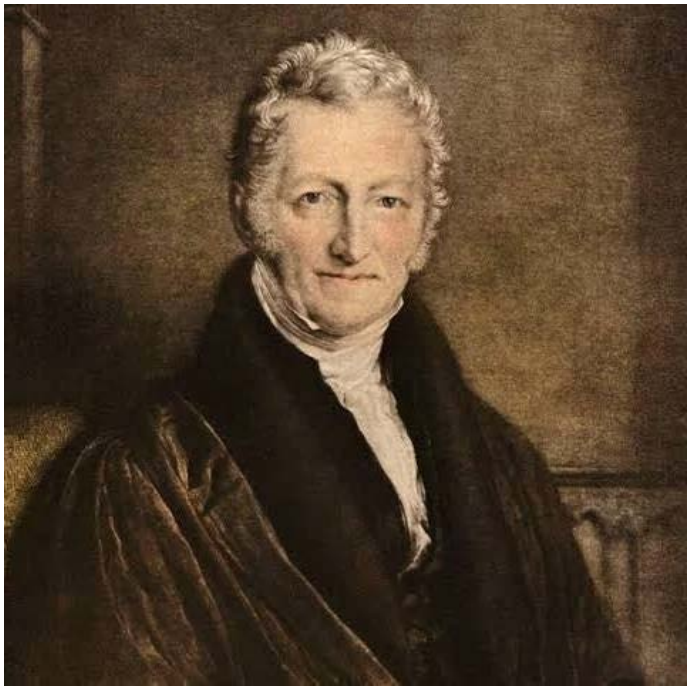
Muth, J. F. (1961). Rational expectations and the theory of price movements. *Econometrica, 29*(3), 315–335. https://doi.org/10.2307/1909635

Niehans, J. (1990). *A history of economic theory: Classic contributions, 1720–1980*. Johns Hopkins University Press.

Samuelson, P. A. (1947). *Foundations of economic analysis*. Harvard University Press.

Tache, I. (2004). *Economiști celebri*. Editura Infomarket Brașov.

THOMAS MALTHUS (1776 - 1834)

Sursa: „Painting of Thomas Malthus" by John Linnell. Photo by *Heliogravure,* Corpus Imaginum, Hanfstaengl, Collection via Alamy.

Viața și epoca lui Malthus

Thomas Malthus (1965), autorul controversatului eseu asupra populației (An Essay on the Principle of Population, as It Affects the Future Improvement of Society with Remarks on the Speculations of Mr. Godwin, M. Condorcet and Other Writers), s-a născut în anul 1766, într-o familie distinsă. Tatăl său, Daniel, avocat de profesie, era prietenul unor oameni de talia lui J.J. Rousseau și David Hume. El și-a trimis fiul să studieze la Cambridge. După absolvire, Thomas Malthus se va dedica preoției în cadrul Bisericii Angliei, având în răspundere o parohie pe vremea scrierii faimosului său eseu. Acesta a fost ulterior revizuit în urma unor călătorii de durată în Germania, Franța și țările

scandinave. La scurt timp după aceea, în anul 1805, Malthus a fost numit profesor de istorie și economie politică la East India College, unde a rămas pentru tot restul vieții sale. În această perioadă, a legat o strânsă prietenie cu David Ricardo și a contribuit la fondarea Clubului de economie politică în 1821 și a Societății de statistică din Londra, în 1834.

Malthus a trăit într-o epocă a revoluțiilor, atât pe plan industrial, cât și politic. Revoluția industrială, aflată încă într-o fază embrionară pe vremea lui Adam Smith, a adus cu ea nu numai metode superioare de producție și transport, noi forme de organizare a afacerilor și facilități sporite în domeniul băncilor și creditului, dar și sistemul de fabrică cu problemele sale inerente. Populația urbană se afla în creștere, dar posibilitățile de obținere a unei slujbe erau limitate de progresul tehnologic. Aceste dificultăți erau însoțite de crizele economice recurente de supraproducție. Problema surplusurilor de producție a devenit tot mai persistentă, datorându-se introducerii mașinilor în procesele de fabricație. Posibilitatea ca ideile Revoluției Franceze să se răspândească în Anglia - ca rezultat al condițiilor grele de trai ale clasei muncitoare - reprezenta una din temerile majore ale celor bogați. Scopul practic al politicii engleze a devenit împiedicarea unei răzmerițe similare prin îmbunătățirea vieții muncitorilor la un nivel care să salveze structura socială existentă. Proiectul de lege al lui William Pitt din 1798, promovând asistența socială a familiilor numeroase, este tipic pentru măsurile de salvgardare a sistemului social.

Povara economică a clasei sărace urbane a devenit acută în special în momentul încheierii războaielor napoleoniene în 1815. Deși Anglia fusese relativ prosperă în decursul acestor îndelungate și costisitoare lupte, sfârșitul lor a fost însoțit de o stare de depresiune economică generală. Problema șomajului de proporții era dublată de creșterea continuă a prețului alimentelor, a cărui relație cu Legile Cerealelor a devenit o chestiune majoră dezbătută de Malthus și de contemporanul său David Ricardo. Legile Cerealelor, aflate în

vigoare încă din epoca mercantilistă, erau menite să stabilizeze prețul grânelor printr-un sistem de taxe vamale de import și bonificații, în concordanță cu oferta internă. În anii cu recoltă bună, prețul de piață al grâului scădea și taxa vamală trebuia aplicată, în vreme ce în anii cu recoltă slabă prețul de piață al grâului creștea, iar taxa vamală scădea. Cu acest sistem, importurile engleze erau practic scutite de taxe, întrucât creșterea continuă a populației a făcut ca prețurile grânelor să rămână ridicate, în ciuda extinderii suprafețelor cultivate și a metodelor superioare de cultivare a pământului. Astfel, Legile Cerealelor au avut prea puțin de-a face cu menținerea la un nivel înalt a prețului grânelor în timpul războaielor napoleoniene. Însă proprietarii de pământ au devenit interesați d continuarea aplicării lor atunci când revenirea la condițiile de pace și perspectiva unor importuri sporite amenințau să reducă prețurile recoltelor. Pe de altă parte, manufacturierii și negustorii au realizat rapid avantajele pe care comerțul liber li le-ar fi oferit, decurgând din relația dintre ratele salariilor și prețurile scăzute ale alimentelor.

Utilitarismul

Economia politică de după Adam Smith a avut un caracter pesimist, având ca obiectiv explicarea distribuției venitului între cele trei clase sociale. Această abordare evidenția existența unor probleme mult prea presante pentru a fi lăsate pe seama unei ordini naturale în care armonia este totdeauna asigurată. Astfel, gânditorii care au urmat pe urmele lui Smith au descris un sistem economic ale cărui legi de funcționare erau dictate de o ordine naturală supremă, dar în niciun caz benefică. În locul conceptului mâinii invizibile, operând în sensul promovării binelui tuturor - fără ca aceasta să stea în intenția omului -, accentul era acum plasat asupra necesității adaptării omului la exigențele naturii în scopul evitării consecințelor neplăcute ale propriilor sale neajunsuri.

Gândirea economică post-smithiană reflectă, de asemenea, efectul eticii utilitariste asupra concepțiilor economiștilor vremii.

Utilitarismul avizat, pe de o parte, să introducă un principiu, analog celui al lui Isaac Newton din științele naturale, pe care să se poată întemeia științele sociale și, pe de altă parte, să ofere o bază pentru o mișcare de reformă cunoscută sub numele de radicalism filozofic. Această mișcare este asociată în primul rând numelor lui Jeremy Bentham și James Mill, deși ideile de bază provin în principal de la David Hume și de la filozoful francez Claude Adrien Helvetius. Potrivit lui Bentham (ca și lui Hume), comportamentul uman este produsul experienței senzitive mai degrabă decât al rațiunii. Identificând senzațiile plăcute pe care indivizii le experimentează ca urmare a bunătății morale și pe cele dureroase datorate răului moral, Bentham a făcut din hedonismul lui Hume fundamentul unui sistem de etică socială. Aplicarea practică a acestui sistem etic necesita calculul fericirii sau măsurarea cantitativă a plăcerilor și a durerilor asociate diferitelor acțiuni sau moduri de comportament. Bentham considera că plăcerile și durerile diferă din punct de vedere cantitativ, depinzând de intensitatea, durata, siguranța sau nesiguranța, apropierea sau depărtarea, fertilitatea sau gradul acestora, dar nu diferă din punct de vedere calitativ. Astfel, potrivit acestui sistem, nu există plăceri superioare sau inferioare și, în consecință, niciuna care să se situeze mai sus sau mai jos din punct de vedere moral. Numai individul poate judeca și aprecia care acțiuni sau experiențe îi oferă cantitativ mai multă plăcere și care sunt, în acest sens, mai bune.

Bentham a crezut că este posibilă însumarea plăcerilor și a durerilor, acestea din urmă fiind considerate drept plăceri negative. Dacă balanța înclină de partea sumei plăcerilor, aceasta denotă o tendință generală bună a intereselor individului respectiv. Iar dacă înclină de partea sumei durerilor, va reflecta o tendință generală rea. Presupunând că toți indivizii contează în mod egal și că o acțiune dată este asociată cu experiențe identice de plăcere sau durere pentru

fiecare, Bentham a extins calculul plăcere-durere pentru societate în întregul său el a tras concluzia că atitudinile trebuie judecate, din punct de vedere moral, potrivit efectelor lor asupra echilibrului fericirii umane. Dar această concluzie ridică întrebarea: egoismele care motivează conduita umană sunt în armonie unul cu celălalt, așa cum a susținut Adam Smith, sau se află în conflict? Filosoful francez Hevetius a fost de părere că indivizii nu își identifică în mod spontan interesele personale cu interesul general al societății. Sub influența sa, Bentham a ajuns la ideea că educația și legislația sunt cele care vor contribui la fericirea cea mai mare pentru cei mai mulți. Educația va contribui la atingerea obiectivului utilității maxime, iar reforma, în special a sistemului juridic, va contribui la pedepsirea comportamentului inacceptabil și va încuraja atitudinile ce promovează bunăstarea socială.

Filosofia politică a lui Thomas Malthus

Deși Malthus nu a scris tratate de filosofie politică, opiniile sale asupra problemelor presante ale vremii indică îmbrățișarea pe larg a principiilor utilitariste. El a considerat că scopul politicii este fericirea cea mai mare pentru cei mai mulți și că regula pentru îndeplinirea acestui obiectiv o constituie observarea, pe bază de experiență, a ceea ce asigură scopul dorit în cadrul instituțiilor și intereselor Angliei ca națiune. Malthus s-a deosebit însă de alți utilitariști contemporani prin faptul că gândirea sa a fost mai curând conservatoare, poate chiar reacționară, față de radicalismul filozofic al celorlalți. Astfel, el a apărat structura engleză de clasă tradițională, pe care mulți alții au criticat-o. Mai mult, el nu a împărtășit nici concepțiile anti clericale și nici optimismul cu privire la îmbunătățirea soartei marii mase a omenirii.

Cu toate că opera lui Malthus nu are o tentă religioasă (acest lucru se putea întâmpla, având în vedere că el a aparținut clerului), utilitarismul său derivă din vederile sale teologice. Astfel, a considerat că stă în intenția

Creatorului să asigure ceea ce este bun pentru creaturile sale, acesta fiind obiectivul evident pe care omenirea trebuie să îl ducă la îndeplinire. Raţiunea umană este cea care trebuie să selecteze între variatele impulsuri ale oamenilor în scopul împlinirii proiectului Creatorului. Acest proiect urmează a fi descoperit prin aplicarea principiului utilităţii la acţiunile noastre. Prin examinarea consecinţelor impulsurilor umane şi prin supunerea lor testului utilităţii, vom dobândi treptat obişnuinţa de a le aprecia numai atunci când ele se vor adăuga sumei fericirii sociale, promovând astfel intenţia Creatorului. Acesta este singurul test prin care putem şti, independent de voinţa revelată a lui Dumnezeu, dacă putem sau nu să acţionăm potrivit unui anumit impuls.

Se cuvine ca postulatele teologice să ne disciplineze impulsurile de promovare numai a propriei noastre fericiri, dar şi a fericirii marii majorităţi a semenilor noştri. În concepţia lui Malthus, nu instituţiile şi legile poartă răspunderea fericirii umane, ci noi înşine. Fericirea umană poate fi atinsă în cadrul instituţiilor existente, adică al formei actuale de guvernământ constituţional englez. Malthus a pledat pentru menţinerea status-quo ului legal, social şi economic.

ESEUL ASUPRA POPULAŢIEI

Fundamentele filozofice

Interesul iniţial al lui Malthus faţă de problema populaţiei a fost legat de contextul mult mai larg al reformelor propuse de filozofii radicali. Scânteia care a produs celebrul eseu a fost rezultatul discuţiilor cu tatăl său, Daniel Malthus, privind recenta carte a lui William Godwin, *The Enquirer*. Godwin publicase deja lucrarea *Political Justice*, unde propusese o formă simplă de societate, fără guvernământ, în care desăvârşirea omului va fi în cele din urmă realizată. Acest volum, considerat primul manifest al radicalismului filozofic, susţinea că

instituțiile societății actuale, în special prin modul în care afectau distribuția avuției, se împotriveau realizării fericirii umane. O diviziune egală a avuției va asigura îndeplinirea dorințelor simple și va garanta destul timp liber pentru o îmbunătățire morală și intelectuală care va duce în cele din urmă fericirea și perfecțiunea pe pământ.

Filosoful francez Marquis de Condorcet a avut aceeași concepție, deși s-a bizuit mai mult pe știință decât pe morală pentru realizarea societății ideale. Ca și Godwin, el a crezut în desăvârșirea omului, dar a evidențiat progresul asociat caracterului cumulativ al cunoașterii în artă și știință, acestea producând avansuri ce vor contrabalansa creșterea populației. Perspectiva unui excedent al populației aparținea unui viitor prea îndepărtat pentru a fi discutată în prezent. Eseul lui Malthus intenționa să spulbere tocmai acest vis utopic al unei epoci de aur a egalității și a fericirii. Spectrul suprapopulării constituia, în viziunea lui Malthus, o piedică permanentă în calea îmbunătățirii societății.

Postulatele

Malthus a argumentat că avea nevoie de numai 2 postulate pentru a demonstra inaccesibilitatea noaptea perioadei de fericire și prosperitate întrevăzută de Godwin și Condorcet: primul, că alimentele sunt indispensabile existenței omului și al doilea, că pasiunea dintre sexe este necesară și se va menține aproape în starea sa actuală. Primul postulat este axiomatic, iar celui de-al doilea Godwin eșuase în a-i dovedi netemeinicia. Malthus a susținut că instinctul pentru căsătorie este permanent, deși se admit excepții individuale, iar funcționarea principiului populației va face imposibilă atingerea stării de fericire și prosperitate. Dacă nu este controlată, creșterea potențială a populației are loc în progresie geometrică, în timp ce resursele de subzistență cresc doar în progresie aritmetică. O sumară cunoaștere a numerelor va arăta imensitatea primei forțe în comparație cu cea de-a doua. Prin acea lege a naturii care face

resursele alimentare necesare pentru viața omului, efectele acestor două puteri inegale trebuie menținute în egalitate, a afirmat Malthus în *First Essay on Population* (1965). Prin urmare, trebuia exercitat un control puternic și permanent asupra creșterii populației din cauza dificultății obținerii resurselor de subzistență, care era sever resimțită de o mare parte a omenirii.

Malthus își susține afirmația că populația crește în progresie geometrică numai cu experiența Statelor Unite ale Americii, a căror populație s-a dublat în 25 de ani. Această creștere potențială a fost apoi comparată cu creșterea potențială a ofertei anuale de alimente. Cunoștințele noastre despre calitatea pământului, arată Malthus, indică faptul că, în condițiile cele mai bune imaginabile, creșterea ce poate fi obținută în 25 de ani ar putea egala producția actuală. Este evident că ritmul de creștere al populației excede cu mult pe acela al ofertei de produse alimentare.

Controlul creșterii populației

Dată fiind contradicția dintre progresia geometrică a creșterii populației și cea aritmetică a creșterii ofertei de alimente, prima trebuia cumva controlată, a concluzionat Malthus. În prima ediție a *Eseului,* el a admis că o modalitate de stopare a creșterii populației ar fi mizeria și viciile, caz în care ipoteza lui Godwin privind desăvârșirea omului devenea de nerealizat. Godwin și Condorcet se înșelau atribuind toate inegalitățile instituțiilor umane. Mai curând, natura umană, cu tendința caracteristică către căsătorie și procreație, reprezintă obstacolul cel mai serios în calea prosperității. Nicio altă concluzie nu este posibilă dacă începem cu ipoteza că necesitatea alimentelor și cea a căsătoriei sunt de urgență egală și că există o puternică tendință a solului către randamente de producție descrescătoare[4].

[4] Cu toate că Malthus nu a evidențiat în mod explicit legea randamentelor descrescânde ale pământului, aceasta este implicită în abordarea sa.

Legea populației prezentată în acest mod a fost primită ca o contribuție majoră la dezvoltarea economiei politice, deși a stârnit mari proteste. Chiar și Godwin i-a recunoscut valoarea când a arătat că cei din clasele sociale iluminate obișnuiau să amâne căsătoria în scopul evitării poverii unei familii prea mari și că această prudență reprezenta tocmai comportamentul ideal pe care îl putea adopta întreaga populație. Istoria a demonstrat de atunci că acest mod de comportament nu este peste puterile omului și că, dacă Godwin a supraestimat rolul rațiunii, Malthus l-a supraestimat pe cel al pasiunii.

Malthus a realizat în cele din urmă că a plasat poate un accent necuvenit asupra mizeriei și viciului și a făcut revizuiri ale textului înainte de republicarea *Eseului*. În noua ediție, *Eseul* prezintă o poziție conform căreia, deși omul poate înlătura necesitatea controlului - având în vedere tendința populației de a o lua înaintea resurselor de subzistență -, el poate, prin autocontrol, să schimbe modul de operare al acestuia. În afara reglajelor naturale datorate sărăciei și depravării, există și controlul preventiv constând în restricții de ordin moral. Reținerile morale sunt interpretate în sensul amânării căsătoriei până în momentul în care poate fi întreținută o familie și al evitării relațiilor extraconjugale. Malthus a remarcat că sărăcia și mizeria constituiau reglaje tipice societăților primitive, în timp ce restricțiile morale predominau în civilizațiile moderne. Prudența impusă a devenit, în opinia lui Malthus, singurul reglaj moral acceptabil care se putea realiza prin educația indivizilor.

Toate acestea puteau fi înfăptuite, credea Malthus, în cadrul unui sistem social care ar încuraja oamenii să practice restricțiile morale. Sistemul care asigură rezultatele cele mai dezirabile în acest sens este cel existent al proprietății private, cu caracteristicile sale specifice de inegalitate economică și cu structura sa socială, cu condiția ca acesta să asigure oportunități pentru cei ambițioși și dornici să se ridice prin propriile eforturi. Legile Săracilor încurajează indolența și contribuie doar la ridicarea nivelului de trai al celor

mai slabi membri ai societății, iar aceasta pe cheltuiala celorlalți. Dacă oamenii ar ști că nu pot conta pe ajutorul comunității, imboldurile firești ale interesului personal i-ar obliga să încerce să se ajute singuri. Raționând astfel, Malthus a devenit un suporter entuziast al educației populare care să-i învețe pe oameni să gândească prin prisma interesului personal luminat. În același timp, el s-a opus continuării ajutorării săracilor.

Tendința de creștere a rentei funciare

Așa cum creșterea populației era de obicei asociată cu o presiune în jos asupra ratelor salariilor în condițiile existenței unui fond de salarii de dimensiuni fixe, ea era privită și în contextul unei tendințe de creștere a rentei funciare. Lucrarea lui Malthus *An inquiry into the nature and progress of rent* (1815) a pus sub semnul întrebării concepția lui Adam Smith și a fiziocraților, care considerau renta un venit monopolistic. Cercetarea a fost asociată și cu controversatele legi ale cerealelor (*Corn Laws).* Malthus chiar începe cu observația că acest subiect are o deosebită relevanță în contextul dezbaterii legate de Corn Laws și de efectele rentei asupra prețului produselor primare și asupra progresului agriculturii. Pamfletul lui Malthus a apărut înaintea reflecțiilor lui Ricardo din *Essay on the Influence of a Low Price of Corn on the Profits of Stock.*

Malthus a evidențiat trei cauze ale apariției rentei. A argumentat, în primul rând, că pământul produce mai mult decât suficient pentru a-i întreține pe cei care îl cultivă. Numai prin acest fapt renta apare ca un dar îmbelșugat al providenței, mai curând decât ca un rezultat al rarității monopolistice. În al doilea rând, obiectele de primă necesitate ale vieții au capacitatea unică de a-și crea propria cerere sau de a crește numărul solicitanților la nivelul cantității produse. Tocmai pentru faptul că populația crește odată cu oferta de alimente, prețul acestora din urmă se ridică peste costurile de producție, creând astfel un

surplus. Atunci nu putem nega, este de părere Malthus, că apariția rentei este indiciul clar al unei trăsături inestimabile a solului, dăruite cu generozitate de Dumnezeu - aceea de a putea asigura hrana mai multor persoane decât sunt necesare pentru a-l lucra. Aici Malthus privește apariția rentei ca fiind inerentă progresului societății în conformitate cu legile naturale. Cea de-a treia cauză a rentei constă în faptul că pământul cel mai fertil este limitat și că, exceptând țările noi, el nu este suficient pentru satisfacerea tuturor nevoilor oamenilor. Atunci când, din cauza creșterii populației și a randamentelor descrescânde ale solului, devine necesară atragerea în cultură a unor terenuri inferioare, produsele obținute astfel vor avea prețuri destul de mari pentru acoperirea costurilor de producție sporite. Și cum prețul pieței este dat de cheltuielile de muncă de pe suprafețele cele mai puțin fertile, pământurile superioare vor beneficia de rentă.

Raritatea comparativă a pământului fertil a fost privită de Malthus într-o lumină diferită față de contemporanul său David Ricardo. Pentru Malthus era evident când nu toate pământurile sunt la fel de fertile sau la fel de bine situate. Superioritatea pământului cel mai bun este astfel considerată ca un dar al naturii. Această opinie este exprimată în lucrarea *Principles of Political Economy,* unde își încheie capitolul intitulat "Asupra rentei pământului" cu afirmația că acea calitate a pământului care, în virtutea legilor naturale, trebuie să se finalizeze în rentă, apare ca o enormă binefacere pentru omenire și nu ar putea fi vreodată subestimată (Malthus, 1964). Ricardo însă era convins că renta nu este rezultatul dărniciei naturii, ci mai curând al zgârceniei ei. Aceasta nu numai că ducea la creșterea rentelor funciare, ci făcea și ca ele să absoarbă o proporție tot mai mare din produsul național într-o economie izolată. Iată motivele pentru care Ricardo s-a pronunțat pentru abrogarea Legii Cerealelor, în opoziție cu Malthus.

CREȘTEREA POPULAȚIEI ȘI A AVUȚIEI

Cererea reală de muncă

În *Essay...* Malthus a fost preocupat în principal de examinarea legilor care guvernează creșterea populației. În *Principles...*, această investigație a fost extinsă la examinarea factorilor care determină sporirea mijloacelor de subzistență și care fac astfel posibilă creșterea populației. Mijloacele de subzistență constau în oferta de alimente și alte obiecte de primă necesitate pe care muncitorul le solicită pentru întreținerea lui și a familiei. Limita maximă a creșterii mijloacelor de subzistență derivă din oferta de pământ, fertilitatea acestuia și stadiul progresului metodelor de producție. Mărimea populației este limitată, în ultima instanță, de mărimea mijloacelor de subzistență. Malthus a considerat însă că în multe țări numărul locuitorilor era de fapt mai mic decât cel care putea fi întreținut. Aceasta l-a condus la investigarea obstacolelor care împiedicau creșterea populației la un nivel corespunzător posibilităților efective de asigurare a subzistenței. Ajuns la concluzia că impedimentul major în calea creșterii numărului și bunăstării populației era eșecul a ceea ce el a denumit cererea real de muncă.

Deși teza potrivit căreia creșterea populației depinde de cererea reală de muncă apare implicit în *Essay*, ea este pusă în umbră de preocuparea lui Malthus privind relația dintre populație, oferta alimentară și controlul creșterii populației prin constrângerile morale și reglajele naturale ale sărăciei și mizeriei. Cu timpul, Malthus a devenit însă din ce în ce mai preocupat de ceea ce el a numit cererea reală de muncă și relația acesteia cu creșterea populației.

Cererea reală de muncă se reflecta în gradul de ocupare a forței de muncă. Ocuparea antrenează salariile din muncă, iar acestea din urmă determină capacitatea muncitorului de a obține alimente și bunuri de primă necesitate pentru întreținerea lui și a familiei sale. Gradul de ocupare determină astfel

mărimea familiei pe care muncitorul este capabil să o întreţină. Cererea de muncă este, la rândul ei, proporţională cu rata creşterii acestor fonduri, provenind din capital sau venituri, care sunt efectiv utilizate în susţinerea muncii. De aceea, acumularea capitalului este esenţială pentru progresul economic şi pentru creşterea populaţiei, deoarece permite sporirea fondului de salarii. Cererea reală de muncă necesită adiţional la fondul de salarii. Dar trebuie să existe în acelaşi timp şi o cerere de bunuri de consum. Fără cerere de bunuri, cererea de muncă se va diminua. Dacă deţinătorii de venituri sunt prea cumpătaţi, este posibilă apariţia unei depresiuni economice (constând în scăderea populaţiei şi a avuţiei), cauzate de supra producţie.

Surplusurile de bunuri şi capital

În timpul războiului cu Franţa, Marea Britanie a cunoscut o eră a prosperităţii aproape neîntrerupte. Anii de după războaiele napoleoniene au fost marcaţi însă de perioade de stagnare industrială severă. Depresiunea economică internă a fost agravată de eşecul în reînvierea comerţului exterior şi de o recoltă proastă, care a determinat creşterea preţului pâinii. Mai mult, noua Lege a Cerealelor din anul 1815 a anulat efectiv grâul din import. Această înlănţuire de evenimente l-a condus pe Malthus să afirme că Marea Britanie experimenta efectele unei cereri insuficiente de capital, ca rezultat al declinului cererii de bunuri de consum. El a considerat că structura socială engleză şi prin urmare distribuţia veniturilor încurajau un volum atât de mare al economisirii, încât generau un surplus, atât de bunuri de consum, cât şi de bunuri de capital. O altă cauză importantă a diminuării cererii de bunuri de consum şi a excesului, rezultat de aici, al capitalului, o reprezenta scăderea cheltuielilor guvernamentale militare în perioada de tranziţie de la condiţiile de război la cele de pace. Stoparea acestor cheltuieli, dublată de o capacitate productivă sporită datorată rapidei acumulări

anterioare, s-a concretizat într-un volum al producției mult prea mare în raport cu veniturile disponibile pentru cumpărarea sa.

Malthus nu a fost nicidecum singurul sau primul cercetător al crizelor economice. Karl Marx a arătat că, de fapt, istoricul și economistul Jean Charles Sismondi era autorul ideilor în general atribuite lui Malthus. Cu toate că prima operă teoretică a lui Sismondi, De la richesse commerciale (1803), era o evidentă continuare a tradiției lui Adam Smith, lucrarea sa anterioară Nouveaux Principes de l'Économie politique (1819), scrisă pe fondul crizelor de la începutul secolului al XIX-lea, a pus sub semnul îndoielii posibilitatea de autoechilibrare a sistemului capitalist. Sismondi pune un accent special pe forța din ce în ce mai productivă a sistemului capitalist modern, arătând că muncitorul, bazându-se doar pe puterea de cumpărare a salariului de subzistență, este incapabil să cumpere toate produsele pe care sistemul le poate furniza. Excesele periodice de produse și șomajul vor constitui rezultatul inevitabil care, pe fondul progresului tehnologic, se vor amplifica - întrucât concurența dintre capitaliști în ceea ce privește profitabilitatea capitalului va intensifica supraproducția. Sismondi a evidențiat astfel atomicitatea și caracterul concurențial al producției, care, asociate cu inadecvarea puterii de cumpărare a consumatorului, se manifestă în trăsătura cea mai izbitoare a crizelor economice, și anume supraproducția.

Contemporanii lui Malthus, cum ar fi Jean Baptiste Say, James Mill și David Ricardo, au privit depresiunile ca pe niște însoțitori inevitabili ai progresului economic. Dar ei au negat cu putere posibilitatea existenței atât a unei supraproducții generale de bunuri, cât și a unei supraacumulări a capitalului pe termen lung. Această concluzie s-a impus prin acceptarea legii lui Say, conform căreia cererea globală efectivă este în mod necesar echivalentă cu oferta globală. Dacă bunurile sunt destinate schimbului pe alte bunuri, fiecare act productiv creează automat o piață pentru întreaga producție

realizată, făcând disponibile și mijloacele bănești pentru cumpărarea acesteia. Anumite bunuri pot fi uneori produse în cantități mai mari decât sunt solicitate, dar se exclude o stare de supraproducție generalizată. Chiar și asemenea neajustări vor tinde să se corecteze singure. Dacă oferta unui anumit bun este excesivă, pierderile survenite în producția sa vor diminua în curând acea ofertă. Și invers, dacă oferta scade sub cererea curentă, profiturile înalte rezultate vor duce la expansiunea producției, așa încât cererile și ofertele individuale tind să se echilibreze. Într-o economie bazată pe barter, o ofertă în exces a tuturor bunurilor în raport cu cererea globală ar fi o imposibilitate logică. Cererea globală și oferta globală sunt în mod necesar egale.

Ricardo a formulat și o altă concluzie, și anume că supraacumularea capitalului este, de asemenea, o imposibilitate. Capitalul, a argumentat el, nu va fi niciodată acumulat într-o cantitate mai mare decât poate fi utilizată productiv. Acumularea depinde de tendința pe termen lung a profiturilor și este asociată cu productivitatea muncii și cu limita cultivării pământului. Dacă acumularea ajunge la o rată mai mare decât cea care asigură profitabilitatea, motivația pentru continuarea acumulării va dispărea. Ratele scăzute ale profitului vor face consumul neproductiv (prin care Ricardo și Malthus au desemnat cheltuielile fără scop productiv) mai atractiv. În concluzie, Ricardo a susținut că ratele scăzute ale profitului vor modifica proporția cheltuielilor și a economisirii, așa încât se va acumula mai puțin capital.

Malthus însă a afirmat că acumularea capitalului nu este automat limitată de declinul ratei profiturilor. El a arătat, în *Principles of Political Economy,* că, în vreme ce este sigur că o înclinație adecvată către consum poate menține pe deplin echilibrul dintre cerere și ofertă, apare la fel de evident că o înclinație exagerată către acumulare trebuie să ducă inevitabil la o ofertă de bunuri mai mare decât consumul permis de obiceiurile și structura unei asemenea societăți. Deși a admis că un anumit grad de cumpătare este necesar și dezirabil, Malthus

a susținut că economisirea în exces va distruge forța motrice a producției prin reducerea cererii efective de bunuri de consum.

Cu toate că Malthus nu a definit în mod expres termenul de cerere efectivă, este evident că a înțeles prin aceasta capacitatea și disponibilitatea comunității de a cumpăra un bun la un preț echivalent cu valoarea muncii încorporate în el, adică la un preț permițând producătorului să-și acopere costurile și să obțină un profit la rata dominantă a pieței. Malthus a considerat prețul de piață al bunului, care rezultă din interacțiunea cererii cu oferta, ca fiind mult mai important decât prețul natural. Deși a fost de acord cu Ricardo că prețurile crescânde ale alimentelor vor elimina treptat profiturile datorită impactului lor asupra salariilor (având în vedere că salariile și profiturile variază invers proporțional), el a susținut că o teorie ce explică variațiile pe termen scurt ale profiturilor era necesară pentru lămurirea fenomenului supraproducției. În concepția lui Malthus, atunci când profiturile cresc, va exista tendința de a cheltui o proporție mai mică din câștiguri și de a economisi o proporție mai mare. Această creștere a economiilor determină ocuparea mai multor muncitori productivi și, deci, o cantitate mai mare de bunuri disponibile spre vânzare. Dar ținând cont că numărul persoanelor rămâne același pe termen scurt și că adoptarea noilor obiceiuri de consum necesită timp, cererea efectivă de bunuri de consum nu este suficient de ridicată pentru a compensa reducerea rezultată din economiile capitaliștilor și ale altor persoane înstărite. În consecință, bunurile pot fi vândute doar la prețuri mai mici decât costurile de producție, astfel încât, în ultima instanță, scăderea profiturilor distruge capacitatea de economisire.

Malthus a considerat că James Mill și David Ricardo comiteau o gravă eroare susținând că acumularea capitalului va asigura o cerere pentru bunuri. Argumentația lor pornea de la premisa unei economii meșteșugărești în care banii servesc doar ca mijloc de schimb al bunurilor, pe când într-o societate

alcătuită dintr-o clasă de proprietari și o clasă de lucrători, schimbul înseamnă și schimb de muncă și de capital, sub forma fondului de salarii. Malthus a fost de părere că, în tratarea problemei surplusurilor de producție, James Mill și David Ricardo au neglijat piața muncii capitalistă, concepând schimbul, în principal, ca pe un schimb de bunuri, a căror valoare era dată de volumul de muncă cheltuit pentru producerea lor.

Locul lui Malthus în istoria gândirii economice

Impactul operei unui gânditor se poate manifesta într-o varietate de moduri. Mai întâi, acesta poate influența cercetarea ulterioară în termenii metodei sau conținutului disciplinei sale de studiu. Se poate de asemenea ca ideile sale să fie încorporate în măsuri de politică economică și să constituie astfel soluția unor probleme practice. Și în sfârșit, el poate inspira noi investigații în alte domenii ale cunoașterii. Contribuția lui Malthus se distinge prin acoperirea tuturor acestor direcții.

Este vorba, în primul rând, de eforturile în direcția dezvoltării teoriei economice pure. În epoca lui Malthus, principiile care au devenit ulterior cunoscute sub numele de legi ale economiei politice se aflau într-o fază embrionară, el contribuind în mare măsură la formularea acestora, atât din punct de vedere al conținutului, cât și al metodologiei. În cercetările sale, Malthus a utilizat metoda deductivă. Atât legea populației, cât și principiul cererii efective reprezintă afirmații stabilite pe calea logicii deductive.

Concepând aceste principii, Malthus are merite de pionierat în aplicarea metodelor logicii deductive la lumea complexă a evenimentelor de zi cu zi. Aceste evenimente s-au cristalizat la Malthus în principal sub forma mizeriei muncitorilor. Sărăcia suferită de clasa muncitoare înainte de războaiele napoleoniene a fost apoi însoțită de șomaj. Malthus și-a îndreptat atenția asupra ambelor aspecte ale problemei sărăciei. Abordarea sa a fost conformă metodei

a priori aparținând tradiției de la Cambridge. La aceasta, el a adăugat bogate informații istorice care l-au călăuzit în selecția adecvată a premiselor pe baza cărora a ajuns, în final, cu ajutorul logicii deductive, la concluziile formulate.

Legea populației a fost menită să explice modul de determinare a ofertei de muncă și a stat la baza concluziei că singura cale de îmbunătățire a standardului de viață al clasei muncitoare era controlul înmulțirii indivizilor. Conform principiului cererii efective, cererea globală de muncă derivă din cererea globală de bunuri și influențează ritmul de creștere al populației. Malthus a susținut, pe baza acestui principiu, că economisirea excesivă este asociată cu surplusurile de bunuri de consum și de capital și deci cu o cerere de muncă necorespunzătoare. Observând efectele perturbatoare ale excesului de economisire, Malthus poate fi considerat un precursor al lui John Maynard Keynes.

Triumful tehnologiei și practica contracepției în țările civilizate au contracarat sumbrele implicații ale teoriei lui Malthus cu privire la creșterea populației. Însă date fiind premisele de la care a pornit Malthus, nu era posibilă o altă concluzie decât cea la care a ajuns el. Acest lucru este prea evident în unele zone ale lumii (vezi Asia) unde premisele pe care și-a întemeiat Malthus analiza sunt verificabile empiric.

Deși *Eseul* a provocat proteste violente când a apărut pentru prima oară, impactul său asupra Parlamentului Englez este manifest în conținutul noii Legi a Săracilor din 1834, care, în comparație cu legislația precedentă, a limitat în mare măsură ajutorul acordat săracilor, mai ales al celor proveniți din relații nelegitime. Legea populației a lui Malthus a fost semnificativă și pentru impulsionarea primului recensământ care a avut loc în anul 1801. Ea a fost influențată, de asemenea, de nenumărate cercetări teoretice și empirice cu caracter demografic, servind în același timp ca sursă de inspirație pentru dezvoltarea teoriei evoluționiste a lui Charles Darwin.

BIBLIOGRAFIE

Malthus, T. R. (1815). *An inquiry into the nature and progress of rent*. John Murray.

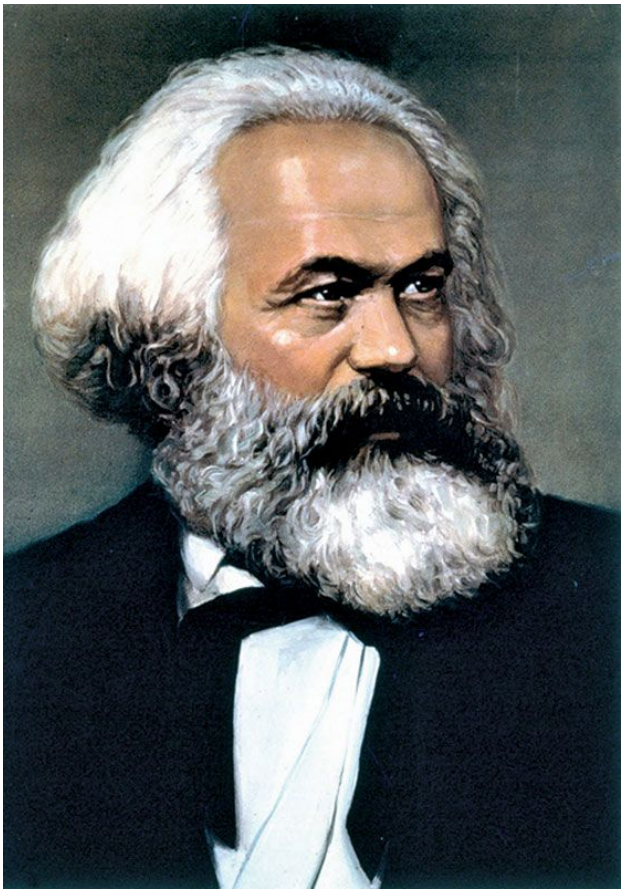
Malthus, T. R. (1798/1965). *First essay on population*. Reprints of Economic Classics.

Malthus, T. R. (1836/1964). *Principles of political economy* (2nd ed.). Reprints of Economic Classics.

Sismondi, J.-C. L. S. de. (1803). *De la richesse commerciale, ou principes d'économie politique, appliqués à la législation du commerce*. Chez Jérôme J. Paschoud.

Sismondi, J.-C. L. S. de. (1819). *Nouveaux principes d'économie politique, ou de la richesse dans ses rapports avec la population* (Vols. 1–2). J. J. Paschoud.

KARL MARX (1818 - 1883)

Sursa: Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Portrait_Karl_Marx_(SM_stf131).png?utm_source=chatgpt.com

Contextul istoric, social și intelectual al Europei secolului al XIX-lea

Înțelegerea operei lui Karl Marx presupune, înainte de toate, cunoașterea contextului istoric în care aceasta a fost elaborată. Nicio teorie filozofică, economică sau politică nu apare în mod izolat, iar marxismul reprezintă, poate mai mult decât orice alt sistem de gândire modern, rezultatul unei epoci marcate

de transformări profunde. Europa primei jumătăți a secolului al XIX-lea a cunoscut schimbări fără precedent în domeniile politic, economic, social și intelectual, generate de Revoluția Franceză, Revoluția Industrială și afirmarea capitalismului modern.

Marx însuși considera că ideile sunt inseparabile de condițiile materiale ale existenței. Din această perspectivă, analiza contextului european dintre 1789 și 1848 nu constituie doar o introducere biografică, ci o premisă metodologică pentru înțelegerea întregului său sistem filozofic. Societatea industrială, apariția proletariatului urban, extinderea pieței mondiale și dezvoltarea economiei capitaliste au reprezentat fundalul pe care Marx și-a construit teoria critică a capitalismului.

Vom prezenta principalele transformări care au modelat Europa în perioada cuprinsă între sfârșitul secolului al XVIII-lea și mijlocul secolului al XIX-lea, insistând asupra dimensiunilor politice, economice și intelectuale care au influențat decisiv formarea gândirii marxiste.

Europa după Revoluția Franceză

Revoluția Franceză din 1789 reprezintă unul dintre cele mai importante momente de ruptură din istoria modernă. Ea nu a însemnat doar înlocuirea unei forme de guvernare cu alta, ci transformarea profundă a conceptelor de autoritate, cetățenie și drepturi politice. Pentru prima dată, principiile suveranității populare, egalității juridice și libertății individuale au fost proclamate ca fundament al organizării statului.

Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului (1789) a consacrat ideea că toți cetățenii sunt egali în fața legii și posedă drepturi naturale inalienabile. Totuși, egalitatea juridică proclamată de revoluționarii francezi nu s-a tradus de îndată într-o egalitate economică. Proprietatea privată a fost

consacrată drept un drept fundamental, iar noua ordine socială a favorizat afirmarea burgheziei ca principală clasă conducătoare.

Pentru Marx, Revoluția Franceză reprezenta o revoluție burgheză. Ea a desființat privilegiile feudale și a creat cadrul juridic necesar dezvoltării capitalismului, dar nu a eliminat exploatarea socială. În interpretarea sa, revoluția politică a fost incompletă deoarece emanciparea juridică nu a fost însoțită de emanciparea economică.

După perioada revoluționară și ascensiunea lui Napoleon Bonaparte, Europa a traversat o nouă etapă de reorganizare politică. Imperiul napoleonian a răspândit multe dintre principiile Revoluției Franceze în teritoriile cucerite, contribuind la abolirea unor instituții feudale și la modernizarea administrației. Totodată, dominația franceză a provocat reacții naționaliste și conservatoare în numeroase state europene.

Congresul de la Viena și restaurația conservatoare

În urma înfrângerii lui Napoleon, marile puteri europene – Austria, Rusia, Prusia și Regatul Unit – s-au reunit la Congresul de la Viena (1814–1815) pentru a restabili echilibrul politic al continentului. Sub conducerea cancelarului austriac Klemens von Metternich, ordinea europeană a fost reorganizată pe baza principiului legitimității monarhice și a conservării statu-quoului.

Scopul principal al congresului a fost prevenirea unor noi revoluții de tip francez. În acest sens, statele participante au constituit Sfânta Alianță, o coaliție menită să apere monarhiile tradiționale și să reprime mișcările revoluționare.

Pentru generația lui Marx, această atmosferă de cenzură, supraveghere și represiune politică a reprezentat realitatea cotidiană. În statele germane, inclusiv în Prusia, presa era strict controlată, iar universitățile deveniseră spații atent monitorizate de autorități. Numeroși profesori și intelectuali liberali au fost înlăturați din funcții, iar organizațiile studențești au fost dizolvate.

Aceste măsuri explică dificultățile întâmpinate ulterior de Marx în încercarea de a urma o carieră universitară. Radicalizarea sa politică nu poate fi înțeleasă fără raportarea la climatul autoritar al Confederației Germane din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Revoluția Industrială și transformarea economiei europene

Dacă Revoluția Franceză a modificat structurile politice ale Europei, Revoluția Industrială a transformat radical structurile economice și sociale. Începută în Regatul Unit în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și extinsă treptat către Europa continentală, industrializarea a schimbat profund modul de producție și organizarea muncii.

Introducerea mașinilor cu abur, dezvoltarea industriei textile, extinderea exploatării cărbunelui și a siderurgiei, precum și construirea rețelelor feroviare au determinat o creștere fără precedent a productivității. Fabrica a devenit principalul loc al producției industriale, înlocuind treptat atelierele meșteșugărești și manufacturile tradiționale.

Acest proces a favorizat acumularea de capital și apariția unei noi elite economice – burghezia industrială. Proprietarii de fabrici, bancherii și comercianții au dobândit o influență tot mai mare asupra vieții economice și politice, în timp ce vechea aristocrație funciară și-a pierdut treptat monopolul asupra puterii.

În același timp, industrializarea a creat o nouă categorie socială: proletariatul industrial. Milioane de oameni au părăsit mediul rural și s-au mutat în marile orașe pentru a lucra în fabrici, în condiții adesea precare. Programul de lucru depășea frecvent douăsprezece sau paisprezece ore pe zi, salariile erau reduse, iar munca femeilor și a copiilor era larg răspândită.

Aceste realități au devenit punctul de plecare al reflecțiilor lui Marx asupra exploatării economice și a raporturilor dintre capital și muncă.

Formarea societății capitaliste moderne

Capitalismul secolului al XIX-lea s-a caracterizat prin generalizarea producției de mărfuri și extinderea relațiilor de piață. Munca salariată a devenit forma dominantă de organizare a activității economice, iar acumularea capitalului a constituit principalul obiectiv al întreprinderilor industriale.

În analiza marxistă, capitalismul se definește prin existența a două clase fundamentale:

- burghezia, proprietara mijloacelor de producție;
- proletariatul, lipsit de proprietate asupra acestora și obligat să își vândă forța de muncă pentru a-și asigura existența.

Marx consideră că relația dintre aceste clase este una structural conflictuală. Profitul capitalist derivă, în concepția sa, din diferența dintre valoarea creată de muncitor și salariul primit, diferență pe care o va conceptualiza ulterior sub denumirea de plusvaloare.

Industrializarea a stimulat și dezvoltarea pieței mondiale. Extinderea comerțului internațional, colonizarea unor noi teritorii și intensificarea schimburilor comerciale au făcut ca economia europeană să devină din ce în ce mai interdependentă. Marx și Engels vor observa în *Manifestul Partidului Comunist* că burghezia a creat, pentru prima dată în istorie, o economie cu adevărat globală, capabilă să conecteze toate continentele prin schimburi comerciale și financiare.

Apariția „problemei sociale”

Creșterea producției industriale nu a fost însoțită de o distribuție echitabilă a prosperității. Orașele industriale s-au confruntat cu suprapopulare, lipsa locuințelor salubre, epidemii, mortalitate infantilă ridicată și condiții de muncă dificile. Aceste fenomene au fost descrise de numeroși observatori ai

epocii și au alimentat dezbateri privind responsabilitatea statului și limitele economiei de piață.

În acest context s-a conturat ceea ce contemporanii au numit „problema socială”: întrebarea privind modul în care societatea modernă poate concilia dezvoltarea economică cu reducerea sărăciei și a inegalităților. Au apărut primele sindicate, asociații muncitorești și mișcări care solicitau limitarea timpului de lucru, interzicerea muncii copiilor și îmbunătățirea condițiilor de viață.

Marx va interpreta aceste revendicări ca expresii ale contradicțiilor interne ale capitalismului. Spre deosebire de reformatorii sociali ai vremii, el considera că soluțiile punctuale nu elimină cauza structurală a exploatării, ci doar atenuează temporar efectele sale.

În concluzie, transformările politice inaugurate de Revoluția Franceză și schimbările economice generate de Revoluția Industrială au creat cadrul în care s-a format Karl Marx. Ascensiunea burgheziei, dezvoltarea capitalismului industrial, apariția proletariatului și tensiunile sociale asociate acestor procese au constituit punctul de plecare al reflecției sale teoretice.

Biografia lui Karl Marx

Karl Heinrich Marx ocupă un loc central în istoria gândirii moderne, fiind una dintre cele mai influente personalități din filozofie, economie politică și sociologie. Viața sa s-a desfășurat într-o perioadă de profunde transformări economice și politice, marcată de industrializare, afirmarea capitalismului și apariția mișcărilor muncitorești. Experiențele personale – exilul, dificultățile materiale, activitatea jurnalistică și cercetarea susținută – au influențat decisiv elaborarea operei sale.

Biografia lui Marx nu poate fi separată de evoluția ideilor sale. Fiecare etapă a vieții sale a contribuit la conturarea unei concepții despre istorie,

economie și societate care avea să influențeze decisiv dezvoltarea științelor sociale și a mișcărilor politice moderne.

Karl Heinrich Marx s-a născut la 5 mai 1818, în orașul Trier, situat în provincia Renania a Regatului Prusiei (astăzi în landul Renania-Palatinat, Germania). Trier era unul dintre cele mai vechi orașe germane și purta încă amprenta administrației franceze instaurate în timpul ocupației napoleoniene. Acest context a favorizat răspândirea ideilor iluministe și liberale, care au influențat mediul intelectual în care Marx și-a petrecut copilăria.

Tatăl său, Heinrich Marx (1777–1838), era avocat și provenea dintr-o familie de rabini evrei. În urma anexării regiunii de către Prusia și a restricțiilor impuse evreilor în exercitarea profesiilor juridice, Heinrich Marx s-a convertit în 1816 la luteranism. Convertirea a avut în principal un caracter practic și juridic, fiind determinată de dorința de a-și putea continua activitatea profesională. Heinrich Marx era un admirator al filozofiei iluministe, al lui Voltaire și Kant și promova valori precum raționalismul, toleranța și libertatea individuală.

Mama lui Marx, Henriette Pressburg (1788–1863), provenea dintr-o familie înstărită de comercianți evrei din Nijmegen, în Țările de Jos. Spre deosebire de soțul său, ea a rămas atașată tradițiilor familiale și s-a implicat mai ales în administrarea gospodăriei. Familia Marx a avut nouă copii, Karl fiind al treilea.

Copilăria lui Marx s-a desfășurat într-un mediu prosper și cultivat. A urmat Gimnaziul Friedrich Wilhelm din Trier, unde a studiat latina, greaca, literatura, istoria și filozofia. Profesorii săi au remarcat inteligența, spiritul critic și interesul pentru dezbaterile intelectuale.

În 1835, la vârsta de șaptesprezece ani, Marx s-a înscris la Universitatea din Bonn pentru a studia dreptul, conform dorinței tatălui său. Viața universitară la Bonn era însă dominată de societăți studențești și activități extracurriculare. Marx a participat la cercuri literare, a scris poezii și a

manifestat un interes crescând pentru filozofie. În această perioadă a avut și un duel studențesc, practică frecventă în universitățile germane ale epocii.

Îngrijorat de rezultatele academice și de stilul de viață al fiului său, Heinrich Marx a decis transferul acestuia la Universitatea din Berlin în 1836. Aici Marx a intrat într-un mediu intelectual mult mai exigent și a abandonat treptat studiul dreptului în favoarea filozofiei și istoriei.

La Berlin a descoperit opera lui Georg Wilhelm Friedrich Hegel, a cărui filozofie domina mediul universitar german. După moartea lui Hegel (1831), discipolii acestuia se împărțiseră în două orientări: hegelienii conservatori și Tinerii Hegelieni. Marx s-a apropiat de grupul radical al Tinerilor Hegelieni, din care făceau parte Bruno Bauer, Ludwig Feuerbach și alți intelectuali preocupați de critica religiei și a statului prusac.

În 1841 și-a susținut doctoratul la Universitatea din Jena cu teza *Diferența dintre filosofia naturii la Democrit și Epicur*. Lucrarea evidenția interesul său pentru filozofia antică și pentru tradiția materialistă, anticipând preocupările sale ulterioare privind raportul dintre natură, om și societate.

Un episod esențial din viața personală a lui Marx îl reprezintă relația cu Jenny von Westphalen (1814–1881), provenită dintr-o familie aristocratică prusacă. Tatăl acesteia, Ludwig von Westphalen, era un funcționar de rang înalt și un intelectual cultivat, care l-a încurajat pe tânărul Marx să studieze literatura clasică și filozofia.

Karl și Jenny s-au logodit în 1836, însă diferențele sociale și lipsa stabilității financiare au amânat căsătoria până în 1843. Mariajul lor s-a dovedit unul solid, Jenny însoțindu-l pe Marx în toate perioadele de exil și sprijinindu-l în activitatea intelectuală. Ea a copiat numeroase manuscrise, a întreținut corespondența familiei și a suportat, alături de soțul său, numeroase dificultăți materiale.

Cei doi au avut șapte copii, însă numai trei fiice – Jenny Caroline, Laura și Eleanor – au ajuns la maturitate. Pierderea celorlalți copii, cauzată în mare parte de condițiile precare de trai și de lipsa resurselor financiare, a reprezentat una dintre cele mai dureroase experiențe din viața lui Marx.

După finalizarea studiilor, Marx intenționa să urmeze o carieră universitară. Radicalizarea mediului politic prusac și apropierea sa de Tinerii Hegelieni au făcut însă imposibilă obținerea unei catedre.

În 1842 a devenit colaborator, apoi redactor-șef al ziarului Rheinische Zeitung, publicat la Köln. În paginile acestuia a criticat cenzura, privilegiile aristocrației, legislația privind proprietatea forestieră și condițiile economice ale populației rurale. Articolele sale au atras atenția autorităților, iar în 1843 publicația a fost interzisă de guvernul prusac.

Această experiență a fost decisivă pentru orientarea lui Marx către studiul economiei politice. El a constatat că problemele sociale nu pot fi explicate exclusiv prin drept sau politică, ci își au originea în structura economică a societății.

În toamna anului 1843, Marx s-a stabilit la Paris, unul dintre principalele centre intelectuale și revoluționare ale Europei. Aici a intrat în contact cu socialiști francezi, muncitori germani emigranți și economiști britanici. În această perioadă a redactat „Manuscrisele economico-filosofice", în care a dezvoltat conceptul de alienare.

În august 1844 a avut loc întâlnirea decisivă cu Friedrich Engels (1820–1895). Deși cei doi se cunoscuseră superficial cu doi ani înainte, discuțiile purtate la Paris au evidențiat convergența ideilor lor. Engels, familiarizat cu realitățile industriale din Anglia și autor al lucrării *Situația clasei muncitoare din Anglia*, i-a oferit lui Marx informații empirice esențiale pentru dezvoltarea criticii capitalismului.

Colaborarea lor avea să dureze aproape patru decenii și reprezintă una dintre cele mai importante colaborări intelectuale din istoria modernă.

În 1845, la cererea guvernului prusac, autoritățile franceze l-au expulzat pe Marx din Paris. El s-a stabilit la Bruxelles, unde a continuat colaborarea cu Engels.

În această perioadă au redactat lucrări fundamentale precum „Sfânta Familie", „Ideologia germană" și „Tezele despre Feuerbach". Aceste texte marchează desprinderea definitivă de idealismul hegelian și formularea materialismului istoric, conform căruia dezvoltarea societăților este determinată în primul rând de modul de producție și de relațiile economice.

La începutul anului 1848, Marx și Engels au publicat „Manifestul Partidului Comunist", redactat la solicitarea Ligii Comuniștilor. Lucrarea sintetiza concepția lor despre istorie, lupta de clasă și rolul proletariatului în transformarea societății.

Revoluțiile izbucnite în numeroase state europene în 1848 i-au permis lui Marx să revină pentru scurt timp în Germania, unde a fondat ziarul Neue Rheinische Zeitung. După înfrângerea mișcărilor revoluționare, autoritățile prusace l-au judecat și l-au expulzat. După o scurtă ședere la Paris, s-a stabilit definitiv la Londra în 1849.

Exilul londonez a reprezentat cea mai lungă și mai productivă perioadă din viața lui Marx. În același timp, a fost marcat de dificultăți financiare severe. Familia trăia adesea în condiții de sărăcie, iar Marx depindea în mare măsură de sprijinul material oferit de Engels.

În ciuda acestor probleme, Marx a desfășurat o activitate intelectuală impresionantă. Aproape zilnic studia în sala de lectură a British Museum, consultând lucrări de economie, istorie, statistică și filozofie. Cercetările sale au condus la elaborarea unei vaste critici a economiei politice clasice.

În 1864 a participat la întemeierea Asociației Internaționale a Muncitorilor (Prima Internațională), unde a redactat documente programatice și a jucat un rol important în coordonarea mișcării muncitorești europene.

În 1867 a fost publicat primul volum al lucrării „Capitalul", considerată opera sa fundamentală. Volumele al doilea și al treilea au fost editate postum de Engels, pe baza manuscriselor lăsate de Marx.

Ultimii ani ai vieții au fost marcați de degradarea sănătății și de tragedii familiale. Soția sa, Jenny, a murit în decembrie 1881, iar fiica cea mare, Jenny Caroline, în ianuarie 1883. Aceste pierderi l-au afectat profund.

Karl Marx a murit la 14 martie 1883, în locuința sa din Londra, la vârsta de 64 de ani. A fost înmormântat în Cimitirul Highgate. La funeralii au participat doar câteva persoane apropiate, însă discursul rostit de Friedrich Engels avea să devină celebru. Engels a afirmat că, după cum Charles Darwin descoperise legea dezvoltării naturii organice, Marx descoperise legea dezvoltării istoriei umane.

Biografia lui Karl Marx ilustrează relația strânsă dintre experiența personală și elaborarea unei opere de mare anvergură. Formarea sa intelectuală în mediul filozofiei germane, contactul direct cu industrializarea și sărăcia urbană, activitatea jurnalistică, exilul și colaborarea cu Friedrich Engels au contribuit decisiv la dezvoltarea concepției sale despre istorie și societate.

Deși a trăit cea mai mare parte a vieții în dificultăți materiale și a publicat relativ puține lucrări în timpul vieții, influența sa intelectuală s-a extins considerabil după moarte. Ideile sale au modelat dezvoltarea sociologiei, economiei politice, filozofiei și teoriei politice și au inspirat atât mișcări reformiste, cât și revoluționare. În egală măsură, ele au generat critici importante și continuă să fie analizate și dezbătute în cercetarea academică contemporană.

Prezentarea operei lui Karl Marx

Karl Marx (1818–1883) este considerat unul dintre cei mai importanți filosofi, economiști și teoreticieni politici ai epocii moderne. Ideile sale au influențat profund dezvoltarea filozofiei, sociologiei, economiei și politicii, stând la baza curentului de gândire cunoscut sub numele de marxism. Împreună cu Friedrich Engels, Marx a elaborat o teorie complexă despre evoluția societății, bazată pe analiza relațiilor economice și a conflictelor dintre clasele sociale.

Opera sa urmărește să explice modul în care funcționează societatea capitalistă, cauzele inegalităților sociale și posibilitatea transformării acesteia într-o societate fără clase. Chiar dacă ideile lui Marx au fost interpretate și aplicate diferit de-a lungul timpului, lucrările sale continuă să fie studiate în universități și să reprezinte un punct de referință în domeniul științelor sociale.

Karl Marx și-a desfășurat activitatea în perioada Revoluției Industriale, când Europa trecea prin transformări economice și sociale majore. Dezvoltarea fabricilor, apariția marilor orașe și extinderea capitalismului au dus la creșterea producției, dar și la accentuarea diferențelor dintre proprietarii mijloacelor de producție și muncitori.

Marx a observat condițiile dificile în care trăia clasa muncitoare: salarii mici, program de lucru foarte lung, lipsa protecției sociale și exploatarea copiilor și a femeilor în fabrici. Aceste realități l-au determinat să studieze economia și să caute explicații pentru inegalitățile existente. El a considerat că problemele sociale nu sunt întâmplătoare, ci rezultatul modului în care este organizată economia capitalistă.

Întreaga operă a lui Karl Marx se bazează pe câteva concepte fundamentale.

Primul este **materialismul istoric**, conform căruia dezvoltarea societății este determinată în primul rând de condițiile economice și de modul în care oamenii produc bunurile necesare existenței. Marx susține că fiecare epocă

istorică este caracterizată de un anumit mod de producție, iar schimbările economice duc, în timp, la schimbări politice și sociale.

Al doilea concept este **lupta de clasă**. Marx afirmă că istoria omenirii este istoria conflictelor dintre clasele sociale. În societatea capitalistă, conflictul principal există între burghezie, care deține fabricile și capitalul, și proletariat, format din muncitorii care își vând forța de muncă.

Un alt concept important este **plusvaloarea**. Marx susține că profitul capitalistului provine din diferența dintre valoarea creată de muncitor și salariul pe care acesta îl primește. În opinia sa, această diferență reprezintă forma principală de exploatare economică.

În sfârșit, Marx considera că dezvoltarea capitalismului va genera contradicții din ce în ce mai mari, care vor conduce la transformarea societății și la apariția unei forme noi de organizare economică și socială.

PRINCIPALELE OPERE

Manifestul Partidului Comunist

Publicată în anul 1848 și scrisă împreună cu Friedrich Engels, această lucrare (Marx and Engels, 1848) este una dintre cele mai cunoscute opere politice din istorie. Manifestul explică principiile comunismului și susține că dezvoltarea societății este determinată de conflictul dintre clasele sociale.

Autorii afirmă că burghezia a avut un rol important în dezvoltarea economiei moderne, însă au considerat că sistemul capitalist produce inegalități și exploatare. În finalul lucrării apare celebra chemare adresată muncitorilor din toate țările de a se uni pentru a-și apăra interesele.

Manifestul nu este o analiză economică detaliată, ci un text politic prin care Marx și Engels încearcă să convingă cititorii că schimbarea societății este posibilă.

„Capitalul” (Das Kapital)

„Capitalul” reprezintă cea mai importantă și cea mai amplă operă a lui Karl Marx. Primul volum a fost publicat în 1867 (Marx și Engels, 1966), iar celelalte volume au fost editate după moartea sa de Friedrich Engels, pe baza manuscriselor lăsate de autor.

În această lucrare, Marx analizează funcționarea economiei capitaliste. El studiază marfa, valoarea, schimbul comercial, salariul, profitul și acumularea capitalului. Autorul încearcă să demonstreze că sistemul capitalist conține contradicții interne care duc periodic la crize economice.

O atenție deosebită este acordată conceptului de plusvaloare, considerat sursa profitului capitalist. Marx explică faptul că muncitorii creează o valoare mai mare decât salariul primit, iar diferența este însușită de proprietarii capitalului.

„Capitalul” este o lucrare complexă, care combină analiza economică, filosofia și observațiile istorice. Chiar dacă numeroase concluzii au fost criticate sau revizuite de economiștii moderni, opera rămâne una dintre cele mai importante lucrări din istoria gândirii economice.

Ideologia germană

Această lucrare, realizată împreună cu Friedrich Engels, dezvoltă teoria materialismului istoric. Marx susține că ideile, cultura și instituțiile politice sunt influențate în mare măsură de baza economică a societății.

Autorii critică filozofia idealistă germană și afirmă că oamenii trebuie înțeleși pornind de la activitatea lor practică și de la condițiile materiale de existență. Deși lucrarea nu a fost publicată integral în timpul vieții autorilor, ea a devenit ulterior una dintre operele fundamentale ale marxismului.

Critica Programului de la Gotha

În această lucrare, Marx analizează programul unui partid socialist german și formulează observații privind organizarea unei societăți socialiste. El discută despre distribuirea bunurilor, rolul statului și diferențele dintre faza de tranziție și societatea comunistă dezvoltată.

Textul conține și celebra formulare potrivit căreia, într-o societate comunistă matură, distribuția s-ar realiza după principiul „de la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi".

Opera lui Karl Marx a avut o influență uriașă asupra istoriei moderne. Ideile sale au stat la baza dezvoltării marxismului și au inspirat numeroase partide socialiste și comuniste. În secolul al XX-lea, unele state, precum Uniunea Sovietică și Republica Populară Chineză, au afirmat că se inspiră din teoriile lui Marx, deși aplicarea practică a acestora a diferit semnificativ de scrierile originale și este intens dezbătută de istorici și politologi.

În același timp, lucrările lui Marx au influențat domenii precum sociologia, istoria, economia, geografia umană și studiile culturale. Chiar și cercetătorii care nu împărtășesc concluziile sale consideră că analizele privind clasele sociale, munca și dezvoltarea capitalismului au avut un impact important asupra științelor sociale.

Karl Marx rămâne una dintre cele mai influente personalități din istoria gândirii moderne. Prin lucrări precum *Manifestul Partidului Comunist*, *Capitalul*, *Ideologia germană* și *Critica Programului de la Gotha* (Marx și Engels, 1969), el a propus o interpretare amplă a evoluției societății și a economiei. Ideile sale au generat atât susținere, cât și critici, iar interpretările și aplicările lor au fost diverse de-a lungul timpului. Indiferent de perspectivele asupra operei sale, contribuția lui Karl Marx la dezvoltarea filozofiei,

economiei și sociologiei este incontestabilă, motiv pentru care scrierile sale continuă să fie studiate și analizate în întreaga lume.

BIBLIOGRAFIE

Marx, K., & Engels, F. (1848). *Manifest der Kommunistischen Partei*. J. E. Burghard.

Marx, K., & Engels, F. (1966). *Opere* (Vol. 23). Editura Politică.

Marx, K., & Engels, F. (1969). *Opere* (Vol. 25, Pt. 1). Editura Politică.

CARL MENGER (1840 - 1921)

Sursa: Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File%3ACarl_Menger_portrait.jpg?utm_source=chatgpt.com

Schiță biografică

Carl Menger, întemeietorul școlii economice austriece și cunoscut ca pionier al revoluției marginaliste în economie alături de William Jevons și Léon Walras, s-a născut în anul 1840 în Galitzia, pe atunci aparținând Imperiului Austro-Ungar, în prezent parte a Poloniei. A studiat dreptul la Viena și Praga și a obținut doctoratul la Cracovia. După prima slujbă ca jurnalist financiar, va ocupa un post în oficiul de presă al prim-ministrului. Aceasta este o perioadă prolifică, din punct de vedere științific, a vieții sale. Avea să-i mărturisească mai târziu succesorului său Friederich Wieser că, în rapoartele privind fluctuațiile pieței, a fost izbit de discrepanța între teoria prețului învățată în școală și explicațiile auzite în practică de la oamenii de afaceri. A decis astfel să își consacre energia în sensul unei reconstruiri a teoriei prețului care să depășească această neconcordanță. Rezultatul a fost lucrarea *Principii de economie*, publicată în anul 1871. Pe pagina de titlu aceasta este desemnată ca partea întâi, dar celelalte trei părți ale tratatului plănuit nu au apărut niciodată.

Prima receptare a cărții nu a fost încurajatoare, iar solicitarea de către Menger a unei catedre a fost acceptată nu fără dificultăți. În curând însă reputația sa avea să crească. A devenit profesor la Viena (Facultatea de Drept) în 1873, iar în 1876 a fost numit profesor particular al prințului Rudolf (cel care avea să-și găsească sfârșitul la Mayerling), pe care l-a însoțit în lungi călătorii prin Europa. În anul 1879 a obținut catedra de economie politică la Universitatea din Viena, moment de la care a dus o viață liniștită a unui om de știință (Tache, 2004).

În decursul deceniului 1875-1884, energia lui Menger a fost absorbită de celebra dispută asupra metodelor (*Methodenstreit*[5]) cu Gustav Schmoller,

[5] Apriga dezbatere intelectuală cunoscută sub numele de *Methodenstreit* în lumea vorbitoare de limba germană a consolidat poziția Școlii economice austriece și a reprezentat un moment de cotitură în formarea disciplinelor separate ale economiei, pe de o parte, și ale sociologiei, istoriei economice și științei politice pe de altă parte. Controversa asupra metodelor l-a opus pe Gustav Schmoller (1838-1917), reprezentând Școala istorică germană, lui Carl Menger, reprezentând Școala economică austriacă. Dezbaterea a început cu publicarea cărții lui Menger privind metodologia din științele sociale, în care se susținea metoda deducției, alături de argumente în favoarea teoriei pure sprijinite pe supoziții asupra faptelor și condițiilor anterioare. Schmoller, într-o recenzie din 1883, a reacționat polemic, susținând metodologie bazată pe datele istorice și metoda inducției. Menger a scris apoi un pamflet ca răspuns. Disputa era atât de aprinsă încât a început curând să influențeze numirile academice. Cei care se identificau cu una dintre cele două orientări constatau că era imposibil să obțină numiri la universitățile în care cealaltă orientare era dominantă.
Deducția înseamnă că un set de axiome sau adevăruri evidente este acceptat, aplicându-se apoi raționamentul logic și *a priori* pentru a analiza impactul unei schimbări a condițiilor exterioare asupra acestora. Evident, pentru aplicarea practică, premisele trebuie să fie realiste și raționamentul logic corect. Metoda inducției presupune deducerea de principii generale sau legi din observarea realității. Această metodă trebuie utilizată cu grijă pentru a se evita capcana *post hoc ergo propter hoc (*după acest eveniment, deci din cauza lui), ca și pericolul mereu prezent ca unele cauze nesurprinse de atenția observatorului să fie responsabile de schimbarea înregistrată. Astfel, un ansamblu de fapte petrecute în timp poate fi înșelător dacă nu a existat cineva, primul dintre toți, care să fi emis o teorie a cauzei și efectului, stabilită prin deducție, pentru ca faptele să poată fi comparate.
Disputa a continuat timp de câteva decenii și a antrenat numeroși gânditori. La baza ei se aflau dezacorduri mai complexe privind obiectul și caracterul științei economice, precum și implicațiile acesteia în planul politicii economice. Menger susținea existența unor legi economice asemănătoare celor naturale, principiul *laissez-faire,* în vreme ce Schmoller se pronunța pentru intervenționism și protecționism în vederea consolidării economice a statului german.
Carl Menger considera că o economie politică pură poate fi dezvoltată pornind de la ipoteze deduse pe calea analizei logice. Concluziile desprinde din datele empirice nu pot fi valabile decât în împrejurările concrete pe care se bazează. Gustav Schmoller respingea logica deductivă a lui Menger pe motiv că supozițiile sale erau nerealiste, lipsite de conținut empiric, iar gradul înalt de abstractizare le făcea în mare măsură irelevante pentru economia din lumea reală. El susținea metoda inductivă a derivării de principii generale, pornind de la studii istorico-empirice.
Methodenstreit ridica, prin urmare, următoarea problemă: adevărul se asocia conceptelor formate în condiții istorice specifice sau existau anumite concepte care erau adevărate în toate timpurile și în toate societățile? Dar disputa dintre cele două școli viza de asemenea chestiuni mai largi de economie politică. Argumentele școlii istorice ofereau justificări pentru politicile naționalismului și protecționismului, accentuând caracterul unic al instituțiilor germane. Școala austriacă era în schimb universalistă, datorându-și acest caracter în parte individualismului său metodologic și în parte tradiției liberalismului german asociat cu Kant și cu ideea de *Rechtsstaat* – o guvernare cu legi universale prescriind limite stricte pentru intervenția statului în societatea civilă.

reprezentantul Școlii istorice germane. În anii următori se va ocupa de probleme monetare, atât teoretice, cât și practice, devenind liderul austriac incontestabil în acest domeniu (Tache, 2004).

Menger a continuat să publice până în anul 1892 și a murit în 1921, lăsând în urma sa o bibliotecă imensă, mare parte din aceasta aflându-se în prezent la Tokyo.

Gândirea economică a lui Menger

Numele lui Menger se leagă de un nou principiu explicativ care a revoluționat întregul câmp al teoriei economice. Vom schița în câteva cuvinte terenul pe care apare personalitatea științifică a lui Carl Menger.

Din considerente practice, ca și din nevoia unor politici cerute de viața curentă, un fond minim de cunoștințe economice se dezvoltase deja din secolul al XVI-lea. Încă din acele timpuri – adică de când economia modernă de schimb a început să depășească granițele satului sau ale moșiei - problemele de politică monetară și comercială duseseră la discuții care, într-un mod primitiv, puneau laolaltă cauzele și efectele evenimentelor economice devastatoare. Lentul trend către o economie individualistă și către comerțul liber era însoțit de un volum destul de consistent de pamflete și cărți ale unor autori tentați mai mult să rezolve problemele economice curente, decât să facă reflecții asupra unor chestiuni economice fundamentale. În secolul al XVIII-lea apare însă o știință economică autonomă, cu câmp propriu de cercetare, culminând cu opera lui Adam Smith. A urmat apoi o perioadă de analiză și specializare, dominată de economiștii englezi clasici. Apogeul acestei tradiții va fi asociat numelui lui David Ricardo. Un sistem coerent de doctrine va evolua, revendicându-și un caracter științific și validitate generală și creând terenul apariției teoriei economice pure.

Controversa asupra metodelor s-a rezolvat în cele din urmă prin recunoașterea faptului că atât, deducția, cât și inducția au locul lor în cadrul analizei economice, completându-se reciproc (Tache, 2016).

Niciodată nu va fi suficient de clar de ce un asemenea succes rapid avea să fie urmat de o înfrângere completă. Mulți dintre liderii noii discipline continuă să publice. Ei nu depășiseră încă stadiul conceptelor fundamentale, dar asistăm deja la o stagnare paralizantă în cercul economiștilor și la o neîncredere generală, ostilitate și dispreț în afara acestuia. Motivul se datorează în parte defectelor inerente ale realizărilor de până atunci, naturii primitive a unor metode utilizate, superficialității unor reflecții și inadecvării vizibile a unor rezultate. Toate acestea, însă, nu ar fi fost fatale atâta timp cât puteau fi îmbunătățite, reformulate. Dar nimeni nu a demarat această operă de îmbunătățire, nimeni nu s-a arătat interesat de structura internă a noului edificiu teoretic deoarece – și aici rezidă cealaltă cauză a eșecului – opinia publică, ca și experții au neglijat acest aspect dintr-un motiv diferit: noua doctrină fusese prea grăbită să rezolve chestiuni practice și să intre în disputele partidelor politice cu pretenții de validitate științifică. Astfel, înfrângerea liberalismului devine în același timp înfrângerea noii doctrine. Ca rezultat, în special pentru că în unele țări – mai ales în Germania – exista o tendință de aderare la moștenirea intelectuală a tradiției filozofice și istorice; ceea ce se transmitea generațiilor următoare era doar fațada de politică economică și socială a teoriei clasice, drumul către structura sa internă fiind de fapt blocat. Generația tânără nu era conștientă de posibilitățile de investigare științifică ce derivau de aici. Se părea că teoria economică nu fusese mai mult decât un interludiu în istoria ideilor, o bază a politicilor economice pentru o anumită perioadă trecătoare. Se păstraseră, desigur, mici acumulări de teorie pe aici și colo între experți. În cazuri izolate, s-au conturat realizări de semnificație majoră, dar în esență, terenul de cercetare rămânea arid. Contribuțiile lui Thünen și Herman în Germania nu modifică acest verdict. Singură teoria socialistă s-a ridicat pe fundamente metodologice clasice fără a ajunge la un impas.

Cu autonomia măreției științifice, opera lui Carl Menger iese în evidență pe acest fundal. El a atacat edificiul pe jumătate ruinat al teoriei economice. Ceea ce l-a motivat în această întreprindere a fost nu interesul pentru politicile economice sau pentru istoria ideilor și nici dorința de a adăuga ceva la fondul de cunoștințe existent, ci, în principal, curiozitatea teoreticianului înnăscut de a descoperi noi principii ale cunoașterii, noi instrumente de prezentare a faptelor. Spre deosebire de majoritatea cercetătorilor care au țintit numai către un succes parțial și care au găsit soluția pentru una sau alta dintre multiplele probleme ale disciplinei, Menger aparține celor care au demolat structura existentă a unei științe, punând-o pe noi baze. Vechea teorie a fost înfrântă nu de istoricii și sociologii care au încercat să o finiseze din exterior, nu de factorii de decizie din politica economică și socială care i-au respins concluziile practice, ci de cel care i-a recunoscut deficiențele organice intrinseci și care a transformat-o în ceva nou atacând-o de pe propriul său teren.

Este întotdeauna dificil de exprimat principiul fundamental al unei teorii pentru un cerc mai larg, deoarece formularea finală a acestuia pare întrucâtva de la sine înțeleasă. Realizarea intelectuală a unui analist nu constă în conținutul afirmației ce exprimă principiul fundamental, ci în a ști să-l facă fertil și să derive din el toate problemele științifice pe care le vizează. Dacă spunem cuiva că principiul fundamental al mecanicii este încorporat în afirmația că un corp se află în echilibru când nu se mișcă în nicio direcție, nespecialistul greu va înțelege utilitatea teoremei sau realizarea intelectuală conținută în formularea respectivă. Astfel, dacă spunem că ideea fundamentală a teoriei lui Menger este aceea că oamenii apreciază bunurile întrucât au nevoie de ele, trebuie să înțelegem că acest lucru nu îl va impresiona pe profan - și chiar majoritatea economiștilor profesioniști sunt profani în chestiuni teoretice. Criticii teoriei lui Menger au afirmat întotdeauna că o persoană nu ar putea vreodată să nu conștientizeze faptul evaluării subiective și că nimic nu ar fi mai nedrept decât

a avansa o asemenea banalitate ca obiecție la adresa clasicilor. Dar răspunsul este foarte simplu: se poate demonstra că aproape toți economiștii clasici au încercat să pornească cu această recunoaștere iar apoi au dat-o deoparte, neputând să facă vreun progres în această direcție. Ei au crezut că, în mecanismul economiei capitaliste, evaluarea subiectivă își pierduse funcția de motor al vehiculului. Și la fel ca evaluarea subiectivă în sine, așa și fenomenele cererii bazate pe aceasta au fost privite ca nefolositoare în comparație cu costurile obiective de producție. Chiar și în zilele noastre, criticii școlii lui Menger ar declara că teoria subiectivă a valorii poate cel mult să explice prețurile stocurilor fixe de bunuri de consum, dar nimic altceva.

Ceea ce are deci importanță nu este descoperirea că oamenii cumpără vând sau produc bunuri datorită valorizării acestora din punctul de vedere al satisfacerii nevoilor, ci descoperirea ca acest fapt simplu și derivarea sa din legile nevoilor omenești sunt suficiente pentru a explica baza tuturor fenomenelor complexe ale economiei moderne de schimb și că, în ciuda oricăror aparențe, nevoile umane reprezintă forța călăuzitoare a mecanismului economic, dincolo de economia lui Robinson Crusoe sau economia fără schimburi. Firul logic care conduce la această concluzie începe cu recunoașterea faptului că formarea prețului este caracteristica specifică a economiei – ca distinctă de toate celelalte caracteristici sociale, istorice și tehnice – și că toate evenimentele economice pot fi înțelese în cadrul oferit de mecanismul formării prețului. Din punct de vedere pur economic, sistemul economic nu este altceva decât un sistem de prețuri dependente. Toate problemele speciale, oricum ar fi numite, reprezintă doar cazuri speciale ale unuia și aceluiași proces recurent și toate neregularitățile economice specifice sunt deduse din legile formării prețului. Încă din prefața lucrării lui Menger, găsim exprimată această idee. Scopul său esențial este descoperirea legii formării prețului. De îndată ce reușește să-și bazeze soluția problemei formării

prețului (atât sub aspectul cererii, cât și al ofertei) pe o analiză a nevoilor umane și pe ceea ce succesorul său Wieser a numit principiul utilității marginale, întregul complex mecanism al vieții economice apare neașteptat de simplu. Tot ceea ce rămânea de făcut era doar avansul de-a lungul unui drum al detaliilor din ce în ce mai complicate.

Opera ce conține soluția acestei probleme fundamentale - lăsând cale liberă dezvoltărilor viitoare - și care, alături de scrierile aproximativ similare și independente ale lui Jevons și Walras, poate fi considerată ca stând la baza teoriei economice moderne, este *Grundsatze der Volkwirtschaftslehre* din 1871. Menger își prezintă aici marea reformă a teoriei valorii (Menger, 1871).

Paralelă între Carl Menger și alți mari economiști

Pentru definirea poziției lui Menger considerăm utilă compararea sa cu alți mari economiști. Dacă îl comparăm, de exemplu, cu Adam Smith, Ceea ce observăm de îndată este că realizările sale sunt mult mai specializate decât ale profesorului scoțian. Adam Smith a dat expresie nevoilor practice ale vremii în care a trăit, numele său fiind inseparabil legat de economia politică a acelei epoci. Opera lui Menger este pur științifică, cu un caracter analitic pronunțat. Ea poate fi comparată doar cu o parte a operei lui Smith. Smith nu a fost întru totul original, tratând uneori superficial unele chestiuni științifice fundamentale. Înclinația de cercetător l-a condus pe Menger la descoperirea unor adevăruri inaccesibile lui Smith.

Putem găsi mai multe corespondențe cu urmașul lui Smith, David Ricardo. Menger și Ricardo au fost două talente teoretice, deși fundamental diferite. Bogăția și acuitatea gândirii lui Ricardo rezidă în numeroasele observații și concluzii practice pe care a reușit să le deducă din fundamente teoretice foarte primitive. Realizările lui Menger se întemeiază tocmai pe aceste fundamente, dar din punct de vedere pur științific el poate fi plasat pe o poziție

superioară. Opera lui Ricardo este o premisă obligatorie pentru Menger - o premisă pe care Menger singur nu ar fi putut-o crea. Dar Menger este demolatorul teoriei ricardiene a valorii.

Întrucât Menger și adepții săi au fost de îndată considerați ca singurul concurent serios al teoriei marxiste, o comparație cu Marx ar fi de asemenea interesantă. Dar pentru aceasta trebuie să îl ignorăm pe Marx sociologul și profetul și să ne mărginim la cadrul pur teoretic al operei lui. În această privință, Menger îi depășește considerabil pe Marx prin forța originalității sale. În domeniul teoriei pure, Marx este discipolul lui Ricardo și chiar al unora dintre urmașii lui Ricardo, în special al socialiștilor care au scris în Anglia în anii 1820 și care au susținut teoria valorii-muncă. Menger nu este discipolul nimănui și tot ceea ce a creat el rezistă . Din opera sa nu pot fi derivate niciun fel de elemente de sociologie economică sau de sociologie a dezvoltării economice. El aduce doar o mică contribuție la tabloul istoriei economice și lupta claselor sociale, dar teoria valorii, a prețurilor și a distribuției elaborată de Menger este inegalabilă.

Deși am făcut afirmația că Menger nu a fost discipolul nimănui, el a avut totuși un singur predecesor care schițase deja ideile sale fundamentale în deplina lor semnificație și anume Heinrich Gossen (1810 – 1858). Succesul lui Menger a reînviat cartea uitată a acestui gânditor solitar. În plus, există, bineînțeles, multe aluzii la o teorie subiectivă a valorii și chiar a prețului bazată pe aceasta -începând cu scrierile scolasticilor, continuând cu ideile unor autori ca Genovesi și Isnard și apoi cu ale unor teoreticieni germani din primele decenii ale secolului al XIX-lea. Dar toate acestea s-au ridicat cu prea puțin peste postularea unor fapte evidente. Pentru a desprinde mai mult din ele, erau necesare muncă, efort și concentrare asupra semnificației ideilor respective. În plus, orice realizare științifică reprezintă întotdeauna o înflorire pe trunchiul vechilor copaci.

Propagarea și extinderea ideilor lui Menger au fost favorizate de alianța cu ceilalți doi mari reprezentanți ai școlii economice austriece și anume Friederich von Wieser și Eugen von Bohm-Bawerk.

Carl Menger nu a avut însă intenția de a întemeia o anumită școală de gândire. Dimpotrivă, scopul primei sale cărți (*Grundsatze der Volkwirtschaftslehre*) era acela de a furniza o bază sigură pentru întreaga teorie economică. El a sperat o imediată receptare de către economiștii germani, conduși de Wilhelm Roscher (lui i-a fost dedicată lucrarea), care, credea Menger, îi împărtășeau obiecțiile cu privire la ortodoxia prevalentă. Urma însă să fie profund dezamăgit. Germanii au ignorat opera lui Menger, iar acesta a ajuns să interpreteze accentul lor pe studiul istoriei ca pe o respingere nu numai a teoriilor eronate, ci și a teoriei în genere.

Cea de-a doua carte a lui Menger – *Untersuchungen über die Methode der Sozialwissenschaften und der politischen Ökonomie insbesondere (Investigații asupra metodei științelor sociale și în particular a economiei politice),* publicată în 1883 (Menger, 1883), a fost în principal inspirată de nevoia de a combate această eroare fundamentală – așa cum o vedea el – comisă de cei în care sperase să găsească niște aliați naturali. Astfel, în loc să producă cele trei volume în care intenționase inițial să-și extindă ideile fundamentale, Menger a revenit la conceperea unei baze metodologice pentru prima sa carte. Ceea ce proiectase ca temelie necesita evident o fundamentare în continuare. Dorința - sau poate perceperea necesității - de a se angaja în probleme de metodologie reprezintă o caracteristică a economiștilor austrieci moderni. În mod tipic, el chestionează ipotezele și procedurile -nu concluziile - altor economiști.

În cadrul comunității economiștilor vorbitori de limba engleză, a devenit o practică standard (cu excepția cercurilor de specialiști) ca Jevons, Menger și Walras să fie considerați autori independenți ai revoluției marginaliste — care

astfel apare ca un exemplu notabil de descoperire multiplă. Deși această practică poate fi o primă aproximare acceptabilă, ea pune în umbră caracterul distinct al contribuțiilor austriece.

Jevons a exploatat solida tradiție britanică a utilitarismului filozofic pentru a dezvolta o teorie a valorii care era bazată pe un principiu uniformizat al utilității marginale în locul categoriilor disparate ale costului. Prin definirea clară a problemei economice centrale (pentru indivizi și societate), ținând cont de alocarea eficientă a resurselor cunoscute pentru scopuri date, el a contribuit la mutarea accentului în teoria economică de la creștere și schimbare la optimizarea în cadrul unui sistem bine definit.

Pentru Walras, sarcina cea mai importantă o reprezenta demonstrarea coerenței unei economii propulsate prin acțiune independentă. A căutat să realizeze acest lucru prin conceperea unui echilibru general al piețelor perfect competitive, în care utilitatea marginală furniza mijloacele de specificare a cererii. Strategia lui Walras a devenit esențială pentru microeconomie.

Menger însă nu a fost nici utilitarist și nici teoretician al echilibrului. Nu este dificil a adapta analiza sa pentru a o face compatibilă cu formulările lui Jevons și Walras sau cu microeconomia modernă. Și într-adevăr, posibilitatea unei asemenea adaptări este uneori folosită ca justificare pentru a-l include pe Menger printre pionierii științei economice moderne. Dar cei care se consideră economiști austrieci nu acceptă această viziune asupra lui Menger. Opera sa trebuie interpretată în sensul relevării caracterului său distinct, aparte. În general, Școala economică austriacă trebuie tratată separat de Școala economică neoclasică, reflectând orientarea actuală din gândirea economică occidentală de a-i considera pe austrieci creatorii unei paradigme distincte în raport cu gândirea neoclasică dominantă.

BIBLIOGRAFIE

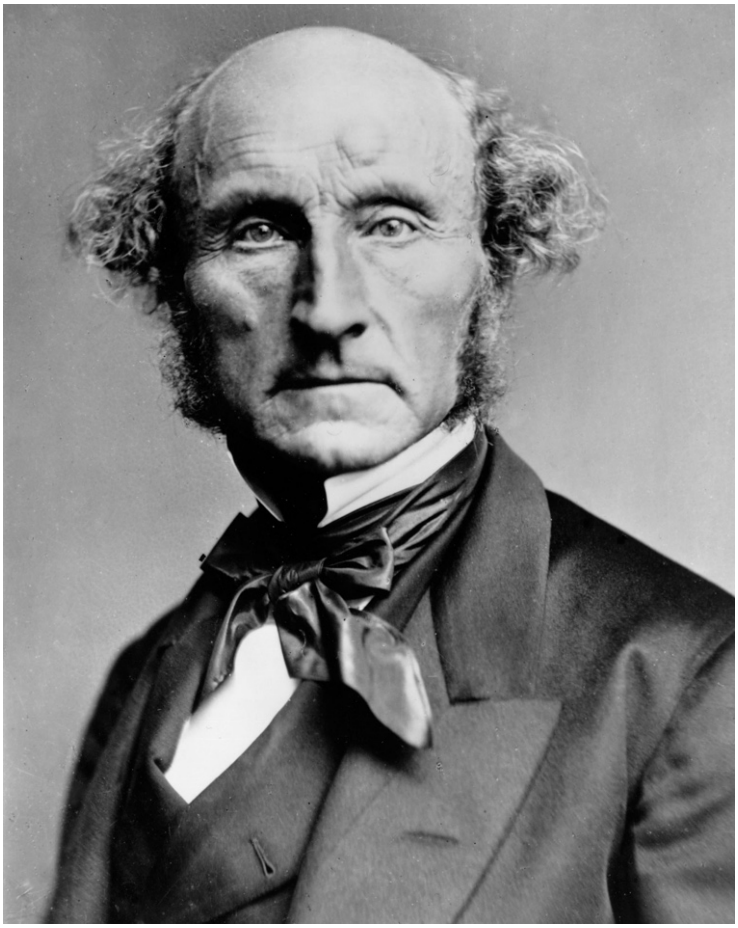
Menger, C. (1871/1923). *Grundsätze der Volkswirtschaftslehre* (2nd ed.). Hölder-Pichler-Tempsky.

Menger, C. (1883). *Untersuchungen über die Methode der Socialwissenschaften und der politischen Oekonomie insbesondere*. Duncker & Humblot.

Tache, I. (2004). *Economiști celebri*. Editura Infomarket Brașov.

Tache, I. (2016). *Istoria gândirii economice*. Editura Universității Transilvania din Brașov.

JOHN STUART MILL (1806 - 1873)

Sursa: Wikimedia Commins, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:John_Stuart_Mill_by_London_Stereoscopic_Company,_c1870.jpg?utm_source=chatgpt.com

Schiță biografică

John Stuart Mill este considerat ultimul mare economist aparţinând tradiției clasice. Tatăl său, James Mill, şi el un economist renumit, este autorul lucrării Elements of Political Economy şi cel căruia îi revine meritul de a-l fi

impulsionat pe David Ricardo să-și publice scrierile economice. El a popularizat ideile lui Jeremy Bentham și ale grupului filozofilor radicali. A avut nouă copii, dorind ca unul dintre ei să primească o educație exemplară în spiritul ideilor lui Bentham. Acesta avea să fie John, instruit în mod excentric, fără religie, fără cultivarea sentimentelor, cu o încordare aproape exclusivă a inteligenței.

La vârsta de numai trei ani începe să studieze limba greacă, pe care la opt ani o stăpânește atât de bine, încât poate citi în original Herodot, Cyropedia lui Xenofon, părți din Lucian, din Diogene Laerțiul, șase dialoguri din Platon etc. Tot la opt ani am învățat limba latină. Pe vremea când avea doisprezece ani, stăpânea algebra și geometria elementară și studia calculul diferențial. Studiul economiei politice îl abordează la treisprezece ani. În perioada cuprinsă între cincisprezece și optsprezece ani, John Stuart Mill a editat și publicat cinci volume ale manuscriselor lui Bentham. La nouăsprezece ani va publica articole originale erudite. La vârsta de douăzeci de ani va suferi însă o cădere datorată suprasolicitării nervoase.

Viața și cariera ulterioară ale lui J. S. Mill au fost marcate de încercarea de a suplini lipsa de afecțiune și tandrețe din copilărie. Tatăl său fusese aspru și sarcastic, iar mama aproape invizibilă. A simțit nevoia să depășească severitatea nejustificată a tatălui și să își urmeze propriile înclinații. De exemplu, Bentham ridiculiza poezia, considerând-o un joc copilăresc. J. S. Mill a dorit însă să treacă dincolo de intensa sa educație analitică, științifică, ajungând să aprecieze foarte mult poezia, în special pe cea a lui William Wordsworth, care a constituit un factor important al redresării în urma crizei sale mentale. El va fi marcat de impulsurile romantice și revoluționare ale epocii în care a trăit. Spre deosebire de Wordsworth și de prietenul său Samuel Taylor Coleridge, un alt poet romantic, J. S. Mill nu își va abandona radicalismul din tinerețe pe măsura trecerii anilor. Acesta reprezintă un element important al gândirii sale economice.

Opera lui John Stuart Mill și locul său în istoria gândirii economice

Scriitor extrem de prolific, J. S. Mill și-a clădit reputația cu lucrările: *A System of Logic, Ratiocinative and Inductive, Being a Connected View of the Principles of Evidence and the Methods of Scientific Investigation* (1843); eseul *On Liberty,* apărut în anul 1859 și tratând o temă majoră din gândirea lui Mill: amplificarea conformismului de masă în convențiile sociale și opiniile politice, tinzând să înăbușe libertatea individului (Mill, 1859); *Examination of Sir William Hamilton's Philosophy* (1865). Alte lucrări de teorie politică au fost: *Considerations on Representative Government* și *Utilitarism* (1861), urmate de *The Subjection of Women* (1869), un tratat remarcabil despre feminism, *Auguste Comte and Positivism* (1865) și *Autobiography* (1873). Alături de acestea, există sute de eseuri de logică, etică, metafizică, psihologie și sociologie. Prin grija Universității din Toronto, lucrările lui Mill au fost reunite în volumele intitulate *The Collected Works of John Stuart Mill.*

Cele mai importante scrieri cu caracter economic au fost *Essays on Some Unsettled Questions of Political Economy* (apărută în 1844, deși a scris-o în anul 1829, când avea doar douăzeci și trei de ani) și *Principles of Political Economy with Some of Their Applications to Social Philosophy* (1848).

Tratatul de economie politică clasică al lui Mill, *Principles of Political Economy,* a reprezentat lucrarea de referință în domeniu până la publicarea *Principiilor de economie* ale lui Alfred Marshall în 1890. Această carte se dorea a fi o abordare cuprinzătoare a domeniului teoriei economice din epoca respectivă și a reprezentat, în fapt, o versiune adusă la zi a Avuției națiunilor a lui Adam Smith. Ea poate fi considerată un apogeu al școlii clasice a lui Adam Smith, David Ricardo, Th. R. Malthus și J.B. Say. Însuși Mill a afirmat că lucrarea sa nu aducea nimic original, ea fiind într-adevăr o operă eclectică, scrisă cu intenția de a pune laolaltă ideile altora.

Nu se poate spune însă că Mill a fost cu totul lipsit de originalitate. El a analizat forțele care conduceau la randamente de scară crescătoare, argumentând că, urmare a acestora, se va manifesta tendința ca diferitele industrii să se concentreze în doar câteva firme. Avantajelor acestei concentrări li se opuneau dezavantajele apărute sub forma prețurilor crescute, datorate lipsei concurenței. Identificarea acestei tendințe l-a determinat pe Mill să sprijine acțiunea de luptă a sindicatelor, care în concepția sa, aveau rolul de a contracara forța marilor firme. (Iată o anticipare a gândirii economice a lui John Kenneth Galbraith).

Concepția despre economie a lui John Stuart Mill se deosebește de cea a predecesorilor săi și prin faptul că înțelege evoluția și rolul acestei științe în relații strânse cu alte discipline socio-umane, ca o ramură a filosofiei sociale. În prefața la ediția întâi a tratatului *Principles of Political Economy,* Mill precizează:

> „Scopul acestei cărți diferă de acela al tuturor tratatelor de economie care au apărut în Anglia după lucrarea lui Adam Smith. Calitatea realmente distinctivă a cărții de față... este că ei asociază constant principiile cu aplicațiile lor. Aceasta implică în mod natural o serie de idei și de subiecte supuse dezbaterii dintr-o perspectivă mult mai largă decât aceea proprie economiei politice, când este considerată doar ca o ramură de speculație abstractă. În aplicațiile sale, economia politică se leagă indisolubil de numeroase alte ramuri ale filosofiei sociale. Dacă se exceptează unele aspecte de detaliu, probabil că nu există nicio chestiune practică, inclusiv printre acelea care au caracterul cel mai exclusiv economic, care să poată fi rezolvată numai cu argumente economice”.[6]

[6] John Stuart Mill, *Principes d’économie polititique avec quelques-unes de leurs applications à l’economie sociale,* troisième édition revue sur la septième édition anglaise, tome I, Paris, Guillaumin Libraires, 1873, p. XXIV.

În expunerea teoriei valorii, Mill a arătat modul în care prețul este determinat de egalitatea dintre cerere și ofertă, fără a demonstra însă această relație cu ajutorul reprezentărilor grafice.

Popularitatea lucrării lui Mill s-a datorat în parte referirilor la îmbunătățirea condiției economice a muncitorilor, ceea ce justifică și tonul optimist al cărții. Dar gândirea economică clasică se afla într-un proces de transformare în epoca lui John Stuart Mill, el însuși detașându-se de unele dintre conceptele-cheie ale structurii teoretice construite de Adam Smith și David Ricardo.

Ca și Smith și Ricardo, Mill a considerat că rata profitului din industrie va continua să scadă. A fost de acord chiar cu explicația dată de Ricardo ratei descrescânde a profitului. Aceasta era inevitabilă datorită sporirii costului producerii alimentelor pentru o populație aflată în creștere. Mill a împărtășit de asemenea conceptul stării staționare a economiei, dar acesta este și punctul în care începe să se separe de faimoșii săi predecesori. Smith și Ricardo au privit starea staționară ca indezirabilă, pe când Mill a considerat că o astfel de stare era rezultatul final al progresului economic. Și toți spre deosebire de înaintașii săi, Mill a accentuat importanța unei distribuții mai egalitare a avuției, o idee nu lipsită de relevanță pentru starea staționară.

În viziunea lui Mill, existau, pe lângă mobilul acumulării, și alte motivații ale comportamentului uman. El a fost de acord cu acumularea continuă de bunuri, dar a apreciat că ființele umane trebuie să lupte și pentru alte scopuri. Alături de omul economic se putea vorbi și de omul non economic, economia politică neputând pretinde extinderea concluziilor sale asupra acestuia din urmă. În Anglia, consideră Mill, nu dorința de înavuțire trebuia să fie în centrul atenției, ci utilizarea avuției, aprecierea bunurilor și dorințelor pe care avuția nu le putea cumpăra. Orice îmbunătățire reală a felului de a fi al englezilor, arată Mill, constă fie în dobândirea unor aspirații mai înalte, fie numai într-o estimare

mai justă a actualelor dorințe — trebuie neapărat să se reflecte într-o temperare a ar dori preocupărilor de urmărire a înavuțirii.

Odată ce Anglia ajunsese la un standard destul de înalt al avuției, Mill nu vedea rostul unei continuări a sporirii producției, atâta timp cât creșterea populației era limitată. Trebuie spus aici că J.S. Mill nu dorea abrogarea legilor producției, ci numai diviziunea muncii și acumularea capitalului pentru aducerea economiei la un înalt nivel. Admițând implicarea unei judecăți de valoare, Mill pleda pentru o economie aflată într-o stare staționară cu un înalt nivel al producției, în care producția își încetează ritmul de creștere. Pentru Mill, starea staționară constituia o existență idilică, pastorală, în care justiția în distribuirea venitului se situa mai presus decât dorința unei acumulări crescânde.

Argumentația lui Mill se întemeiază pe distincția între legile naturii și ceea ce ține de uzanță sau obișnuință. În concepția sa, legile economice ale producției urmează *dictum*-ul naturii. Legile raritații și ale randamentelor marginale descrescânde derivă din natură la fel ca legile gravitației sau ale expansiunii gazelor. Dar deși factorii de producție trebuie combinați potrivit principiilor științifice, distribuția acelei producții reprezintă o chestiune etică, iar regulile distribuției țin de uzanțe. Pentru Mill, distribuția avuției se realizează în conformitate cu legile și uzanțele societății.

O persoană nu își poate păstra pentru sine produsul muncii sale dacă societatea nu-i permite. Acolo unde Ricardo a postulat permiterea modificărilor prețurilor naturale în scopul împiedicării acumulării întregii avuții în mâinile proprietarilor de pământ, Mill a prefigurat o lege care să îi alunge pe proprietari de pe propriile pământuri. Tatăl său, James Mill, sugerase că renta, constituind un surplus conform teoriei ricardiene, trebuia să fie supusă impozitării. J.S. Mill a preluat această idee, care a devenit foarte populară. El a propus ca viitoarele creșteri ale rentelor să fie impozitate.

Oricare ar fi fost condițiile economice, acestea puteau fi modificate dacă nu conveneau societății. Societatea putea foarte bine - dacă dorea - să exproprieze, să redistribuie, să taxeze, să subvenționeze și în general să corecteze distribuția avuției hotărâtă inițial de mașinăria economică.

Oricât de radicale ar putea părea aceste idei, Mill a fost doar un reformator al sistemului economic și social, un socialist moderat. El a pledat pentru învățământul public, pentru reglementarea muncii copiilor, pentru proprietatea de stat asupra monopolurilor naturale cum ar fi cele asupra gazului și apei, pentru asistența socială acordată celor săraci și pentru impunerea prin lege de către guvern a scurtării duratei zilei de lucru a muncitorilor. În relațiile comerciale dintre țări, Mill este adeptul protecționismului, menit să favorizeze industriile începătoare. În capitolul intitulat Of Property din *Principles of Political Economy* găsim exprimată simpatia autorului pentru doctrinele socialiste prezente în scrierile lui Robert Owen, Saint-Simon și Charles Fourier. J.S. Mill este cel care încearcă o îmbinare a tradiției britanice empirice din filozofia socială și politică cu tradiția istorică a unor scriitori francezi precum Auguste Comte și Saint-Simon.

În viziunea lui Mill, orice măsură de politică economică trebuia judecată prin prisma efectelor sale asupra ratei de creștere a populației, el fiind un apărător fervent al teoriei malthusiene a populației. A contracarat însă implicațiile sumbre ale doctrinei lui Malthus printr-o credință optimistă, atât de diferită de cea malthusiană, în capacitatea muncitorilor de a reuși în mod voluntar limitarea mărimii familiilor lor

Manifestul Comunist al lui Karl Marx și Friedrich Engels a fost publicat în același an cu *Principiile* lui John Stuart Mill, dar relativa îmbunătățire a condițiilor economice din anii 1860 și 1870 a ținut în subsidiar ideile radicale marxiste, a alimentat optimismul științei economice ortodoxe și a plasat în prim-plan gândirea pozitivă a lui J.S. Mill. Cu toate oportunitățile de revizuire

a Principiilor, Mill rămâne un adept al reformelor și conferă gândirii economice o tentă umanitară.

Lucrarea *Principles of Political Economy* a lui Mill, marcând gândirea economică a ultimei jumătăți a veacului al XIX-lea, deci aproape a întregii epoci victoriene din Anglia, își datorează faima ariei foarte largi de cuprindere a problemelor economice ale timpului, judicioase îmbinări între analizele economice și ilustrările istorice, reușitei sinteze a doctrinei ricardiene și a observațiilor critice la adresa acesteia, stilului elegant, erudit și reputației lui Mill de logician, filozof și economis

BIBLIOGRAFIE

Mill, J. S. (1843). *A system of logic, ratiocinative and inductive: Being a connected view of the principles of evidence and the methods of scientific investigation*. John W. Parker.

Mill, J. S. (1844). *Essays on some unsettled questions of political economy*. John W. Parker.

Mill, J. S. (1848). *Principles of political economy, with some of their applications to social philosophy*. John W. Parker.

Mill, J. S. (1859). *On liberty*. John W. Parker and Son.

Mill, J. S. (1861). *Considerations on representative government*. Parker, Son, and Bourn.

Mill, J. S. (1861). *Utilitarianism*. Parker, Son, and Bourn.

Mill, J. S. (1865). *An examination of Sir William Hamilton's philosophy*. Longman, Green, Longman, Roberts, & Green.

Mill, J. S. (1865). *Auguste Comte and positivism*. N. Trübner & Co.

Mill, J. S. (1869). *The subjection of women*. Longmans, Green, Reader, and Dyer.

Mill, J. S. (1873). *Autobiography*. Longmans, Green, Reader, and Dyer.

Mill, J. S. (1873). *Principes d'économie politique avec quelques-unes de leurs applications à l'économie sociale* (3e éd., revue sur la 7e éd. anglaise, Tome I). Guillaumin Libraires.

Mill, J. S. (1991). *On liberty and other essays*. Oxford University Press.

LUDWIG VON MISES (1881 - 1973)

Sursa: Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File%3AMisesLibrary.jpg?utm_source=chatgpt.com

Ludwig von Mises s-a născut în anul 1881 în orașul austro-ungar Lemberg, fiind fiul unui inginer prosper. La vârsta de 19 ani a intrat la Universitatea din Viena, iar doctoratul l-a obținut când avea 27 de ani.

În efervescenta atmosferă intelectuală a universității din Viena, tânărul Mises a studiat în tradiția întemeietorului Școlii economice austriece, Carl Menger. El a frecventat de asemenea seminarul celuilalt mare reprezentant al

Școlii austriece, Eugen von Bohm-Bawerk. Pe lângă activitatea de predare, Bohm-Bawerk a îndeplinit și funcția de ministru de finanțe al Austro-Ungariei, punând în aplicare ideile Școlii economice austriece – prin măsurile de echilibrare a bugetului guvernamental și de stabilire a etalonului de aur.

Importanța lucrării *Theorie des Geldes und der Umlaufsmitted*

După obținerea doctoratului, Mises a început să-și elaboreze lucrarea Theorie des Geldes und der Umlaufsmitted (tradusă în engleză sub numele "The Theory of Money and Credit") (1912), prima sa operă majoră. Austriecii dinaintea sa urmaseră ideile școlii clasice, potrivit cărora banii erau separați de restul economiei și analizați în termeni teoretici distincți (conform principiului dihotomiei clasice). Mises a argumentat că, exact cum prețul oricărui bun este determinat de raportul cerere-ofertă, la fel se întâmplă și cu puterea de cumpărare a banilor, cu „prețul" acestora.

Economiștii clasici, în special David Ricardo, sesizaseră faptul că o creștere a ofertei de bani determină urcarea prețurilor. Dar Mises a arătat că prețurile pot crește mai rapid sau mai lent decât oferta de bani, nivelul și viteza creșterilor de prețuri depinzând de disponibilitatea oamenilor de a deține bani cash. El a argumentat de asemenea că, întrucât prețurile cresc numai în mod relativ unul la celălalt, inflația monetară aduce cu sine redistribuirea avuției de la cei care economisesc și câștigă bani la bănci, guvern și grupurile de interese speciale.

Chiar mai dăunătoare sunt avânturile și depresiunile ciclurilor de afaceri pe care le cauzează inflația monetară. În linii generale, când guvernul creează inflație, el coboară rata dobânzii sub nivelul corespunzător al pieței, care depinde de economisire. Rata dobânzii scăzută în mod artificial îi induce în eroare pe oamenii de afaceri, determinându-i să demareze investiții ineficiente. Se generează astfel un boom inflaționist. În momentul în care expansiunea creditului este încetinită sau frânată, erorile investiționale sunt revelate și

urmate de falimente și șomaj. Băncile centrale vor crea în mod inevitabil ciclul de afaceri.

Ce trebuia făcut pentru stoparea acestei fluctuații economice? Mises a susținut că, banii fiind la origine un bun al pieței și nu rezultatul unui edict guvernamental sau al unui contract social, ei trebuie înapoiați pieței. Se impunea ca sistemul bancar să fie tratat ca orice altă activitate a economiei de piață și să fie supus concurenței. Moneda trebuia să fie legată de aur, bunul său originar, prin convertibilitate liberă.

Prin publicarea lucrării *The Theory of Money and Credit,* Mises a dobândit o largă reputație europeană. Dar primul război mondial a adus o nouă atmosferă intelectuală mult mai puțin propice înclinațiilor sale. În urma războiului a fost anulat etalonul aur, au crescut puterile băncii centrale și s-a încheiat un secol al piețelor libere.

Activitatea lui Mises înainte de emigrarea în SUA

Din cauza ideilor sale considerate depășite și învechite, Mises nu a primit răsplata academică ce i se cuvenea de drept. De pildă, poziția de privatdozent la Universitatea din Viena era prestigioasă, dar nesalarizată, astfel încât venitul său din perioada 1909-1934 a provenit din funcția de consilier economic și mai apoi consilier economic-șef la Camera Austriacă de Comerț.

Mises a efectuat numeroase analize economice și a reușit să salveze Austria de la urmarea drumului hiperinflaționist luat de Germania la începutul anilor 1920. De asemenea, el a înființat Institutul Austriac pentru Cercetarea Ciclului Economic, unde l-a angajat pe F. A. Hayek ca prim director. Lui Hayek i s-a decernat ulterior Premiul Nobel pentru studiile sale asupra teoriei misesiene a ciclurilor de afaceri. Renumitul seminar privat al lui Mises din acei ani a atras mințile cele mai strălucite din Europa și a produs mulți economiști valoroși.

Următoarea operă majoră a lui Ludwig von Mises a apărut în anul 1922. În *Sozialismus*, tradus în engleză Socialism (Mises, 1922), privită acum drept lucrarea clasică ce a anticipat colapsul experimentului comunist, el a demonstrat că socialismul nu putea funcționa într-o economie industrială deoarece nu exista o piață a bunurilor de capital și, prin urmare, nici un sistem al prețurilor pentru calcularea profiturilor și a pierderilor. Rezultatul era, în opinia sa, haosul și stagnarea economică. În egală măsură importantă a fost și argumentația că economiile mixte nu pot nici ele să funcționeze eficient. Prin impozite, reglementare și cheltuieli publice, guvernul distorsionează sistemul prețurilor și îndepărtează alocarea resurselor de la utilizările lor cele mai înalt valorizate. *Sozialismus* conține și alte critici cu privire la agenda de lucru socialistă, cum ar fi combaterea egalitarismului social. Contrar socialiștilor, Mises a prezentat o pledoarie sistematică și persuasivă în favoarea structurilor naturale intermediare ale societății situate între individ și stat. Cooperarea socială, a spus el, se bazează pe inegalitatea umană și pe ierarhiile instituționale.

Nemulțumindu-se doar cu preocupările în domeniul economiei, istoriei și sociologiei, Mises a pornit și în reconstruirea metodologiei - ca fundament al științei economice. Teoria economică se dovedea tot mai vulnerabilă în fața noilor metodologii viciate: "instituționalismul", practic o negare în bloc a economiei teoretice, și "pozitivismul", care, tot mai înverșunat, rătăcea în tentativa de a construi economia pe temelii comune cu științele fizice. Metodologia economiștilor clasici și austriecilor mai în vârstă nu era inadecvată, dar incursiunile lor metodologice au rămas adesea rapsodice, insuficiente pentru a constitui un sistem capabil să țină piept noului val de pozitivism și instituționalism. Replica lui Mises a fost praxeologia – știința acțiunii umane, care privește fiecare actor economic individual ca având propriile sale scopuri și obiective. Operele majore ale lui Ludwig von Mises în acest domeniu au fost: *Grundprobleme der Nationalökonomie* (1933) – lucrare tradusă în limba engleză mult mai târziu, în 1960, cu titlul *Epistemological*

Problems of Economics (Mises, 1990); *Human Action* (1949) și *The Ultimate Foundation of Economic Science* (1962).

Îndeosebi împotriva pozitivismului, care îl închipuie pe om în maniera științelor fizice, asemenea pietrelor sau atomilor, și-a orientat Mises critica metodologică. În concepția pozitivistă, menirea teoriei economice este de a consemna regularitățile statistice, cantitative ale comportamentului uman, formulând pe această bază legi apte de a furniza previziuni și de a fi verificate prin noi probe statistice. Evident, o asemenea viziune era în armonie cu ideea economiei guvernate și planificate de așa-zișii ingineri sociali, din tagma celor ce îi privesc pe oameni ca pe niște obiecte fizice neînsuflețite.

În ciuda opoziției timpurii față de ideile sale, gândirea lui Mises s-a bucurat de un interes crescând în Europa, el fiind unul dintre puținii care au anticipat marea depresiune a anilor 1929 –1933. La începutul anilor 1930, mulți economiști importanți au devenit misesieni, dar după ce Teoria Generală a lui John Maynard Keynes a pătruns în lumea academică, mulți dintre adepții lui Mises au dezertat, trecând la keynesianism.

Aflat în exil la Geneva ca refugiat din Austria fascistă, dar nedomolit în pasiunea sa științifică, Mises și-a scris monumentala lucrare Nationalökonomie, veritabilă încununare a operei sale, lucrare uitată însă instantaneu, într-o Europă frântă de povara temerilor de război. Dar Nationalökonomie avea să cunoască o versiune extinsă, în 1949, în limba engleză, cu titlul definitiv Human Action. Lucrarea este o construcție remarcabilă în sine, iar faptul că a fost finalizată într-un climat atât de nefavorabil îi adaugă o dimensiune exemplară puțin obișnuită.

La Geneva are loc un alt eveniment crucial al vieții lui Mises. Se căsătorește cu frumoasa Margit Sereny, care a îndeplinit funcția de președintă a Institutului Mises până la moartea sa în 1993. Mises avertizat-o pe Margit că, deși va scrie mult despre bani, niciodată n-o să aibă prea mulți. În anul 1940, ei au emigrat în Statele Unite ale Americii.

Cariera americană a lui Ludwig von Mises

Confruntat cu extraordinara creștere a puterilor guvernului federal în Statele Unite ale Americii, în anul 1944, Mises a emis un avertisment împotriva etatismului și a economiei mixte în celebra sa carte *Bureaucracy.* Mises a aplicat principiile ce au stat la baza cărților lui anterioare pentru a demonstra că instituțiile de reglementare ale guvernului, nefiind supuse unui test al profiturilor și al pierderilor, se extindeau tot mai mult și deveneau tot mai acaparatoare, chiar în condițiile în care nu confereau vreun beneficiu social sau economic. *Bureaucracy* a reprezentat prima analiză economică sistematică pe această temă, iar mai târziu avea să se constituie într-un nou domeniu al teoriei economice.

Pe vremea când fiecărui exilat comunist sau social-democrat din Europa i se oferea un înalt post academic în SUA, lui Mises i s-a refuzat această favoare. Dar cu ajutorul lui Henry Hazlitt și al lui Lawrence Fertig, Mises a obținut calitatea de *visiting professor* la Graduate School of Business din cadrul Universității din New York. Salariul era plătit de fundații și de oameni de afaceri, Mises nefiind niciodată un membru regulat al facultății. Decanul, John Sawhill, chiar îi sfătuia pe studenții buni să nu participe la cursurile reacționare, de dreapta ale lui Mises. În anii următori, devenind un mare șef birocrat în domeniul energiei în Washington D.C., Sawhill a acționat mereu în defavoarea pieței libere.

Mises nu a fost însă nici înverșunat, nici plin de resentimente. El a dus pur și simplu lupta pentru libertate și pentru triumful ideilor Școlii economice austriece. Când s-a retras din activitate în anul 1969, la vârsta de 87 de ani, era cel mai bătrân profesor activ din Statele Unite. Putea privi înapoi către o viață întreagă dedicată predării și scrisului – 25 de cărți și peste 250 de articole științifice – ca și idealului libertății. Studenții săi Wilhelm Ropke și Ludwig Erhard au îndreptat Germania pe făgașul libertății, contribuind la stârnirea miracolului economic. În Italia, prietenul și urmașul lui Mises, Luigi Einaudi, a condus, în calitate de președinte, o luptă încununată de succes împotriva

ideilor comuniste. În Franța, studentul său Jacques Rueff, având funcția de consilier al generalului De Gaulle, a purtat lupta pentru piețe libere și bani sănătoși. În SUA, Mises l-a inspirat pe Murray Rothbard - primul conducător al domeniului academic din cadrul Institutului Ludwig von Mises - și o întreagă generație de tineri universitari.

Mises nu a trăit ca să asiste la reînnoirea interesului pentru ideile sale, care a început cu acordarea Premiului Nobel pentru economie lui F. A. Hayek și a înflorit prin fondarea Institutului Mises. Margit von Mises a făcut afirmația că "Institutul Ludwig von Mises este, pentru mine, un vis devenit realitate". Lucrările lui Mises au fost citite mai mult ca niciodată după moartea sa și tot mai mulți economiști, istorici și filozofi i-au urmat exemplul și idealurile. Nu poate exista o apreciere mai înaltă a vieții și gândirii unui om eminent și cu o nobilă personalitate.

Trecând în revistă viața și cariera lui Ludwig von Mises, Murray Rothbard a afirmat în lucrarea sa "Mises and the Role of the Economist in Public Policy" că este impresionat de noblețea și măreția, înaltul curaj, de lupta singuratică și îndelungată pentru triumful adevărului și al politicii *laissez-faire*[7].

În prezent, este ușor să pledezi pentru piața liberă după ce, vreme de aproape șapte decenii, analiza profetică a lui Mises s-a demonstrat a fi validă practic în toate privințele. Socialismul s-a prăbușit aproape peste tot în lume și socialiștii înșiși au recunoscut eșecul lamentabil al sistemului economic și social îndrăgit de ei. Este ușor acum să urmezi cursul evenimentelor și să aderi la curentul de opinie dominant. Dar ce l-a determinat pe Mises să lupte, în vremea sa, împotriva curentului și să se expună blamului opiniei populare și intelectuale? Ce l-a făcut să-și ducă până la capăt lupta singuratică și cu o soartă aparent pecetluită?

[7] Vezi Murray Rothbard, *Ludwig von Mises: Scholar; Creator; Hero* (Auburn, Ala: The Ludwig von Mises Institute, 1988).

Motivația concepției lui Mises

Se pot evidenția anumite probleme intelectuale ce apar atunci când afirmăm că Mises a fost un campion pasionat al politicii *laissez-faire* și un critic militant al extinderii tot mai mari a etatismului și colectivismului. Mai întâi, putem reflecta asupra a ceea ce a fost numit Problema Rappard, ridicată într-o *Festschrift* pentru Mises de către prietenul și colegul său apropiat William E. Rappard, conducător al Institutului postuniversitar de Studii Internaționale al Universității din Geneva[8].

Mises a fost un utilitarist, care nu a crezut în existența unei etici raționale sau obiective. Într-adevăr, majoritatea economiștilor din ultimele două secole au fost utilitariști. Dar mulți utilitariști adoptă o poziție prudentă, *ad hoc,* de tipul cost-beneficiu, față de politica publică și evită impetuoasele angajamente politice care sunt mai potrivite celor care cred într-adevăr într-o etică absolută sau obiectivă afacerilor publice. Se poate formula o critică la adresa adecvării soluției lui Mises pentru această problemă. Mises, ca economist utilitarist, acceptă obiectivele sociale comune, adică prosperitatea și abundența - dar subliniază cu tărie că măsurile etatiste vor paraliza acea prosperitate, în timp ce libertatea și drepturile de proprietate o vor promova. Ceea ce dorim aici nu este să detaliem această critică, ci să reflectăm asupra modului în care Mises, ca persoană, a putut să-și continue lupta cu atâta pasiune în fața unei respingeri generale a argumentelor sale și a întregii lui perspective de gândire. Bine-cunoscuta intransigență a lui Mises strălucește într-un contrast desăvârșit cu atitudinea multor altor economiști utilitariști care sunt gata să îngenuncheze și să funcționeze în calitate de experți ai eficienței în serviciul oricăror scopuri cerute de societate.

[8] William F. Rappard, "On Reading von Mises", în M. Sennholz, ed., *On Freedom and Free Entreprise: Essays in Honor of Ludwig von Mises* (Princeton: D. Van Nostrand, 1956), pp. 17-33.

Între alți mari economiști, profesorii austrieci au fost devotați pieței libere și banilor „grei” și adesea au ocupat posturi guvernamentale. Bohm-Bawerk a îndeplinit funcția de ministru de finanțe al Imperiului Austro-Ungar, iar Carl Menger s-a ocupat de îndrumarea particulară a prințului Rudolf, pe care l-a sfătuit să promoveze politici în favoarea pieței libere dacă devenea împărat. Chiar și un teoretician pur precum Schumpeter a deținut funcția de ministru de finanțe al Austriei după Primul Război Mondial.

Ludwig von Mises a avut nenorocul de a fi unul dintre cei mai înflăcărați promotori ai laissez-faire-ului din istoria gândirii economice, dar de-a lungul unui secol al etatismului crescând. Toată viața s-a opus viguros curentelor ideologice și politice etatiste ale epocii sale. Secolul XX a fost secolul socialismului, al colectivismului și al inflației propulsate de guvern, Mises combătându-le cu tărie atât pe tărâmul teoriei academice cât și în planul politicii economice.

Toți cei care l-au întâlnit pe Mises în America, după cel de-al Doilea Război Mondial, erau familiarizați cu legendarul său seminar privat din Viena, cel ce influența în mare măsură gândirea economică din Europa în anii 1920. Dar ei nu puteau realiza cât de activ și de influent a fost Mises în acei ani în politica publică.

Accentul lui asupra activității guvernului avea o motivație practică, ținând cont de faptul că din cauza dizgrației persistente a Academiei, atât în Austria cât și în SUA, acest om de știință creativ, remarcabil și extrem de productiv nu a putut niciodată să obțină un post profesoral plătit. Mises și-a obținut doctoratul în 1906, dar poziția sa de bază, din 1909 și până în 1934 când a părăsit Austria, a fost cea de economist la Camera de Comerț a Vienei. Aceste Camere de Comerț reprezentau o formă de parlament economic creat de guvernul austriac, cu delegați aleși de oamenii de afaceri și finanțat prin intermediul impozitelor. Sarcina Camerelor de Comerț era aceea de a oferi

consiliere economică guvernului. Diversele camere locale și regionale din Austria alegeau delegați pentru o Adunare Generală. La începutul secolului XX, economiștii care lucrau în oficiul secretarial al camerei de comerț vieneze – desigur cea mai însemnată din Austria - deveniseră importanți consilieri economici pentru guvern. Către sfârșitul Primului Război Mondial, Ludwig von Mises ajunsese principalul consilier economic al guvernului austriac.

După publicarea, în anul 1912, a strălucitei lucrări de teorie monetară *Theorie des Geldes und der Unlaufsmittel,* Mises a reușit să predea la Universitatea din Viena și să țină un seminar de teorie economică vreme de două decenii. Dar poziția sa era aceea de *privatdozent*, adică neplătită. Influentul și prestigiosul *privat seminar* era o creație 100% privată, desfășurându-se o dată pe săptămână la biroul lui Mises de la Camera de Comerț. În postul academic pe care îl deținea, Mises și studenții săi erau sistematic marginalizați și discriminați în raport cu colegii lor care aveau activitatea de bază în Universitate.

Activitatea cea mai semnificativă a lui Mises în calitate de consilier economic al guvernului Austria a constat într-un efort curajos și hotărât de a stopa inflația din ce în ce mai ridicată și deci de a suprima reacția hiperinflaționistă a politicii monetare austriece d după primul război mondial. În această acțiune, Mises a avut un aliat de nădejde și anume renumitul economist și jurist Wilhelm Rosenberg, fost student al lui Carl Menger. Cei doi au luptat viguros împotriva politicii austriece a deficitelor bugetare uriașe și a creării banilor de hârtie. Dacă Mises și Rosenberg nu ar fi acționat cu o asemenea hotărâre, coroana austriacă ar fi avut aceeași soartă hiperinflaționistă ca și marca germană în 1923. În anul 1922, după trei ani de eforturi susținute, Mises și Rosenberg au reușit să stabilizeze moneda austriacă la rata de 14.400 de coroane de hârtie pentru o coroană de aur de dinainte de război — coroana etalonului de aur. În absența eforturilor lor, coroana austriacă s-ar fi prăbușit la

începutul anului 1922, la 1/1.000.000 sau 1/1.000.000.000 din paritatea aurului din anul 1892, așa cum s-a întâmplat în Germania cu un an mai târziu. Problema consta în faptul că stabilizarea era o măsură parțială, incompletă și, în ciuda insistențelor lui Mises, guvernul austriac a continuat politica inflaționistă, expansiunea creditului bancar, practicarea deficitelor și a măsurilor statului bunăstării (*welfare state*), toate contribuind progresiv și îngrijorător la consumarea fondurilor de capital ale Austriei și la deteriorarea poziției financiare a băncii comerciale. Băncile austriece au devenit tot mai mult marcate de inflație către sfârșitul anilor 1920, dar Mises a fost împiedicat, din cauza poziției oficiale ocupate, să facă publică această situație pentru că s-ar fi periclitat astfel statutul lor, deja nesigur.

Pentru a ne întoarce la gândirea lui Mises, dacă economia și societatea de piață sunt un rezultat al rațiunii umane, aceasta înseamnă că, în scopul susținerii și dezvoltării pieței, oamenii trebuie să-și reînnoiască în permanență înțelegerile reciproce și trebuie să înțeleagă semnificația politicii *laissez-faire.* Orice treaptă a evoluției societății constituie rezultatul rațional și intenționat al unui proces inter-subiectiv, al cărui obiectiv este ameliorarea fenomenului rarității. Este vorba de un complex de relații sociale ce se nasc dintr-o orientare comună acțiunilor umane individuale. Întrucât asemenea relații sunt o emanație a voinței, ele trebuie zi de zi afirmate și recreate în gândirea și conduita umană.

Epistemologiile diferite ale lui Ludwig von Mises și ale lui F.A. Hayek, un alt reprezentant strălucit al școlii economice austriece, i-au condus la strategii deosebite în ceea ce privește modul cel mai bun de susținere și apărare a economiei libere de piață. În concepția lui Hayek, rațiunea are slăbiciunile ei și joacă un rol minim în afacerile umane. De aceea, intelectualii și publicul larg trebuie să se bazeze pe înțelepciunea instinctivă (deoarece aceasta a cunoscut un proces de evoluție) a rolurilor sociale primite în virtutea tradiției. La polul opus, Mises, care susține rolul atotcuprinzător al rațiunii și al intențiilor bine

definite în afacerile umane, este de părere că publicul trebuie instruit în sensul necesității apărării economiei de piață și al însemnătății intereselor just înțelese ce stau la baza acesteia.

În vreme ce Hayek elogiază ordinea spontană și consideră naturală și binevenită necunoașterea consecințelor diferitelor acțiuni, Mises realizează că nepăsarea oamenilor cu privire la consecințele benefice ale economiei libere de piață constituie un mare pericol atât pentru funcționarea pieței cât și, în ultimă instanță, pentru ei înșiși. Interesele înguste pe termen scurt care îi determină pe oameni să acționeze în defavoarea pieței libere se datorează faptului că nu conștientizează importanța unei economii de piață pentru perpetuarea civilizației. Conduita antisocială care zdruncină înseși fundamentele cooperării sociale nu este altceva decât rezultatul unei superficialități care nu sesizează principiile de funcționare ale pieței și care împiedică anticiparea efectelor ultime ale acțiunilor indivizilor. Prin urmare, spre deosebire de Hayek, Mises a socotit vitală activitatea îndreptată către menținerea unei economii de piață libere și nestânjenite. El a susținut că, în măsura în care normele sociale, politicile și instituțiile sunt neproiectate (așa cum le-a dorit Hayek), incomplet și incorect gândite în avans, neformulate într-o ideologie consistentă logic, exact în aceeași măsură devine problematică continuarea existenței societății umane.

Pentru Mises, deci, contrar lui Hayek, faptul că multe sau majoritatea consecințelor economiei și societății de piață sunt neintenționate, reprezintă un motiv de îngrijorare și nu de celebrare. Pentru a salva economia de piață și prin aceasta existența și civilizația umană, era necesar ca economiștii, filozofii sociali și intelectualii în general să răspândească cunoașterea acelor consecințe, așa încât ele să devină pe deplin raționale și *intenționate* de majoritatea oamenilor.

Mises a observat de asemenea că liberalii clasici se dovedeau absurd de optimiști crezând că progresul social continuu și răspândirea libertății erau inevitabile. Trăind în secolul XX și luptând toată viața împotriva spiritului vremii (*zeitgeist*), Ludwig von Mises nu ar fi putut să comită această eroare a auto-mulțumirii deterministe privind viitorul. Dimpotrivă, el a realizat că omul este liber să aleagă în mod stupid și autodistructiv optând pentru restricționism, etatism sau colectivism. De aceea, Mises nu putea fi de acord, ca Hayek, cu așteptarea calmă timp de decenii sau secole pentru ca așa-zisa înțelepciune a neclintirii regulilor tradiționale să răzbată către publicul larg. Mises era în mod acut conștient că nu era timp pentru așa ceva, că oamenilor, în special într-o lume democratică, trebuie în permanență să li se facă cunoscute consecințele dezastruoase ale etatismului, importanța vitală a susținerii pieței și foloasele ideologiei liberale.

Este limpede acum în ce mod epistemologia și filosofia socială a lui Mises au slujit ca arme ale luptei sale neabătute pentru adevăr. Civilizația și existența umană erau amenințate, iar pentru salvarea acestora teoria și cercetarea științifică, deși importante, nu se dovedeau suficiente. Nu special într-o eră a etatismului galopant, liberalul clasic, avocatul pieței libere, avea obligația de a duce lupta la toate nivelurile societății - guvern, publicul larg, partide politice. Departe de Mises gândul că educația generală sau chiar acțiunea politică se aflau întrucâtva sub demnitatea sa de teoretician și om de știință. Departe de Mises separația artificială dintre teorie și practică. Cu o civilizație aflată în pericol și având în vedere însemnătatea incontestabilă a libertății, nu era timp pentru asemenea delimitări. Și chiar dacă Mises era ferm convins că știința economică nu implica judecăți de valoare și că valorile nu sunt obiective, el s-a angajat cu pasiune în ideologie, în apărarea valorilor liberalismului clasic – libertate, pace și piețe libere. Căci spre deosebire de utilitariștii propriu-ziși, observațiile sale asupra problemelor societății i-au

semnalat că viața și fericirea umană erau primejduite, ceea ce îl împingea către adoptarea atitudinii neobiective a pledoariei în favoarea binelui uman și a standardelor de viață ridicate.

Departe de Mises, în concluzie, retragerea în turnul de fildeș academic și refuzul implicării în controversele politice în numele obiectivității științei economice. Dacă știința economică poate fi liberă de judecăți de valoare, omul nu va putea niciodată să facă abstracție de acestea, iar Ludwig von Mises nu s-a sustras de la responsabilitățile sale de ființă umană.

BIBLIOGRAFIE

Mises, L. von. (1912). *The theory of money and credit*. Duncker & Humblot.

Mises, L. von. (1922). *Socialism: An economic and sociological analysis*. Gustav Fischer.

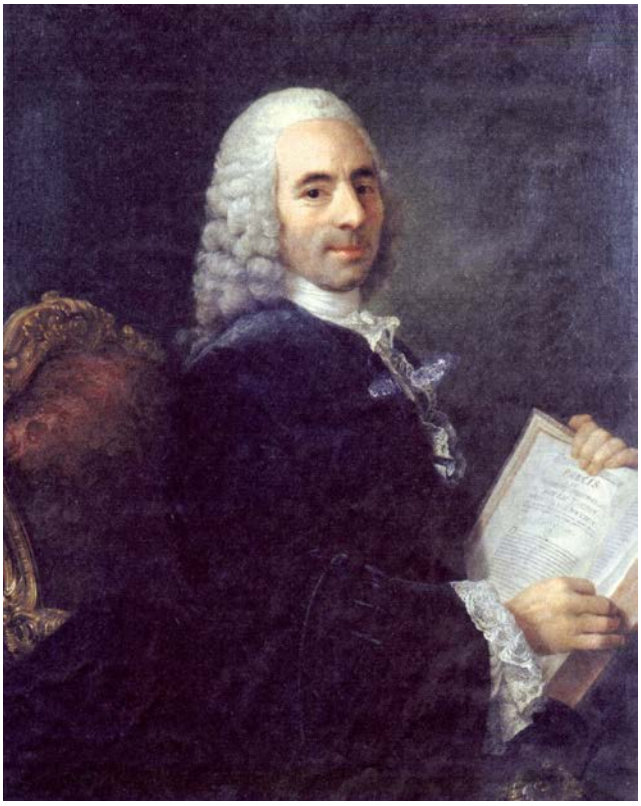
Mises, L. von. (1949). *Human action: A treatise on economics*. Yale University Press.

Mises, L. von. (1962). *The ultimate foundation of economic science: An essay on method*. D. Van Nostrand Company.

Mises, L. von. (1990). *Epistemological problems of economics*. Van Nostrand.

Mises, L. von. (1998). *Capitalismul și dușmanii săi*. Editura Nemira.

FRANÇOIS QUESNAY (1694 - 1774)

Sursa: Paris Muséess https://parismuseescollections.paris.fr/en/node/151222?utm_source=chatgpt.com#infos-principales

Schiță biografică

François Quesnay, unul dintre cele mai originale spirite din istoria gândirii economice, s-a născut în anul 1694 în familia unui țăran din satul Méré, situat în apropiere de Versailles. Strămoșii săi, ca și cei ai lui John Maynard Keynes, proveneau din Normandia, asemănarea numelor lor dând naștere unor speculații despre o legătură genealogică, care însă s-au dovedit nefondate.

François, al optulea copil din cei treisprezece ai familiei, a urmat doar studii elementare, dar a fost un cititor pasionat.

La vârsta de șaptesprezece ani, Quesnay se hotărăște să învețe meseria de medic. Ajunge la Paris, unde vizitează clinici și participă la cursuri de medicină, studiind în același timp anatomia, științele naturale și filozofia. În 1716 reușește să își finalizeze pregătirea de medic, învățând în paralel și meseria de gravor.

Quesnay s-a căsătorit în 1717 cu fiica unui negustor de mirodenii. În același an și-a susținut examenele de chirurg, începând să practice în Mantes, în apropiere de Paris. Soția i-a murit zece ani mai târziu, dar el nu s-a mai recăsătorit.

Treptat, reputația lui Quesnay a crescut, fiind solicitat, în 1735, ca medic la ducele de Villeroy. Pe acea vreme, statutul chirurgilor era mult inferior celui din zilele noastre. Quesnay, ajuns secretar al Asociației Franceze a Chirurgilor, a luptat viguros împotriva acestei discriminări. În cele din urmă, el s-a înscris la un doctorat în medicină, pe care l-a obținut în anul 1744, devenind de asemenea membru al Academiei Franceze de Științe și fellow al Societății Regale din Londra.

În anul 1749, Quesnay a fost numit medic personal al doamnei de Pompadour – inteligenta și influenta metresă al lui Ludovic al XV-lea. De atunci a locuit în palatul de la Versailles în mica suită a marchizei. Fiind foarte apreciat, a devenit unul dintre cei patru medici ai consultanței regelui, reușind o dată să salveze viața moștenitorului tronului.

François Quesnay a avut o sferă largă de preocupări intelectuale, fiind aproape de grupul din jurul Enciclopediei. A intrat astfel în contact cu oameni ca D'Alembert, Buffon, Diderot, Helvetius și Condillac și a scris câteva articole pentru Enciclopedie, între care unul intitulat *Fermieri* și un altul *Grâne.* Și-a însușit și literatura economică, îndeosebi *Eseul* lui Cantillon, publicat în 1755, care a avut o influență decisivă asupra gândirii sale.

Ideile lui François Quesnay au început să atragă un grup de discipoli. Se formează la Paris, în partea ultimă a domniei lui Ludovic al XV-lea, un grup de intelectuali reformiști care și-au spus *Economiștii.* Unul dintre ei, abatele Baudeau, a afirmat că adevărații economiști sunt ușor de distins, deoarece ei recunosc un maestru, și anume pe doctorul Quesnay, și o doctrină – cea cuprinsă în lucrările Philosophie rurale și Analyse du tableau économique, recunosc tratatele clasice, și anume La Physiocratie,[9] și o formulă – *Le Tableau Économique*[10], având de asemenea propriul lor jargon, precum învățații din China antică. Acest grup a fost numit de contemporani *fiziocrați*[11]. Cu aceste caracteristici atât de bine descrise de Baudeau, Fiziocrații se constituie în prima școală de gândire economică. Adversarii lor au mers mai departe numindu-i o sectă. Astăzi, ei l-ar numi pe Quesnay un "guru". Oricum, puține alte școli economice de mai târziu au dobândit o asemenea unitate doctrinară, cu excepția poate a marxiștilor timpurii. Trebuie reținut că fiziocrația a fost o mișcare de reformă *par excellence.*

Primul și cel mai renumit dintre discipoli a fost Victor de Riqueti, marchiz de Mirabeau (1715-1789), autorul lucrării *L'ami des hommes* (Mirabeau, 1756) și tată al oratorului revoluționar Mirabeau. Paul Pierre Le Mercier de la Rivière a fost suficient de important pentru a fi parodiat de către Ferdinando Galiani și pentru a fi satirizat de Voltaire în *L'homme aux quarante écus.* Pierre Samuel Dupont, numit ulterior de Nemours, după ținutul pe care l-a reprezentat în Adunarea Constituantă, a editat cele două volume ale eseurilor colectate ce au devenit tratatul clasic și organul de partid al grupului și anume *Ephémérides du citoyen.*

[9] Aceasta reprezintă o colectare a scrierilor lui Quesnay, editată de unul din discipolii săi și anume Du Pont de Nemours (1739-1817).

[10] Publicat în 1758 și conținând faimoasa diagramă în zig-zag.

[11] Această denumire derivă din cuvintele grecești *physis* (natură) și *cratos* (putere), desemnând convingerea că și în economia societății domnește o ordine naturală, la fel ca în natură.

Foarte apropiați de grupul fiziocraților, deși nu au aparținut acestuia, au fost Vincent de Gournay și Anne Robert Jacques Turgot. Unul dintre vizitatori la Versailles a fost Adam Smith. Fiziocrații au menținut o agitație permanentă în jurul mișcării lor, dar, în esență, au adăugat prea puțin ideilor lui François Quesnay, astfel că, după rodnicii ani 1760, fiziocratismul a intrat în declin.

În atmosfera intrigilor, intereselor contradictorii și nebuniilor de la curtea lui Ludovic al XV-lea, François Quesnay a fost fără îndoială un pilon al onestității, calmului și sagacității. În mare parte datorită darurilor primite de la marchiza de Pompadour, el a devenit bogat și a reușit să-și cumpere o poziție. La bătrânețe, preocupările sale s-au îndreptat către matematică. După ajungerea la tron a lui Ludovic al XVI-lea, Quesnay a căzut în dizgrație și a trebuit să părăsească palatul Versailles. A murit la scurt timp după aceea, în anul 1774.

Opera

Lucrările timpurii ale lui Quesnay au vizat, firește, domeniul medicinei. Primul său eseu economic, articolul "Fermieri" din *Enciclopedie,* a apărut în anul 1756, când avea 62 de ani (Quesnay, 1965).

Lucrarea centrală analizei fiziocrate este *Tableau Économique (Tabloul Economic),* una din cele mai cunoscute pagini ale istoriei gândirii economice. Dezvoltându-se din eforturile lui Quesnay de a-l converti pe Mirabeau, *Tabloul* (Quesnay, 1758) a fost probabil schițat pentru prima dată în anul 1757.

Se pare că *Tabloul* a fost folosit de Quesnay și pentru a-l câștiga pe rege de partea ideilor sale reformiste. Era într-adevăr timpul reformelor. Armatele franceze fuseseră zdrobitor înfrânte de Frederick al II-lea, Comerțul exterior avea de suferit de pe urma războaielor navale, manufacturile stagnau, agricultura era de mult într-o situație deplorabilă, iar guvernul se afla, încă o dată, aproape în stare falimentară. François Quesnay, susținut de Doamna de Pompadour, a conceput un plan pentru a atrage atenția regelui, care de obicei

se plictisea. Pentru a-l distra, există în palat o tipografie *de luxe,* unde regele se ocupa de culegătorie. I s-a dat manuscrisul *Tabloului,* din care se spune că regele a cules cam jumătate înainte de a se plictisi din nou.

Cea mai veche versiune a *Tabloului* care se mai păstrează este un manuscris de trei pagini datând probabil din 1758. Cea de-a doua ediție a constituit parte a unui material publicat în anul 1894. O copie a celei de-a treia ediții, publicată probabil în 1759, a fost redescoperită de Marguerite Kuczynsky în anii 1960 în biblioteca americană fondată de familia Du Pont. Publicul larg a intrat pentru prima dată în contact cu *Tabloul* prin intermediul ediției din 1759 a lucrării lui Mirabeau *L'ami des hommes.* Edițiile ulterioare au cunoscut multe modificări. Quesnay a completat *Tabloul* cu un ansamblu de note explicative și maxime politice, care îi conferă dreptul la prestigiu.

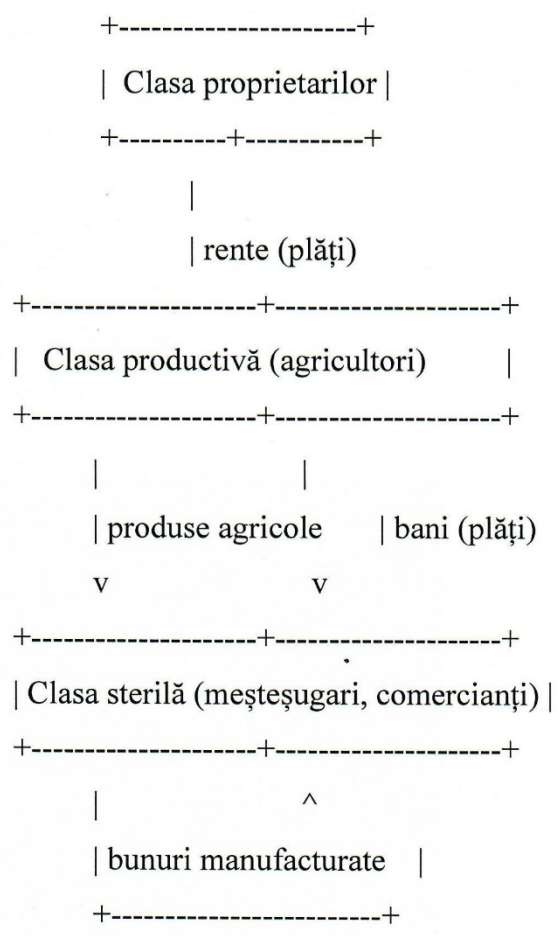
TABLOUL ECONOMIC CA FLUX CIRCULAR

Tabloul economic, conceput sub influența lui Cantillon, este un model input-output al economiei franceze, privită în situația de alocare eficientă a resurselor. El are menirea de a servi drept cadru de referință pentru analiza politicilor economice, consecințele diferitelor măsuri și modificări ale datelor putând fi descrise ca abateri de la matricea fundamentală.

Schița acestui model poate fi ușor înțeleasă dacă este reprezentată ca o diagramă a unui flux circular, identică cu expunerea lui Quesnay, cu excepția faptului că săgețile sunt poziționate într-un triunghi. Cele trei clase ale societății sunt: clasa productivă, clasa sterilă și clasa proprietarilor de pământ, în care intră și guvernul, armata și biserica. Cele două ramuri ale economiei sunt: sectorul agricol, în care este angajată clasa productivă și sectorul manufacturier, în care lucrează clasa sterilă. Proprietarii de pământ își arendează pământul fermierilor, adică întreprinzătorilor agricoli. Venitul obținut din rentă este cheltuit atât pe bunuri agricole cât și pe produsele manufacturilor.

Clasa productivă, constând din întreprinzătorii agricoli (fermierii) și muncitorii angajați, produce alimente și materii prime, care sunt parțial utilizate în cadrul agriculturii, iar vestul este vândut proprietarilor de pământ și sectorului manufacturier. Pe de altă parte, sectorul agricol cumpără produse ale manufacturilor și plătește renta proprietarilor de pământ.

Sectorul manufacturier (al fabricanților) cumpăr alimente și materii prime de la sectorul agricol și își vinde produsele atât agricultorilor cât și proprietarilor de pământ. Tabloul nu arată însă cum își obțin fabricanții propriile produse manufacturate – se pare că ei le obțin din străinătate în schimbul excesului de produse alimentare. Figura 1 de mai jos oferă o reprezentare grafică a acestui flux circular.

Explicația fluxului:

- Agricultorii produc surplus economic (singura activitate considerată „productivă” de fiziocrați).
- Proprietarii primesc rente din agricultură și cheltuiesc acești bani.
- Clasa sterilă transformă bunuri, dar nu creează surplus nou (în viziunea lui Quesnay).
- Banii și bunurile circulă între cele trei clase, formând un circuit continuu

Nefiind mulțumit doar cu o prezentare abstractă a modelului său, Quesnay a încercat de asemenea să estimeze mărimile relevante și relațiile dintre ele, continuând astfel tradiția aritmeticii politice a lui William Petty. De aceea, lui Quesnay i se pot atribui merite de econometrist al secolului al XVIII-lea, așa cum a afirmat Joseph Schumpeter.

TABLOUL ECONOMIC CA TABEL INPUT-OUTPUT

Înțelegerea modelului lui Quesnay poate fi realizată cu ajutorul unui tabel ca cel de mai jos, considerând pământul ca resursă exogenă și consumul proprietarilor de pământ ca cerere finală.

Tabel 1 input-output (variantă simplificată)

De la / Către	Clasa productivă (Agricultură)	Clasa sterilă (Meșteșugari)	Clasa proprietarilor	Total output
Clasa productivă	consum propriu (semințe etc.)	vânzări produse agricole	rente (plăți)	Output agricol
Clasa sterilă	unelte, bunuri manufacturate	consum propriu	bunuri de consum	Output manufacturat
Proprietarii	–	–	consum final	Venit (rente)
Total input	input agricol	input industrial	venit distribuit	

Explicația structurii:

Rândurile = cine furnizează (output)

Coloanele = cine consumă (input)

Clasa productivă este singura care creează **surplus net**

Clasa sterilă doar transformă bunurile

Proprietarii nu produc, doar redistribuie și consumă

Este de remarcat faptul că după apariția lucrării *Avuția Națiunilor* a lui Adam Smith, niciun economist nu a încercat vreodată să utilizeze sau să perfecționeze modelul lui François Quesnay.

Maximele politice[12]

François Quesnay și-a completat *Tabloul* cu treizeci de "Maxime generale pentru guvernarea economică a unui regat". Pentru istoria științei economice, următoarele patru prezintă o importanță specială.

MAXIMA III. „Că suveranul și națiunea nu trebuie niciodată să piardă din vedere faptul că pământul este unica sursă de avuție și că agricultura este cea care determină creșterea avuției" (Meek, 1962, p. 232). Același principiu este exprimat și în notele explicative din *Tablou.* „Tot ceea ce este dezavantajos agriculturii va fi în detrimentul națiunii și statului și tot ce favorizează agricultura este profitabil pentru stat și națiune" (Ibid., p.160). Mai exact, interesul general este identificat cu interesul întreprinzătorilor agricoli, în special în culturile pe suprafețe mari, pe care Quesnay le consideră mult mai eficiente decât cele ale gospodăriilor țărănești mici.

Această concepție pare a avea diferite rădăcini. Mai întâi, trebuie remarcat faptul că François Quesnay a provenit dintr-o familie de țărani și că mai târziu a devenit proprietar de pământ. În doilea rând, trebuie arătat că politicile mercantiliste ale lui Colbert favorizaseră dezvoltarea manufacturilor în detrimentul agriculturii, care fusese îndelung neglijată. În cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, are loc o reacție generală în favoarea agriculturii. Să nu uităm ca a fost epoca în care Jean Jacques Rousseau pleda pentru întoarcerea la natură[13] și pentru obiceiurile pastorale

[12] Selecția maximelor lui Quesnay a fost realizată conform Tache (2016).

[13] Tache (2016) amintește și că întoarcerea la starea naturală a fost ridiculizată de Voltaire, care, cu geniala sa vervă satirică, a afirmat, adresându-i-se lui Rousseau: „On n'a jamais employé tant d'esprit à vouloir nous rendre bêtes; il prend envie de marcher à quatre pattes, quand on lit votre ouvrage" („Nu s-a folosit niciodată atâta spirit pentru a încerca să fim aduși la starea de animalitate; îți vine să mergi în patru labe la citirea lucrării dumneavoastră") (Abry, Audic, Crouzet, 1942, p. 371).

în care ducesele se îmbrăcau ca lăptăresele. În al treilea rând, *Tabloul Economic* descrie pământul ca singurul factor ultim de producție, toate celelalte resurse depinzând de pământ. Pământul apare ca unicul factor productiv în sensul că venitul pe care îl aduce depășește costul său (care este zero), în vreme ce toți ceilalți factori de producție sunt sterili, ei furnizând venituri ce acoperă doar cheltuielile.

Dar din faptul că pământul apare în *Tabloul Economic* ca singura resursă de bază nu se poate trage concluzia că agricultura este mai importantă pentru avuția națională decât producția manufacturilor sau alte activități. De exemplu, o îmbunătățire tehnică a proceselor de fabricație are, în contextul *Tabloului,* același tip de efect asupra producției reale ca și o îmbunătățire din agricultură. De aceea, *Tabloul Economic,* ca procedeu analitic, nu oferă niciun suport predilecției fiziocratice pentru agricultură, oricât de necesară ar fi fost reforma agriculturii din alte motive.

MAXIMA V. „Că impozitele ....ar trebui aplicate direct asupra produsului net al proprietății funciare și nu asupra salariilor oamenilor sau asupra producției, unde ele ridică costurile de colectare, operează în detrimentul comerțului și distrug în fiecare an o parte din avuția națiunii" (Meek, 1962, p. 232). Cu alte cuvinte, toate tipurile de impozite ale acelor vremuri trebuiau contopite într-un singur impozit asupra rentei funciare.

Formulând acest postulat, François Quesnay a reînviat o idee al lui Sébastien de Vauban, mareșal al curții Franței, dar aceasta se baza acum pe analiza economică și nu pe o intuiție a faptelor. *Tabloul* a arătat limpede că, indiferent de modul în care un anumit nivel al impozitelor era perceput, el va fi în ultimă instanță suportat de proprietarii de pământ. Evident, dacă muncitorii și întreprinzătorii, sub presiunea concurenței, nu fac altceva

decât să își acopere nevoile de subzistență, nu există un mod efectiv de a-i taxa.

Se poate obiecta că, dacă în cadrul *Tabloului* alte impozite nu pot fi mai bune decât un singur impozit asupra rentei, tocmai de aceea ele nu sunt nici mai rele. În această privință, Quesnay a recurs evident la considerații aflate dincolo de aria de cuprindere a *Tabloului,* și anume costurile de colectare, ca și pierderile provenite distorsiunile prețurilor. Ideea că impozitele asupra pământului minimizează aceste distorsiuni a persistat în tot decursul secolului al XIX-lea.

MAXIMA VII. "Că întreaga sumă a veniturilor trebuie să se întoarcă înapoi în circulația anuală a banilor și să fie în întregime rulată; și că ea nu trebuie să contribuie la formarea averilor în bani sau cel puțin ca averile în bani să fie contrabalansate de cele care se întorc înapoi în circulație"(Meek, 1962, p. 233). Astfel, producția, profiturile, ocuparea, consumul și veniturile fiscale se vor diminua.

Aici se disting ecouri ale mercantilismului, dar maxima anticipează de asemenea ideile clasice vizând potențialele efecte serioase (deși temporare) ale tezaurizării, preocuparea malthusiană privind cererea efectivă și gândirea economică a lui John Maynard Keynes.

MAXIMA XXV. "Că libertatea deplină a comerțului trebuie menținută; Pentru că politica comercială internă și externă cea mai sigură, mai corectă și mai profitabilă pentru națiune și pentru stat constă în libertatea totală a concurenței" (Meek, 1962, p. 237). Această concepție a fost sintetizată în celebrul slogan fiziocrat *Laissez faire, laissez passer, le monde va de lui-même.* Cu această maximă, fiziocrații se afirmă ca susținători hotărâți ai liberalismului economic.

Locul lui Quesnay în istoria gândirii economice

Aprecierile asupra contribuției lui Quesnay la dezvoltarea științei economice se întind pe un spectru foarte larg, de la extrem de elogioase, până la extrem de sărace. Pentru grupul fiziocraților, cuvintele mentorului lor erau literă de lege. De pildă Mirabeau, om al cuvintelor mărețe, a plasat *Tabloul Economic* între cele trei mari invenții ale omenirii, celelalte două fiind scrisul și banii. Pentru personalități precum Voltaire și Galiani, Quesnay a fost o țintă a ironiilor.

Cu toate că adversarii i-au luat în derâdere ideile, ei nu au făcut niciun efort pentru a înțelege mesajul lui Quesnay. Până și discipolii săi au avut dificultăți în înțelegerea operei sale. De aceea, influența directă a acesteia a fost neglijabilă. Poate că a avut un anumit impact asupra lui Adam Smith, care a cunoscut și respectat gândirea fiziocraților, dar în *Avuția Națiunilor* el nu face decât să critice doctrina exclusive îi productivități a agriculturii, fără însă a utiliza aparatul lor analitic. Singurul economist din secolul al XIX-lea care a luat în serios *Tabloul* a fost Karl Marx. Pentru Marx, care a fost și el preocupat de probleme legatc de sectoarele economiei, *Tabloul* a reprezentat o sursă de inspirație, descriindu-l, în lucrarea *Teorii ale plusvalorii,* ca pe o concepție strălucită, în mod incontestabil cea mai strălucită realizată până atunci în domeniul economiei politice.

Fiziocrații au fost influenți nu atât prin teoria lor economică, cât mai ales prin pledoaria fervență pentru *laissez-faire* și prin sprijinirea rolului agriculturii (Meek, 1962). În Franța, ei au contribuit la liberalizarea temporară a comerțului cu grâne între anii 1764 și 1770 și din nou pentru o scurtă perioadă în timpul ministrului Turgot. Fiziocrații au întreținut de asemenea o rețea extinsă de contacte internaționale. De exemplu, Mercier de la Rivière a fost chemat pentru consiliere economică la curtea Ecaterinei a II-a a Rusiei. Margrave Carl Friedrich și alții au răspândit fiziocrația în Germania. Isaac Iselin a fost activ la

Basel, iar la Berna o Societate Economică a deschis drumul unor inovații în agricultură și a sponsorizat un concurs de eseuri, la care Mirabeau a câștigat o onorabilă mențiune.

Opiniile economiștilor moderni în legătură cu *Tabloul* lui Quesnay nu diverg mai puțin decât ale contemporanilor. Alexander Gray și Paul A. Samuelson susțin amândoi că *Tabloul* constituie doar o notă de subsol în istoria gândirii economice, Gray numindu-l chiar o vastă mistificare. Schumpeter, pe de altă parte l-a considerat pe Quesnay una din cele mai mari figuri ale științei economice. Leontief și-a prezentat modelul input-output ca pe o încercare de a furniza o implementare empirică a *Tabloului Economic*.

Divergența de păreri poate fi în mare măsură explicată prin faptul că Quesnay a încercat să aducă știința economică pe un făgaș diferit de cel luat efectiv de economia ortodoxă. El a fost cu mai bine de un secol înaintea epocii sale. Într-un sens, aceasta înseamnă eșec științific; dar într-un alt sens, construirea primului model structural al unei economii multisectoriale cu estimări empirice ale parametrilor relevanți a reprezentat, fără îndoială, o realizare de marcă.

BIBLIOGRAFIE

Mirabeau, V. R. (1756). *L'ami des hommes, ou traité de la population*. Avignon.

Quesnay, F. (1758). *Tableau économique*.

Abry, A., Audic, C., & Crouzet, P. (1942). *Histoire illustrée de la littérature française*. H. Didier.

Meek, R. (1962). *The economics of physiocracy: Essays and translations*. Allen & Unwin.

Quesnay, F. (1756/1965). Fermiers. In D. Diderot & J. le Rond d'Alembert (Eds.), *Encyclopédie* (Vol. 10). Pergamon Press.

Tache, I. (2004). *Economişti celebri*. Editura Infomarket.

DAVID RICARDO (1772 - 1823)

Sursa: Thomas Phillips, *David Ricardo*, 1821, National Portrait Gallery, London; photograph/reproduction: API/Gamma-Rapho via Getty Image*s.*

David Ricardo ocupă un loc central în istoria gândirii economice, fiind considerat unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai economiei politice clasice, alături de Adam Smith și Thomas Robert Malthus. Deși activitatea sa academică s-a desfășurat pe o perioadă relativ scurtă, influența ideilor sale a fost extraordinară, marcând dezvoltarea economiei moderne timp de peste două secole.

Ricardo a fost primul economist care a construit un sistem teoretic riguros bazat pe deducție logică și analiză abstractă. Teoriile sale privind valoarea, distribuția venitului, renta funciară, avantajul comparativ și comerțul internațional constituie și astăzi fundamente ale economiei contemporane. De asemenea, lucrările sale au influențat profund economiști precum John Stuart Mill, Karl Marx, Alfred Marshall și chiar economiștii neoclasici ai secolului al XIX-lea.

Biografia lui David Ricardo

David Ricardo s-a născut la 18 aprilie 1772, la Londra, într-o familie evreiască sefardă originară din Portugalia și stabilită anterior în Olanda. Tatăl său, Abraham Israel Ricardo, era un prosper agent de bursă, iar familia se bucura de o situație financiară privilegiată.

Fiind al treilea dintre cei șaptesprezece copii, David a primit o educație riguroasă, orientată atât spre disciplinele clasice, cât și spre activitățile comerciale. La vârsta de paisprezece ani a început să lucreze în firma tatălui său, unde a dobândit cunoștințe aprofundate despre piețele financiare, obligațiuni guvernamentale, schimburi valutare și mecanismele Bursei Londoneze. Experiența practică acumulată în această perioadă avea să influențeze decisiv realismul analizelor sale economice.

La vârsta de douăzeci și unu de ani, Ricardo s-a căsătorit cu Priscilla Anne Wilkinson, aparținând comunității quakerilor. Alegerea sa a provocat ruptura cu familia și excluderea sa din comunitatea religioasă.

Lipsit de sprijinul financiar al părinților, Ricardo și-a construit propria carieră de broker pe Bursa din Londra. Inteligența, disciplina și capacitatea de analiză l-au transformat rapid într-unul dintre cei mai bogați oameni ai Angliei.

Se estimează că, înainte de împlinirea vârstei de 42 de ani, averea sa depășea un milion de lire sterline — o sumă uriașă pentru acea epocă.

Independența financiară i-a permis să se retragă din activitatea comercială și să se dedice cercetării economice.

Momentul decisiv din viața intelectuală a lui Ricardo a avut loc în jurul anului 1799, când, aflat într-o vacanță la Bath, a citit *Avuția Națiunilor* a lui Adam Smith. Lectura acestei lucrări i-a schimbat complet interesele intelectuale.

În următorii zece ani, Ricardo a studiat intens economia politică, filosofia morală, finanțele publice și istoria economică. A întreținut o bogată corespondență cu cei mai importanți economiști ai vremii:

- Thomas Robert Malthus;
- James Mill;
- Jean-Baptiste Say;
- Jeremy Bentham.

Dialogul intelectual cu Malthus este considerat una dintre cele mai fertile dezbateri din istoria economiei.

În anul 1819 Ricardo a devenit membru al Parlamentului britanic, unde a susținut libertatea comerțului, eliminarea privilegiilor funciare, reducerea taxelor vamale, reforma monetară și stabilitatea monedei.

Intervențiile sale parlamentare reflectau aceeași rigoare logică prezentă și în lucrările sale teoretice.

David Ricardo a murit la 11 septembrie 1823, la vârsta de doar 51 de ani, în urma unei infecții survenite după o intervenție chirurgicală. Moartea sa prematură a întrerupt dezvoltarea unei opere care, probabil, ar fi influențat și mai profund economia secolului al XIX-lea.

Principalele lucrări ale lui David Ricardo

Prima lucrare importantă a lui Ricardo a fost *The High Price of Bullion* (1810), dedicată politicii monetare. În această lucrare, el a demonstrat că deprecierea lirei sterline era cauzată de emisiunea excesivă de bancnote și nu de lipsa metalelor prețioase. Această analiză reprezintă una dintre primele formulări moderne ale teoriei cantitative a banilor.

Essay on the Influence of a Low Price of Corn on the Profits of Stock (1815) introduce ideea că renta funciară apare ca rezultat al diferențelor naturale de fertilitate dintre terenuri. Această teorie avea să devină una dintre cele mai importante contribuții ale sale.

Capodopera lui Ricardo este *On the Principles of Political Economy and Taxation* (1817), una dintre cele mai influente lucrări din întreaga istorie a economiei. Cartea tratează: teoria valorii, distribuția venitului, salariile, profitul, renta funciară, comerțul internațional, impozitarea și rolul monedei.

Aproape toate marile direcții ale economiei clasice sunt dezvoltate sistematic în această lucrare.

Ricardo dezvoltă teoria valorii începută de Adam Smith. El susține că valoarea bunurilor este determinată în principal de cantitatea de muncă necesară producerii lor. Ricardo recunoaște însă că durata capitalului, intensitatea capitalului și timpul de producție pot modifica această relație. Această teorie avea să influențeze decisiv analiza economică a lui Karl Marx.

Ricardo considera că principala problemă a economiei politice este explicarea modului în care venitul național este împărțit între muncitori, capitaliști și proprietarii funciari. Această analiză reprezintă nucleul întregii sale teorii economice.

Teoria rentei funciare este probabil cea mai elegantă contribuție ricardiană. Ricardo demonstrează că renta nu determină prețul cerealelor, dimpotrivă, prețul cerealelor determină renta.

Pe măsură ce populația crește, sunt cultivate terenuri mai puțin fertile, costurile cresc, prețurile cresc, iar proprietarii terenurilor fertile obțin rente din ce în ce mai mari. Această explicație rămâne unul dintre cele mai frumoase exemple de analiză economică deductivă.

Ricardo explică faptul că, pe măsură ce agricultura utilizează terenuri din ce în ce mai puțin productive, producția suplimentară obținută din fiecare unitate nouă de muncă sau capital devine tot mai redusă. Conceptul este fundamental în teoria producției.

O contribuție renumită a lui Ricardo este teoria avantajului comparativ. El demonstrează că două state pot beneficia de comerț chiar dacă unul dintre ele este mai eficient în producerea tuturor bunurilor. Importantă nu este superioritatea absolută, ci costul de oportunitate. Această teorie reprezintă și astăzi fundamentul economiei comerțului internațional și al argumentelor în favoarea specializării și a schimburilor libere.

Avantajul comparativ reprezintă capacitatea unei țări de a produce un bun la un cost de oportunitate mai mic decât cel al unei alte țări.

Cu alte cuvinte, o țară ar trebui să se specializeze în producerea bunurilor pentru care renunță la mai puține resurse sau la mai puține oportunități de producție și să importe bunurile pentru care costul de oportunitate este mai mare.

Ricardo a demonstrat că:

- comerțul internațional poate aduce beneficii tuturor participanților;
- specializarea crește eficiența producției;
- fiecare țară își utilizează mai bine resursele disponibile;
- producția totală și bunăstarea economică cresc.

Exemplu

Să presupunem că există două țări:

- România
- Germania

și două produse:

- vin
- automobile

Țara	Vin (ore pentru o unitate)	Automobile (ore pentru o unitate)
România	10	20
Germania	5	8

Germania produce ambele bunuri mai eficient (avantaj absolut).

Calculăm însă costul de oportunitate:

România	**Germania**
1 automobil = 2 unități de vin (20/10)	1 automobil = 1,6 unități de vin (8/5)
1 unitate de vin = 0,5 automobile	1 unitate de vin = 0,625 automobile

Rezultă că:

- Germania are avantaj comparativ la **automobile** (cost de oportunitate mai mic).
- România are avantaj comparativ la **vin** (cost de oportunitate mai mic).

Prin urmare:

- România se specializează în producția de vin;
- Germania se specializează în producția de automobile;
- cele două țări fac schimb comercial și ambele obțin beneficii.

DIFERENȚA DINTRE AVANTAJUL ABSOLUT ȘI AVANTAJUL COMPARATIV

Avantaj absolut	Avantaj comparativ
Produce cu mai puține resurse decât altă țară.	Produce la un cost de oportunitate mai mic.
Concept introdus de Adam Smith.	Concept dezvoltat de David Ricardo.
Se bazează pe productivitate.	Se bazează pe costul de oportunitate.

Avantajele teoriei

- încurajează specializarea internațională;
- stimulează comerțul dintre state;
- crește eficiența utilizării resurselor;
- conduce la creșterea producției și a nivelului de trai;
- oferă fundamentul teoretic al comerțului liber.

Limitele teoriei

Teoria lui Ricardo pornește de la o serie de ipoteze simplificatoare:

- există doar două țări și două bunuri;
- factorul principal de producție este munca;
- costurile de transport sunt inexistente;
- resursele sunt complet utilizate;
- concurența este perfectă;
- tehnologia rămâne constantă.

În economia actuală, aceste ipoteze nu sunt întotdeauna îndeplinite, deoarece intervin factori precum tehnologia, capitalul, politicile comerciale, economiile de scară și mobilitatea internațională a capitalului.

Teoria avantajului comparativ a lui David Ricardo susține că o țară trebuie să se specializeze în producerea bunurilor pentru care are cel mai mic cost de oportunitate și să importe bunurile pentru care costul de oportunitate este mai ridicat. Chiar dacă o țară este mai eficientă în producerea tuturor bunurilor (are avantaj absolut), comerțul internațional rămâne avantajos atunci

când fiecare participant se specializează conform avantajului său comparativ. Această teorie reprezintă unul dintre fundamentele economiei internaționale și ale argumentelor în favoarea comerțului liber.

Ricardo a fost unul dintre primii economiști care au analizat riguros relația dintre masa monetară și nivelul prețurilor. El susținea revenirea la convertibilitatea aurului și limitarea emisiunii monetare.

În opinia lui Ricardo, sistemul fiscal trebuie să afecteze cât mai puțin acumularea capitalului. Impozitele care reduc investițiile încetinesc dezvoltarea economică.

Ricardo este primul mare economist care utilizează sistematic metoda deductivă, caracteristicile metodei sale fiind următoarele:

- pornește de la ipoteze simple;
- construiește modele abstracte;
- deduce concluzii logice;
- compară rezultatele cu realitatea economică.

Această abordare avea să inspire economia neoclasică și modelarea matematică modernă.

Moștenirea intelectuală a lui Ricardo este impresionantă. Ideile sale i-au influențat pe John Stuart Mill, Karl Marx, Alfred Marshall, Piero Sraffa și Paul Samuelson.

Modelul avantajului comparativ este utilizat și în prezent pentru explicarea comerțului mondial, iar teoria rentei este aplicată în analiza pieței terenurilor, a resurselor naturale și a economiei mediului.

Economia modernă a formulat însă și numeroase critici la adresa gândirii economice a lui David Ricardo. Ricardo. Printre acestea se numără:

- teoria valorii bazată exclusiv pe muncă este insuficientă pentru explicarea prețurilor moderne;

- modelul avantajului comparativ presupune ipoteze restrictive (mobilitatea internă a factorilor, imobilitatea internațională a capitalului și absența costurilor de transport);
- analiza distribuției ignoră rolul instituțiilor și al tehnologiei;
- modelele sale sunt foarte abstracte.

Cu toate acestea, valoarea operei sale nu este diminuată. Rigoarea logică și capacitatea de a identifica mecanisme economice fundamentale fac din Ricardo unul dintre întemeietorii analizei economice moderne.

Locul lui Ricardo în istoria gândirii economice

David Ricardo rămâne una dintre figurile fundamentale ale economiei politice clasice. Într-o perioadă de transformări economice profunde generate de Revoluția Industrială, el a oferit un cadru teoretic coerent pentru înțelegerea valorii, distribuției veniturilor, rentei funciare, comerțului internațional și politicii monetare. Abordarea sa deductivă, caracterizată prin rigoare și claritate conceptuală, a influențat decisiv evoluția științei economice.

La mai bine de două secole de la publicarea operei sale fundamentale, multe dintre conceptele ricardiene continuă să fie studiate, dezvoltate și aplicate în cercetarea economică, demonstrând caracterul durabil al contribuției sale. David Ricardo nu a fost doar unul dintre marii economiști ai epocii clasice, ci unul dintre arhitecții gândirii economice moderne, ale cărui idei rămân indispensabile pentru înțelegerea mecanismelor economiei de piață și a relațiilor economice internaționale.

BIBLIOGRAFIE

Ricardo, D. (1817/1951–1955). On the principles of political economy and taxation. In P. Sraffa & M. H. Dobb (Eds.), *The works and correspondence of David Ricardo* (Vols. 1–10). Cambridge University Press.

Ricardo, D. (1810). *The high price of bullion: A proof of the depreciation of bank notes*. John Murray.

Ricardo, D. (1815). *An essay on the influence of a low price of corn on the profits of stock: Shewing the inexpediency of restrictions on importation; with remarks on Mr. Malthus' two last publications*. John Murray.

MURRAY ROTHBARD (1926 - 1995)

Sursa: Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File%3AMurray_Rothbard_Portrait.jpg?utm_source=chatgpt.com

Murray N. Rothbard a fost economistul care a inspirat o amplă mișcare de reînviere a ideii de libertate. Pe parcursul a 45 de ani de activitate, în 25 de cărți și mii de articole, el a combătut toate tendințele distructive ale secolului XX – socialism, etatism, relativism și scientism, trezind pasiunea pentru libertate în mii de cercetători, jurnaliști și oameni politici.

Prin activitatea de predare la New York, Las Vegas, Auburn, ca și prin conferințele ținute în întreaga lume, Rothbard a promovat strălucit ideile Școlii economice austriece. A fost un exponent al luptei pentru proprietate privată și libertate, împotriva statului omnipotent și ai intelectualilor susținători ai acestuia.

Volumele I și II ale magistralei istorii a gândirii economice scrise de Rothbard (1995a și 1995b) au apărut imediat după moartea sa, publicate de prestigioasa editură Edward Elgar. În vreme ce alte lucrări de acest gen se doresc un mers neîntrerupt către niveluri tot mai înalte ale cunoașterii, Rothbard a revelat o istorie a geniilor neștiute și a ideilor pierdute, a impostorilor respectați și a ereziilor onorabile.

Ca și remarcabilul său maestru Ludwig von Mises, Murray Rothbard a scris atât pentru publicul larg, cât și pentru profesioniști. Civilizația și existența umană sunt în pericol, este de părere Rothbard, iar pentru a le asigura continuitatea, teoria de înalt nivel și cercetarea științifică, deși importante, nu sunt suficiente. În opinia lui, în special în era etatismului galopant, liberalul clasic, avocatul pieței libere, are obligația de a-și purta lupta la toate nivelurile societății.

Rothbard a fost implicat în toate mișcările sociale și politice ale timpului său, a condus programele academice ale Institutului Ludwig von Mises vreme de 13 ani și a editat publicația *Review of Austrian Economics.*

Tradiția Școlii economice austriece

Deși a adus o contribuție importantă la dezvoltarea științelor sociale, Rothbard și-a exprimat întotdeauna gratitudinea față de predecesorii săi. Evenimentul intelectual care i-a marcat evoluția a fost publicarea, în anul 1949, a lucrării lui Mises *Human Action.* După parcurgerea tuturor tezelor de doctorat de la Universitatea Columbia, citirea cărții lui Mises va constitui o revelație,

Rothbard afirmând că aceasta rezolva toate problemele și inadvertențele pe care el le sesizase în teoria economică.

Rothbard a frecventat seminarul lui Mises de la Universitatea din New York încă de la prima întrunire, devenind discipolul care a apărat și extins ideile acestuia, a așezat pe noi coordonate tradiția Școlii austriece și a integrat-o cu teoria politică, bucurându-se de o importantă influență culturală.

Școala economică austriacă fusese anterior o amplă mișcare intelectuală europeană, lucru schimbat de Mises prin plecarea sa în SUA. Rothbard a fost cel care a completat acest proces, astfel încât locul de manifestare al ideilor austriece nu mai este Europa, și America, țara ale cărei principii politice au fost atât de mult admirate de Mises și Rothbard.

Lucrarea fundamentală a lui Rothbard *Man, Economy and State* (1970), a fost pilonul continuării tradiției austriece după moartea lui Mises. Expunându-și mai întâi fundamentele filozofice, Rothbard construiește un edificiu de teorie economică bazat pe o inatacabilă pledoarie în favoarea pieței libere și pe combaterea pseudoștiinței etatiste. Cartea tratează știința economică ca pe o știință umană și nu ca pe o ramură a fizicii. Fiecare pagină evidențiază incertitudinea condițiilor economice, certitudinea schimbării și rolul central al întreprinzătorului, fără a pierde nicio clipă din vedere caracterul inevitabil al legilor economice. Tratatul lui Rothbard, plin de originalitate și profunzime, a învățat nenumărați studenți să gândească ca niște adevărați economiști. Rothbard a explicat și aplicat logica acțiunii umane în cadrul schimbului economic. Ca și Mises, el nu a privit către omul economic, ci către unul în acțiune care se confruntă cu raritatea resurselor și a timpului disponibil.

Revizuirea istoriei

Rothbard și-a început cariera în teoria economică cu operele sale istorice, respingând astfel acuzația că economiștii austrieci sunt interesați doar de

chestiunile pur teoretice. A fost de asemenea unul dintre puținii intelectuali de dreapta care au pledat pentru revizuirea istoriei. În acest sens, a scris lucrarea *America's Great Depression* (1975), aplicând teoria misesiană a ciclului de afaceri pentru a demonstra că prăbușirea economică din 1929 a provenit din politica Rezervei Federale de expansiune a creditului. În același timp, a respins imaginea dominantă pe atunci a lui Herbert Hoover, considerat un conservator *laissez-faire,* arătând că el era, de fapt, un adept prematur al *New Deal*-ului. În diferitele articole publicate, Rothbard a demonstrat că planul *New Deal* a fost o consecință logică ah înregimentării economice a primului război mondial și a erei "progresive" care a adus sistemul băncii centrale și impozitul pe venituri.

Conceived in Liberty (1973-1979) este o lucrare narativă în patru volume, expunând istoria americană timpurie, cuprinsă între anii 1620 și 1780. Scopul cărții este scoaterea la lumină a unor evenimente uitate care demonstrează caracterul libertarian al istoriei și poporului american. Rothbard susține că revoluția americană a îndepărtat tirania și nu a fost o simplă continuare a etatismului britanic sub o altă formă, așa cum a arătat Hamilton. Noua ordine socială creată avea rolul de a proteja comunitățile, proprietatea și drepturile esențiale. Rothbard s-a dovedit și un istoric militar competent, în aceeași măsură în care a știut să interpreteze istoria ideologică.

În întreaga sa activitate, el s-a aflat întotdeauna de partea forțelor libertății și împotriva puterii statului. A simpatizat cu oponenții *New-Deal*-ului, Cu anti-imperialiștii, cu anti-federaliștii, cu adversarii impozitării, cu oamenii de afaceri din economia subterană, cu pamfletarii anti-guvernamentali și cu alți eroi neelogiați. A explicat fără preget că, în decursul istoriei, elita aflată la putere a uzat de stat, în mod profitabil întreprinzând acțiuni dăunătoare întregii societăți.

Miturile economiei mixte

Conflictul a reprezentat tema centrală a economiei politice rothbardiene: stat versus asociații voluntare și lupta pentru proprietate versus controlul proprietății. Rothbard a arătat că proprietatea trebuie să fie privată și că deținătorii ei trebuie să fie liberi de control și reglementare. Singura alternativă logică era statul cu puteri totale. Nu exista loc pentru a treia cale, precum social-democrația, economia mixtă sau guvernul bun, încercarea de creare a unor asemenea structuri fiind întotdeauna nefastă.

Lucrarea *Power and Market* (1970), o altă contribuție de marcă, a pornit de la conflictul menționat mai sus și a atacat orice formă a intervenției statului în economie, distrugând toate clișeele anti-piață și considerând concurența ca esențială pentru pacea socială. Acolo unde alții au evidențiat eșecul pieței, Rothbard a reliefa eșecul guvernamental.

În *Power and Market* este discutată intervenția cea mai comună a statului pe piață – impozitarea, însușirea directă de fonduri din proprietatea cuiva de către un grup ce își revendică monopolul asupra coerciției, adică statul. Puterea de impozitare definește statul, în opinia lui Rothbard, în același mod în care tâlhăria sau furtul îl definește pe hoț. El a arătat și faptul că nu pot exista taxe sau impozite neutre, adică cele care nu au niciun efect asupra pieței. De asemenea, toate taxele sunt taxe asupra producției, constituind un obstacol în calea acesteia, chiar și așa-numitele taxe de consum.

În procesul impozitării, capitalul este sustras din domeniul privat, determinând împiedicarea folosirii acestuia în scopul servirii intereselor private și ale publicului consumator. Acest lucru este adevărat indiferent de tipul de taxă sau impozit practicat. De asemenea, guvernul cheltuiește impozitele încasate în direcții care alterează modelele de producție ale pieței. Dacă banii sunt cheltuiți pentru proiecte orientate către piață, se creează o concurență

injustă, iar dacă sunt cheltuiți pentru proiecte nelegate de piață, se ajunge la ineficiență economică.

Taxele nu constituie niciodată contribuții, a argumentat Rothbard. Tocmai pentru că impozitarea este obligatorie, nu există nicio garanție - așa cum se întâmplă automat pe piața liberă - că suma cu care contribuie fiecare persoană este aceeași cu cea pe care ar fi fost dispusă să o plătească fără constrângere. În opinia lui Rothbard, nu este utopic să lucrezi pentru o societate fără impozite, este utopic să crezi că nu se va abuza de prerogativa de impozitare odată ce este acordată.

Niciun principiu de impozitare, susține Rothbard, nu poate înlocui sistemul imparțial al pieței. Impozitele progresive sunt discriminatorii pe baza venitului, dar și un impozit uniform produce același efect, întrucât cei cu venituri mai mari vor contribui cu o sumă mai mare decât cei cu venituri mici. Cel mai puțin dăunător impozit este cel pe cap de locuitor - o sumă egală, destul de scăzută pentru a putea fi suportată chiar și de cei mai săraci.

Apărător neclintit al comerțului liber, Rothbard a susținut că pacea dintre națiuni nu se poate baza pe negocierile între managerii de stat. Pacea se menține prin rețeaua de schimburi ce se dezvoltă între partenerii privați. Iată de ce Rothbard s-a opus falsului comerț liber derulat prin intermediul unor organizații precum NAFTA[14] sau GATT[15], care au mai mult în comun cu neomercantilismul.

Intervenționiștii s-au folosit îndelung de limbajul pieței pentru a promova etatismul. Un exemplu îl oferă legea antitrust impusă în numele susținerii concurenței. Rothbard a arătat că singurele monopoluri autentice sunt cele create prin lege - guvernul subvenționează un producător în detrimentul altora (spitale publice și școli) sau interzice cu totul concurența (serviciul poștal). Alte

[14] North American Free Trade Agreement
[15] General Agreement on Tariffs and Trade

forme de monopol includ acordarea de autorizații, adică restrângerea deliberată a ofertei de muncă sau a numărului de firme dintr-o anumită industrie. Monopolurile de stat prestează întotdeauna servicii inferioare la prețuri exorbitante. Prin subvenționarea unui producător, alții vor fi împiedicați să-și deruleze schimburile în mod normal, așa cum ar face-o pe o piață liberă.

Rothbard a evidențiat că ajutorul de șomaj nu face altceva decât să sporească numărul persoanelor fără slujbe. Legile privitoare la munca tinerilor, invocate atât de des de sindicate și de departamentele de muncă, subvenționează ocuparea adulților, împiedicându-i pe cei tineri să câștige o valoroasă experiență în muncă.

Niciun domeniu important nu scapă criticilor severe ale lui Rothbard privind drepturile de proprietate. Este interesantă și părerea lui despre drepturile de proprietate intelectuală. Rothbard a apărat copy-right-ul ca pe un contract încheiat cu consumatorii de a nu retipări o lucrare, de a nu o revinde sau de a nu îi falsifica sursa. Pe de altă parte, un brevet reprezintă acordarea de către guvern a privilegiului de monopol primului descoperitor al anumitor tipuri de invenții, care se dobândește de la oficiul guvernamental de brevete.

În regimul proprietății publice, arată Rothbard, publicul nu deține nimic iar funcționărimea conducătoare deține totul. Orice cetățean care se îndoiește de acest lucru, sugerează Rothbard, poate să încerce să-și însușească pentru uzul personal cota parte din proprietatea publică și să-și susțină apoi cauza în tribunal.

Sectorul guvernamental se concentrează asupra termenului scurt, este de părere Rothbard. În concepția sa, nici nu există investiții ale sectorului public. Numai în sectorul privat, care este sectorul public real, deținătorii de proprietăți iau în calcul considerații pe termen lung. Spre deosebire de guvern, aceștia conservă valoarea resurselor, nu le irosesc și nu le jefuiesc.

Studiile de pionierat ale lui Rothbard privind tribunalele private au premers extinderii arbitrajelor private. Preocupările sale privind impunerea legii private au premers creșterii popularității protecției locuințelor și a securității private. Pledoaria sa în favoarea drumurilor private a premers larga lor extindere în suburbii și în locurile de promenadă, iar susținerea școlilor private a premers revoltei împotriva școlilor publice.

Dezavuarea informațiilor statistice

Mulți economiști consideră că cifrele constituie o încununare a unei discipline. Rothbard a argumentat că datele macroeconomice guvernamentale sunt culese și utilizate pentru planificarea treptată și distrugerea economiei. Orice informație asupra condițiilor economice de care au nevoie piețele poate fi obținută privat. Un exemplu îl oferă deficitul comercial între națiuni, care, în opinia lui Rothbard, nu este mai relevant decât deficitul comercial între orașe. Nu există nicio justificare pentru ideea că fluxurile comerciale trebuie să se egalizeze în conturi. Aspectul important este ca oamenii să beneficieze într-adevăr de pe urma schimbului, fie acesta desfășurat peste drum de casă sau cu o țară îndepărtată.

Sunt statisticile istorice utile pentru cercetare? Multe induc în eroare. Produsul intern brut (PIB) înregistrează cheltuielile guvernamentale ca producție, în vreme ce ele reprezintă de fapt un consum. De asemenea, taxele guvernamentale sunt considerate neutre, în timp ce efectul lor perturbator este cunoscut. Deficitele guvernamentale, care înghit economiile și împietează asupra producției, trebuie avute de asemenea în vedere atunci când se evaluează productivitatea.

Rothbard și-a concentrat atenția asupra producției private, scăzând din total componenta guvernamentală. Rezultatul este produsul privat rămas (Private Product Remaining) sau PPR, care ar putea servi ca bază cercetătorilor pentru o

analiză istorică mai exactă. Utilizând PPR, de exemplu, observăm că produsul național a crescut într-un ritm mult mai lent decât PIB, grație *marelui* guvern.

Chiar și statisticile ofertei de bani ar trebui revizuite în concepția lui Rothbard. Cu mult înainte ca încrederea oamenilor în Rezerva Federală să înceapă să slăbească, Rothbard a propus o măsurare proprie a ofertei de bani, bazată pe teoria banilor emisă de Școala economică austriacă. Aceasta include banii cash, depozitele ușor transformabile în cash și alte active financiare lichide.

Concepția lui Rothbard despre bani și sistemul bancar

Potrivit lui Rothbard, statul și cartelul său bancar constituie cel mai rău manager posibil al banilor, care ar fi cel mai bine gestionați în mod privat. Rothbard a elaborat multe studii privind abuzurile bancherilor centrali și ale guvernului în domeniul banilor și al băncilor. Între acestea se numără teza sa de doctorat, lucrarea *The Mystery of Banking* (1983) și articolele vizând dezbaterile de la mijlocul și sfârșitul secolului al XIX-lea, eșecul conferinței de la Bretton Woods și era care a urmat, marcată de inflație și haos monetar. *The Case Against the Fed* (1994) este cea mai bună lucrare scrisă vreodată pe această temă.

Dacă am privi Rezerva Federală (Fed) ca pe un sindicat de contrafacere sau falsificare, am avea imaginea lui Rothbard despre banca centrală. Dar, subliniază el, cel puțin falsificatorul nu pretinde că lucrează în interesul public, că atenuează ciclurile de afaceri sau că încearcă să mențină prețurile stabile. Rothbard a fost primul care a analizat în profunzime și din perspectiva pieței libere grupurile de interese speciale care au creat Rezerva Federală.

Rothbard a adăugat teoriei economice austriece un model sistematic privind modul în care sunt distruși banii. Statul conspiră cu banca centrală și cu industria bancară pentru a spori averea și puterea mutuală prin devalorizare, adică echivalentul slăbirii monedei. Încetul cu încetul, banii societăţii au tot mai puțin de-a face cu forma lor inițială, fiind transformați în cele din urmă în hârtie

fără nicio acoperire, pentru a servi cel mai bine intereselor statului. De la cotitura veacului, s-a trecut progresiv de la aur la hârtie.

Ca și Ludwig von Mises, Rothbard a privit inflația ca pe o politică urmărită de industria bancară în colaborare cu guvernul. Cei care primesc primii bani nou creați - băncile, guvernul, cei care tranzacționează titluri instituționale și contractorii guvernamentali, vor câștiga, deoarece cheltuiesc banii respectivi înainte ca prețurile să crească și ca investițiile să fie denaturate. Cei care primesc noii bani mai târziu vor pierde.

Rothbard s-a pronunțat pentru etalonul aur și pentru convertibilitatea internă și externă a monedei. Numai prin asigurarea solidității financiare a sistemului bancar pot fi împiedicate jafurile monetare ale Rezervei Federale, care a redus valoarea din anul 1913 a dolarului la un penny în zilele noastre.

Garantul ultim al evitării inflației îl constituie un sistem bancar privat cu emitere privată de monedă, un mare sistem american care a fost smuls cu forța de către statul central.

Scrierile lui Rothbard despre bani și bănci - profunde și de amploare - reprezintă poate cel mai influent aspect al gândirii sale.

Fundamentele morale ale libertății

Economiștii vorbesc rar despre libertate și proprietate privată și chiar mai puțin despre ceea ce înseamnă proprietate just deținută. Rothbard a făcut acest lucru, argumentând că proprietatea dobândită prin confiscare, fie de către criminali privați, fie de către stat, este injust deținută. El a arătat de asemenea că funcționarii statului nu plătesc niciun impozit, atâta timp cât întregul lor salariu își are sursa în impozite.

Ethics of Liberty (1982) a fost lucrarea care a oferit suportul moral al operei lui Rothbard. Libertatea individului, a scris el, nu este doar un important bun moral în sine, ci și condiția necesară pentru înflorirea tuturor celorlalte

bunuri pe care omenirea le prețuiește – virtute, artă și știință, prosperitate economică, civilizația însăși. În afara libertății, dispare splendoarea vieții civilizate.

Odată ce înțelegem de ce proprietatea privată trebuie să fie inviolabilă, anumite intenții vor da greș. De exemplu, nu pot exista drepturi civile în afara drepturilor de proprietate, deoarece libertatea necesară pentru exercitarea acestora este abolită. Drepturile de vot reprezintă și ele o ficțiune, care - depinzând de modul în care sunt folosite – poate, de asemenea, să diminueze libertatea. Chiar și dreptul de imigrare este fals. A cui proprietate are altcineva dreptul să o calce în picioare?

Rothbard s-a dovedit foarte tranșant în apărarea capitalismului. Dar el nu a considerat că piața este același lucru cu ordinea socială. În viziunea sa, capitalismul nu este un sistem, ci consecința ordinii naturale a libertății. Nici creșterea și nici lăcomia nu constituie idealul capitalismului. Într-o economie liberă, timpul liber și actele de caritate pot fi bunuri ca oricare altele, cumpărându-se prin renunțarea la utilizările alternative ale timpului și ale banilor. Iar odată cu creșterea prosperității, nevoia pentru bunurile materiale scade în raport cu cea pentru bunurile nemateriale. Deci în loc de a cultiva valorile materiale, avansarea capitalismului realizează exact opusul nici o societate nu a fost vreodată mai lacoma și mai hrăpăreață decât cea din Uniunea Sovietică, arată Rothbard, și cu toate acestea stânga încă încearcă să ne convingă că puterea statului este echivalentă cu grija față de oameni.

Principialitatea lui Murray Rothbard

Rothbard a fost numit marele dușman în viață al statului, deoarece a aplicat guvernului standardele tradiționale de moralitate. Dacă este rău ca o persoană să atenteze la banii și la viața ta, este la fel de rău ca o bandă de răufăcători ce își spun guvern să facă acest lucru. Anarhismul lui Rothbard a

avut ca țintă ideea de funcționare a guvernului după principiul domniei legii *(rule of law).*

Dar el nu a fost un extremist. În ciuda radicalismului său, a cooperat cu toți cei care au dorit limitarea puterilor guvernamentale, chiar și printr-un proces treptat. Perfecțiunea nu a fost niciodată dușmanul binelui în mintea sa, binele a reprezentat întotdeauna o îmbunătățire. Rothbard a combinat idealismul cu realismul, ideile savante cu accesibilitatea, curiozitatea fără margini cu angajarea către adevăr.

Ceea ce Rothbard a scris despre mentorul său Ludwig von Mises se aplică la fel de bine în cazul propriei persoane. El afirmat că Mises nu și-a compromis niciodată principiile și respectabilitatea și nu s-a plecat pentru vreo favoare socială sau politică. Ca om de știință, ca economist și ca individ, Ludwig von Mises a fost o bucurie și o sursă de inspirație, un exemplu pentru noi toți.

Ca și Mises, Rothbard a renunțat la bani și la faimă în cariera academică pentru a promova adevărul și justețea. El a oferit tuturor celor care l-au cunoscut o pildă privind modul în care un om își poate trăi viața, a ducându-și în același timp o contribuție remarcabilă la activitatea reputatului Institut Ludwig von Mises.

BIBLIOGRAFIE

Rothbard, M. (1970). *Power and market*. Institute for Humane Studies.

Rothbard, M. (1970). *Man, economy, and state*. Nash Publishing.

Rothbard, M. (1973–1979). *Conceived in liberty*. Arlington House.

Rothbard, M. (1975). *America's great depression*. Sheed and Ward.

Rothbard, M. (1982). *The ethics of liberty*. Humanities Press.

Rothbard, M. (1983). *The mystery of banking*. Richardson and Snyder; Dutton.

Rothbard, M. N. (1994). *The case against the Fed*. Ludwig von Mises Institute.

Rothbard, M. (1995a). *Economic thought before Adam Smith: An Austrian perspective on the history of economic thought* (Vol. 1). Edward Elgar.

Rothbard, M. (1995b). *Classical economics: An Austrian perspective on the history of economic thought* (Vol. 2). Edward Elgar.

PAUL ANTHONY SAMUELSON (1915 – 2009)

Sursa: Getty Images, https://www.gettyimages.co.uk/detail/news-photo/portrait-of-american-economist-paul-anthony-samuelson-he-news-photo/83913319?utm_source=chatgpt.com

Într-o epocă a specializării crescânde, Paul Anthony Samuelson poate fi considerat ultimul generalist în știința economică. Profesor de economie la Massachusetts Institute of Technology, el manifestă preocupări ce se întind de la economia matematică până la jurnalismul financiar curent. Lucrările sale de teorie economică vizează domenii precum economia modernă a bunăstării (*welfare economics*), programarea liniară, economia keynesiană, dinamica economică, teoria comerțului internațional, alegerea rațională și maximizarea. În termenii filozofiei economice, profesorul Samuelson se proclamă un economist modern, aparținând aripii drepte a New Deal-ului democratic.

Parcursul profesional și științific

Paul A. Samuelson s-a născut în Gary, statul Indiana, în anul 1915. A obținut gradul de Bachelor of Arts la Universitatea din Chicago în 1935, cel de Master of Arts în 1936 și de Doctor of Philosophy în 1941 la Universitatea Harvard.

În 1941 i s-a decernat premiul David A. Wells de către Universitatea din Harvard și Medalia John Bates Clark de către American Economic Association, în 1947, pentru remarcabila contribuție la dezvoltarea gândirii economice.

Încă de pe vremea urmării cursurilor postuniversitare la Harvard, Samuelson dobândise deja un renume internațional și adusese inovații semnificative în teoria economică. Confruntat cu contradicții, tratări parțiale și concluzii eronate în limbajul economic clasic, el a încercat o unificare și clasificare cu ajutorul instrumentarului matematic. Mai mult decât oricare alt economist, Paul Samuelson a ridicat nivelul analizei matematice aplicate în știința economică; până spre sfârșitul anilor 1930, când Samuelson și-a demarat extraordinarul și constantul șir de articole, teoria economică se putea prezenta în termeni explicațiilor verbale și ai modelelor sub formă de diagrame.

Primul articol publicat de el s-a intitulat "A Note on the Measurement of Utility", pe vremea pregătirii doctorale la Harvard. Într-un alt articol din anul 1938, a introdus conceptul preferinței revelate; scopul său era de a putea afirma, prin observarea alegerilor consumatorului individual, dacă situația acestuia era îmbunătățită în urma unei modificări a prețurilor. Samuelson a postulat condițiile în care acest lucru era posibil. Consumatorul revelează prin alegere (opțiune) care sunt preferințele sale — de unde termenul de preferință revelată.

Lucrarea *Foundations of Economic Analysis* (Samuelson, 1947), bazată pe disertația doctorală de la Harvard, reprezintă magnum-opusul său, contribuind în largă măsură la răspândirea instrumentelor matematice în economie. În această primă lucrare majoră, publicată în 1947, el a demonstrat că abordarea matematică funcționează. Samuelson a afirmat că economiștii practicaseră până atunci o gimnastică mentală viciată și că se asemănau unor atleți foarte bine antrenați care nu a participat niciodată la o competiție. Desigur, matematica nu era în stare să soluționeze toate problemele analizei economice, dar era extrem de utilă pentru înțelegerea esenței teoriei economice. În lucrarea mai sus amintită, Samuelson arătat că practic orice comportament economic putea fi discutat în termenii unei probleme de maximizare sau minimizare sub o constrângere. John Hicks (1939) realizase ceva similar în cartea sa din 1939, *Value and Capital*, dar în timp ce acesta și-a transferat exemplele matematice în anexele lucrării, Samuelson le-a expus chiar în text.

Paul Samuelson a fost unul dintre ultimii generaliști de o incredibilă productivitate în multe domenii ale științei economice. Se remarcă prin preocupările privind teoria consumatorului, economia bunăstării, comerț internațional, teoria finanțelor, teoria capitalului, dinamica economică și echilibrul general, macroeconomie.

Economistul suedez Bertil Ohlin argumentase că prin comerțul internațional se creează tendința egalizării prețurilor factorilor de producție.

Comerțul dintre India și SUA, de exemplu, va micșora diferențialele ratei salariilor între cele două țări. Samuelson, utilizând aparatul matematic, a arătat condițiile în care aceste diferențiale vor fi aduse către zero. Teorema pe care a formulat-o este numită teorema egalizării prețurilor factorilor.

Economiștii observaseră de multă vreme că existau anumite bunuri greu de furnizat de sectorul privat din cauza dificultății de a-i taxa pe cei care beneficiază de ele. Apărarea națională este unul dintre cele mai elocvente exemple. Samuelson, într-un articol din 1954, a fost primul economist care a încercat o definiție riguroasă a bunurilor publice.

În macroeconomie, Samuelson a demonstrat cum, combinând principiul acceleratorului din teoria investițiilor cu modelul keynesian de determinare a veniturilor, putem explica natura ciclică a fluctuațiilor economice. El a introdus de asemenea conceptul de sinteză neoclasică - o sinteză a vechii microeconomii clasice și a noii macroeconomii keynesiene (în anii 1950). Potrivit lui Samuelson, intervenția guvernamentală prin intermediul politicii fiscale și monetare este necesară pentru realizarea ocupării depline, la care piețele funcționează corespunzător - cu excepția furnizării bunurilor publice și a tratării problemei externalităților. Economistul James Tobin a considerat sinteza neoclasică ca pe una dintre cele mai notabile contribuții ale lui Samuelson la dezvoltarea analizei economice.

Lucrarea *Economics: An Introductory Analysis* (Samuelson, 1948) publicată pentru prima dată în 1948, a devenit cel mai bine vândut manual de economie al tuturor timpurilor. Cartea s-a vândut în peste un milion de exemplare și a fost tradusă în următoarele limbi: franceză, germană, italiană, maghiară, poloneză, coreeană, portugheză, spaniolă și arabă. Ea se află în prezent la cea de-a 50-a ediție. În limba română s-a tradus la Editura Teora în anul 2000, după ediția originală publicată în SUA în 1995.

Accentul lucrării asupra diferitelor teme s-a modificat odată cu evoluția problemelor economice în continuă schimbare. Prima ediție a fost dominată de temerea existentă la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial că șomajul de proporții va reveni; edițiile ulterioare au evidențiat tot mai mult controalele fiscale și monetare ale inflației. Mai departe, în alte ediții, Samuelson a elaborat sinteza neoclasică a descoperirilor economice vechi și moderne. Pe scurt, sinteza evidențiază faptul că în zilele noastre națiunile pot controla cu succes atât depresiunile, cât și inflația prin politici fiscale și monetare. Mulți economiști consideră manualul lui Samuelson ca fiind într-adevăr cea mai importantă contribuție a sa, reliefând drumul lung ce trebuia parcurs pentru a oferi lumii un limbaj economic comun.

Samuelson a fost coautor la *Readings in Economics* (Samuelson et al., 1955), publicată în 1955 și la numeroase alte lucrări economice. O altă carte importantă se intitulează *Linear Programming and Economic Analysis,* scrisă în colaborare cu Robert Dorfman și Robert Solow (Samuelson et al., 1958) și sponsorizată de un grant de la Rand Corporation. Economia matematică este aplicată problemelor practice din comerțul internațional, transporturi, marketing, strategii concurențiale în afaceri și conducere, producție industrială și planificare militară. Asemenea probleme complexe de decizie pot fi acum analizate cu ajutorul tehnicilor matematice dezvoltate de profesorul Samuelson. În *Linear Programming and Economic Analysis* Samuelson și coautorii au aplicat tehnicile de optimizare teoriei prețurilor și teoriei creșterii economice, integrând astfel aceste domenii tratate anterior separat.

Paul Samuelson s-a dovedit un autor prolific, ajungând să scrie în medie un articol în fiecare lună de-a lungul a peste 50 de ani. Un număr de 338 din articolele sale sunt conținute în cele cinci volume din *The Collected Scientific Papers* (Samuelson, 1966-1986).

În anul 1940, Samuelson a venit la M.I.T. ca Assistant Profesor of Economics, iar în 1944 a fost numit Associate Professor. Profesor plin (Professor) a devenit în anul 1974, fiind ulterior Institute Professor.

Samuelson a fost consultant al United States Treasury și al Council of Economic Advisors. A îndeplinit de asemenea funcția de consultant al Federal Reserve Bank. În calitate de consilier economic al senatorului, candidatului și președintelui ales Kennedy, a fost autorul, în 1961, al *Samuleson Report on the State of the American Economy to President-elect Kennedy.* Consultanța acordată guvernului i-a adus lui Samuelson recunoașterea națională de consilier economic, iar în anul 1965 a fost ales președinte al Asociației Economice Internaționale.

Participând, în 1958, la un simpozion sponsorizat de Comitetul pentru dezvoltare economică cu tema "Care este cea mai importantă problemă economică a SUA în următorii 20 de ani?", profesorul Samuelson a răspuns: controlul inflației. Cu această ocazie, el a afirmat că istoria secolului XX – secolul Americii – a fost o istorie a prețurilor crescânde și că inflația este prin ea însăși o problemă. Dar mediile legitime și cele nefondate privind inflația - pe lângă răul inflației însăși - constituie și ele probleme distincte. Pe scurt, și-a exprimat temerea față de de inflație. A afirmat de asemenea că se teme de teama de inflație. A arătat că evitarea inflației nu reprezintă un imperativ absolut, ci este mai degrabă suma unor obiective conflictuale care trebuie urmărite și care trebuie adesea să reconciliate. În opinia lui Samuelson, cea mai severă problemă economică va fi aceea de a înfrunta inflația în mod realist, de a cântări răul cantitativ al inflației în raport cu relele acțiunilor întreprinse împotriva ei.

În raportul întocmit pentru președintele ales Kennedy în 1961 privind starea economiei americane, Samuelson a scris: "Diverși experți, de la noi sau din străinătate, cred că atmosfera inflaționistă existentă imediat după război s-

a transformat acum într-o epocă a stabilității prețurilor. Se speră ca acest diagnostic îmbucurător este corect. Însă o supraveghere atentă a prețurilor și a costurilor arată că recenta noastră stabilitate în indicele prețurilor cu ridicata a apărut într-o perioadă de șomaj ridicat acceptat și de stagnare economică. Din acest motiv este prematur să credem că restaurarea gradului de ocupare nu va mai implica probleme legate de stabilitatea prețurilor" (Samuelson, 1961).

În anul 1970, Samuelson a fost primul american căruia i s-a decernat premiul Nobel pentru economie. Motivația acordării a fost munca științifică prin care a dezvoltat teoria economică statică și dinamică, contribuind la ridicarea standardelor de analiză în știința economică.

Profesorul Samuelson a activat într-o serie de organizații onorifice și profesionale. A fost membru al American Academy of Arts and Sciences, *fellow* al American Philosophical Society și al British Academy. A fost de asemenea membru și președinte (1961) al American Economic Association; membru al Consiliului editorial și președinte al Econometric Society; *fellow,* membru al Consiliului și vice-președinte al Economic Society.

Ca și Milton Friedman, Paul Samuelson a avut o rubrică regulată în *Newsweek* din 1966 până în 1981. Dar spre deosebire de Friedman, el nu a manifestat o convingere pasionată pentru pieţele libere. Plăcerea sa a fost întotdeauna legată de descoperirea de noi argumente, de demonstrarea fineței tehnice în explicații și de frazele inteligent formulate.

Prin opera sa, Samuelson a contribuit la continuarea tradiției economiei neoclasice și poate fi considerat cel mai reprezentativ economist al elei modelelor matematice în știința economică. A fost unul dintre promotorii reînvierii gândirii lui Pareto în microeconomie și ai sintezei neo-keynesiene în macroeconomie în decursul perioadei postbelice.

Locul lui Samuelson în istoria gândirii economice

Gândirea lui Samuelson poate fi privită atât în linia neîntreruptei continuități a tradiției clasice începute în zorii veacului al XVIII-lea, dar și prin prisma deschiderii pluraliste către noi dezvoltări, a forței sale de a integra puncte de vedere conflictuale și a independenței de diferitele ideologii.

Samuelson nu a inaugurat noi domenii de cercetare economică, cum ar fi econometria, analiza input-output și programarea liniară. Opera sa a vizat problemele centrale ale teoriei economice, remarcându-se prin descoperirea unității esențiale în structura analitică a diferitelor teorii. Din punct de vedere istoric, gândirea lui Samuelson reprezintă stadiul în care analiza echilibrului general, așa cum a fost fondată de Walras și reînviată de Hicks, a devenit în sfârșit tehnica principală pentru soluționarea unei largi arii de probleme economice.

Paul Samuelson a fost de părere că anul 1935 a reprezentat o epocă de aur pentru punerea bazelor unei științe economice solide. Teoria economică decăzuse după Marshall. Folosind metafora lui Samuelson, terenul era presărat cu minunate teoreme care cereau să fie culese și aranjate într-o ordine unificată. Samuelson a fost cel care le-a cules într-un număr impresionant, dând astfel un puternic impuls progresului teoriei economice după 1940. El a dat dovadă, de asemenea, de o deosebită iscusință în a selecta probleme a căror soluție era foarte accesibilă. Drept consecință, multe dintre rezultatele sale au fost rapid absorbite în *mainstream*-ul științe economice, cu toate că unele perle ascunse pot fi încă descoperite de viitorii istorici ai gândirii economice.

Prin activitatea sa, Samuelson a devenit unul din cei mai mari profesori de economie ai tuturor timpurilor. Prin exemplul cercetării asidue și fără compromisuri, prin rezultatele inspirate și prin textele bine concepute, el a ridicat știința economică pe un plan superior. Dacă după Smith, Ricardo și Marshall, teoria economică a rămas într-o fază de decădere, Samuelson a inițiat

o epocă de puternic avânt. În timp ce alți economiști și-au îndreptat eforturile în direcția construirii așa-numitelor școli, Samuelson a fost unul dintre puținii care au construit o școală reală, și anume Departamentul de Economie de la Massachusetts Institute of Technology.

Istoria științei creează uneori impresia că trecutul a reprezentat o epocă a uriașilor și că prezentul este o epocă a piticilor. Samuelson contribuie la risipirea acestei iluzii mitologice. El a demonstrat capacitatea de sinteză a lui Adam Smith, dar combinată cu o forță analitică superioară și mai inovativă. În vreme ce Ricardo a consacrat științei economice nu mai mult de zece ani din viață, Samuelson și-a desfășurat activitatea extrem de productivă de-a lungul atâtor decenii. Dacă Alfred Marshall, neîndeplinindu-și niciodată promisiunile timpurii, și-a camuflat aparatul analitic până când el însuși l-a pierdut din vedere, Samuelson și-a prezentat instrumentarul de lucru în plină lumină a zilei, pentru ca toată lumea să-l judece și să-l utilizeze. John Maynard Keynes a devenit celebru prin viziunea sa convingătoare asupra lucrurilor, care poate că îi lipsește lui Samuelson, dar ca teoretician, el nu a fost nici foarte puternic și nici foarte original. *Revoluția* produsă de Keynes se pare că are un efect de durată mai mic decât *evoluția* inițiată de Samuelson. Ajungem la concluzia că, judecați prin prisma realizărilor lor științifice, economiștii din trecut nu sunt neapărat mai impunători decât cei ce aparțin prezentului.

BIBLIOGRAFIE

Hicks, J. R. (1939). *Value and capital: An inquiry into some fundamental principles of economic theory*. Clarendon Press.

Samuelson, P. A. (1947). *Foundations of economic analysis*. Harvard University Press.

Samuelson, P. A. (1948). *Economics: An introductory analysis*. McGraw-Hill.

Samuelson, P. A., Bishop, R. L., & Coleman, J. C. (Eds.). (1955). *Readings in economics* (2nd ed.). McGraw-Hill.

Dorfman, R., Samuelson, P. A., & Solow, R. M. (1958). *Linear programming and economic analysis*. McGraw-Hill.

Samuelson, P. A. (1961, January 6). *Prospects and policies for the 1961 American economy: A report to President-elect Kennedy*.

Samuelson, P. A. (1966–2011). *The collected scientific papers of Paul A. Samuelson* (Vols. 1–7). MIT Press.

JOSEPH ALOIS SCHUMPETER (1883 - 1950)

Sursa: Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File%3AJoseph_Schumpeter_1945_Bachrach_portrait.png?utm_source=chatgpt.com

SCHIȚĂ BIOGRAFICĂ

Joseph Schumpeter s-a născut în Moravia (în prezent regiune a Cehoslovaciei) în anul 1883, fiind fiul unui fabricant de produse textile. După moartea timpurie a tatălui, mama s-a căsătorit cu un ofițer din armata austro-ungară, cu 33 de ani mai în vârstă decât ea. Schumpeter va crește în Viena, dar departe de mediul aristocratic pentru care îi lipseau atât originea, cât și averea. Acest fapt, alături de devoțiunea fără margini a mamei, a avut o influență decisivă asupra dorinței sale nestăpânite de succes.

La prestigiosul liceu Theresianum, Schumpeter s-a bucurat de o instruire temeinică în disciplinele umaniste, dar prea puțină în matematică și științele exacte - o deficiență pe care nu a reușit niciodată să o corecteze. Ca student la Drept în cadrul Universității din Viena, a urmat de asemenea și cursuri de economie. I-a avut astfel ca profesori pe Friedrich von Wieser și pe Eugen von Böhm-Bawerk și a realizat lucrări de statistică. O consecință a seminarului lui Böhm-Bawerk a constituit o nașterea interesului de durată al lui Schumpeter pentru abordarea marxistă a dezvoltării capitalismului. În același timp, el a dobândit o cunoaștere profundă a literaturii economice în mai multe limbi, pe care i-a plăcut să o etaleze în nenumărate note de subsol și citate.

După obținerea doctoratului în drept în anul 1906, Schumpeter și-a desfășurat activitatea juridică la Cairo, unde, printre altele, a administrat finanțele unei prințese egiptene. În momentul în care și-a publicat prima carte, a reușit să obțină o catedră la Viena în 1909. În același an, a devenit profesor la Cernăuți (pe vremea aceea făcând parte din Imperiul Austro-Ungar, în prezent aflat în Ucraina), unde a avut doi ani foarte rodnici din punct de vedere intelectual.

În anul 1911, la numai 28 de ani, este numit profesor la Graz, la recomandarea lui Böhm-Bawerk. Deși la început studenții i-au boicotat cursurile, în cele din urmă l-au acceptat.

De acum înainte reputația lui Schumpeter va crește rapid, el ajungând să dobândească renume internațional pe vremea primului război mondial; avea doar 31 de ani când Universitatea Columbia i-a acordat un grad onorific. Acasă, însă, poziția sa era controversată din cauza slabei performanțe în teoria dobânzii, care l-a determinat pe Böhm-Bawerk să se transforme dintr-un suporter al lui Schumpeter într-un oponent. De aceea nu reușește să obțină o catedră la Viena.

Schumpeter înregistrează un eșec și în viața sa personală. Urmarea unei călătorii in Anglia va fi căsătoria cu fiica unui demnitar al bisericii, care s-a încheiat lamentabil. La izbucnirea războiului, doamna Schumpeter, aflată întâmplător în Anglia, a refuzat să se mai întoarcă la Viena, cei doi divorțând în 1920.

În timpul primului război mondial, Schumpeter a fost pro-britanic, antigerman și în favoarea unei păci separate pentru Austria. După prăbușirea monarhiei, deși îi susținuse anterior pe conservatori, el s-a alăturat prietenilor săi socialiști Rudolf Hilferding și Emil Lederer, lucrând pentru Comisia germană de socializare. Aceasta, sub conducerea lui Karl Kautsky, avea ca principal obiectiv industria cărbunelui.

Schumpeter ajunge astfel să fie considerat socialist. Nu avea de fapt convingeri socialiste, dar reputația sa alături de socialiștii austrieci era destul de mare pentru ca Hilferding să îl propună lui Otto Bauer ca ministru de finanțe în anul 1919. Această numire nu a reprezentat o reușită, dar poate nimeni nu s-ar fi bucurat de succes în acea perioadă. Fără suport politic, măsurile propuse de Schumpeter (o impozitare a capitalului și împrumuturi externe pentru stoparea inflației) au eșuat, iar exprimarea sa referitoare la monedă potrivit căreia „o coroană rămâne o coroană” l-a făcut nepopular în rândul celor care au suferit de pe urma inflației. Un scandal provocat de o naționalizare, deși nu a

constituit vina sa, a dus la retragerea lui Schumpeter din funcția de ministru după numai 7 luni de exercițiu.

La scurtă vreme după aceea, și-a încercat norocul ca bancher, devenind președintele unei bănci private de mici dimensiuni, dar cu o solidă reputație. Schumpeter se angajat în același timp în unele activități speculative, a dat faliment și a contractat mari datorii, trebuindu-i mulți ani pentru a le plăti din venitul său de jurnalist și din salariul de profesor. A fost obligat să se retragă și din activitatea bancară.

În 1924 se căsătorește cu fiica îngrijitoarei mamei sale, cu 21 de ani mai tânără decât el, a cărei educație a fost finanțată de familia Schumpeter. A fost o poveste clasică, gen Pygmalion și o mare iubire romantică. Tânăra soție a murit însă doi ani mai târziu la o naștere, iar mama lui Schumpeter a murit și ea în același an. Relațiile lui Schumpeter cu femeile au fost, așadar, marcate de mari tragedii. Deși profund atașat celor care îi ofereau protecție maternă și afecțiune, se lăuda în același timp cu înclinațiile unui Don Juan.

În anul 1925, după o perioadă de *visiting professor* în Japonia, Schumpeter a reintrat în viața universitară ca profesor la Bonn. A devenit unul dintre cei mai entuziaști sponsori ai Societății de Econometrie, cu toate că nu a reușit niciodată să facă el însuși cercetare econometrică. În 1932, Schumpeter se transferă la Harvard, iar în 1937 se căsătorește cu Elizabeth Boody - istoric al economiei - care devine protectoarea sa.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Schumpeter s-a simțit izolat și deprimat. Urându-l pe Roosevelt și planul New Deal, nutrind simpatie pentru popoarele Germaniei și Japoniei (dar nu și pentru guvernele acestora) și marcat de sumbre presimțiri în legătură cu Rusia sovietică, el nu a avut niciun fel de influență și nimeni nu i-a solicitat sfatul. Dar Schumpeter a fost un cercetător neobosit, lucrând în permanență la realizarea unor proiecte ambițioase. S-a stins din viață în anul 1950.

Opera

Prima carte a lui Schumpeter, *Das Wesen und der Hauptinhalt der theoretischen Nationalökonomie* (1908) (tradusă în engleză *The Nature and Main Content of Theoretical Economics),* îl arată pe autor ca pe un convingător, dar eclectic comentator și apărător al teoriei echilibrului general. Chiar și istoricii germani au calificat-o ca pe o operă de valoare, deși au formulat unele critici. Lucrarea nu conține însă contribuții de marcă.

În *Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung* (*Theory of Economic Development),* Schumpeter (1912) a încercat să realizeze o prezentare dinamică a economiei. Motorul mișcării îl reprezenta inovația antreprenorială. Întreprinzătorul, impunându-și inovațiile prin "distrugere creativă" într-un mediu recalcitrant, devine eroul romantic al spectacolului economic. Ideea nu este întru totul originală. Karl Marx, în amestecul său de iubire și ură pentru capitaliști, atribuise întreprinzătorilor aproximativ același rol. Invențiile apăreau ca forță călăuzitoare a dezvoltării, ca salvatoare de la stagnarea economică în întreaga gândire economică a secolului al XIX-lea. Alfred Marshall chiar îi comparase pe întreprinzători cu cavalerii medievali. Friederich von Wieser, profesorul lui Schumpeter și economiștii austrieci în general, au atribuit întreprinzătorului o funcție crucială. Lor le aparține viziunea asupra viitorului, așa cum a afirmat Schumpeter.

Ceea ce lipsea era transformarea acestei viziuni în teorie economică. Walras s-a mărginit la fenomenele statice nu din convingerea că lumea era realmente staționară ci pentru că a știut întotdeauna să selecteze probleme pe care le putea rezolva. Schumpeter nu a reușit nici el să construiască o teorie a inovației. Dar de-a lungul anilor, ideile sale privind inovația antreprenorială au stimulat un număr important de studii asupra istoriei antreprenoriale și asupra rolului cercetării și dezvoltării în creșterea economică. Schumpeter nu abordat în mod adecvat nici teoria dobânzii. El a susținut că în starea staționară a

economiei rata dobânzii ar fi zero, că sursa dobânzii era inovația antreprenorială într-un mediu al concurenței imperfecte și că nivelul ratelor dobânzii depinde în mare măsură de crearea creditului de către bănci. Deși fiecare din aceste aspecte este demonstrabil, analiza lui Schumpeter nu este foarte convingătoare.

Doi ani mai târziu, Schumpeter și-a publicat cel de-al treilea tratat. Intitulat *Epochen der Dogmen – und Methodengeschichte* (1914) (*Economic Doctrine and Method, a Historical Sketch),* acesta prezintă o scurtă istorie a doctrinelor economice scrisă pentru un manual alcătuit din mai multe volume. Lucrarea poate fi descrisă drept un ghid al literaturii economice pentru economistul cu înaltă instruire. Leit-motivul îl reprezintă corpul dominant de idei privind metoda științifică, rezultatele de fond ale cercetării fiind lăsate pe planul al doilea. O mulțime de nume sunt menționate în treacăt – Schumpeter numind mai târziu un asemenea exercițiu de enumerare „trecerea în revistă a trupelor". Este impresionantă maniera elevată în care este apreciată poziția științifică a atâtor economiști, ca și cum autorul avusese realmente timpul necesar nu numai să citească, ci și să-și însușească în profunzime operele lor. În mod surprinzător însă, teoria economică de după 1870, cu excepția gândirii lui Böhm-Bawerk, este tratată destul de superficial; nu aflăm nici măcar ce înseamnă marginalismul în economie.

Schumpeter este adesea citat pentru afirmația potrivit căreia creativitatea științifică se încheie în jurul vârstei de 30 de ani. Ceea ce el a scris după acea vârstă a fost, într-adevăr, o suită de elaborări ale operelor timpurii. Au trecut mai bine de 25 de ani până la publicarea unei alte lucrări majore în două volume, și anume: *Business Cycles: A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process* (1939). Aceasta a însemnat în esență o implementare, bazată pe un material descriptiv consistent, a cadrului teoretic schițat în 1912. Teza principală poate fi rezumată astfel: invențiile și descoperirile au loc în mod neregulat, dar continuu. Însă transformarea lor în

inovații antreprenoriale se petrece în valuri distincte. Cauza rezidă în faptul că mediul economic, social și instituțional este rezistent la schimbare. De aceea, poate avea loc o străpungere numai după acumularea unui considerabil rezervor de idei noi. Odată ce câțiva întreprinzători au creat străpungerea, succesul este ușor pentru ceilalți. Rezervorul este rapid golit într-un val de inovație. Mediul, deși transformat, va rezista din nou schimbării și nu poate apărea o nouă străpungere până ce presiunea inovativă din rezervor nu a ajuns iarăși la punctul critic. Este evident că, în esență, acesta nu este altceva decât mecanismul marxist al dinamicii sociale, dar în care lupta de clasă este înlocuită cu ciclurile de afaceri.

În concepția lui Schumpeter, inovația constituie motorul principal al procesului de investire. Ea este cea care determină fluctuații ale investițiilor, finanțate prin creditul bancar și deci ciclurile de afaceri. Există însă valuri de amplitudini și durate diferite, suprapuse unele peste altele. Valurile de durată, rezultate din inovații fundamentale, se succed cam la o jumătate de secol, producând așa-numitele cicluri Kondratieff[16]. Valurile intermediare durează între 6 și 11 ani; acestea sunt ciclurile Juglar[17]. Valurile minore, adică ciclurile Kitchin sau "americane", au o periodicitate de aproximativ 40 de ani.

[16] Nicolai Kondratieff, născut în 1892, a fost, după revoluția bolșevică, fondatorul și directorul Institutului de cercetare a fluctuațiilor economice de la Moscova. Inspirându-se din sugestiile literaturii marxiste timpurii, el a găsit probe statistice pentru oscilațiile lungi ale activității economice în serii de prețuri și producție. Primele rezultate au fost publicate în 1922. Kondratieff a fost arestat în 1930 și a murit în 1931.

[17] Clement Juglar (1819-1905), inițial medic practicant, ajuns la studiul ciclurilor de afaceri datorită cercetărilor sale asupra ratelor natalității și mortalității. Utilizând informații din trei țări de- a lungul a trei secole, El a identificat un ciclu de 6 10 ani ca însoțitor al creșterii economice. Acesta a fost interpretat - într-o manieră cu totul modernă - ca o fluctuație endogenă, cauza recesiunii fiind prosperitatea (iar cauza prosperității, recesiunea). Economisirea, investirea și creditul bancar capătă roluri importante. Opera fundamentală a lui Juglar *Les Crises Commerciales et leur retour périodique en France, en Angleterre et aux États Unis* A fost publicată pentru prima dată în 1862. Astfel, cercetarea empirică a ciclurilor de afaceri este ferm fundamentată cu 5 ani înainte de publicarea primului volum din *Capitalul* de Karl Marx. Se pare că Juglar nu a fost numai un pilon al statisticii franceze dar și un prieten al artelor, un catolic evlavios și un om de știință pasionat.

Schumpeter admite posibilitatea existenței și altor cicluri. Istoria economică reprezintă suma lor. Opinia că există cicluri de diferite tipuri nu era originală. În perioada interbelică avusese loc o intensă cercetare acestora, unul dintre lideri fiind Arthur Spiethoff, colegul lui Schumpeter de la Bonn. Scopul lui Schumpeter a fost de a construi din aceste piese o interpretare comprehensivă a sistemului capitalist.

Criticii nu au primit cu brațele deschise această abordare, în special economistul Simon Kuznets (1901-1985). S-a obiectat că orice înlănțuire de numere întâmplătoare poate fi aproximată printr-o serie de curbe sinusoidale suprapuse. În consecință, o potrivire istorică plauzibilă a modelului lui Schumpeter nu însemna prea mult. S-a comentat, de asemenea, că existența unor mecanisme dinamice diferite nu fusese demonstrată. În plus, Schumpeter nu utilizase nici modelele dinamice și nici tehnicile econometrice care deveniseră disponibile de acea vreme. Astăzi, schema celor trei tipuri de cicluri supraviețuiește doar în manualele depășite. Cercetarea modernă în domeniul ciclurilor de afaceri se bazează mai mult pe concepția balansoarului lui Knut Wicksell și Ragnar Frisch, Conform căreia perturbările întâmplătoare acționează asupra unui sistem economic ale cărui proprietăți dinamice tind să producă reacții oscilante.

Capitalism, Socialism, and Democracy (Schumpeter, 1975) a fost ultima carte terminată de Schumpeter. Ea a reprezentat lucrarea cea mai larg citită și mai controversată. Aici este dezvoltată teza potrivit căreia capitalismul va ajunge la un final, că socialismul este inevitabil și că acesta din urmă va deveni compatibil cu democrația. Schumpeter a reafirmat prezicerea unui "drum inevitabil către socialism" într-o conferință ținută cu numai câteva zile înaintea morții sale din 1950. Dar nu era vorba de o prăbușire catastrofală, ci de o înlocuire treptată a capitalismului, determinată de însuși succesul acestuia, de

faptul că inovația putea fi acum realizată chiar și fără întreprinzători, prin rutină birocratică.

Deși nu a fost un marxist, Schumpeter a aparținut acelei categorii a economiștilor care s-au lăsat convinși de concepția lui Karl Marx conform căreia capitalismul constituia un sistem economic distinct cu dinamica sa inerentă. De aceea, evoluția viitoare a acestui sistem putea fi previzionată în mod științific – odată cu înțelegerea adecvată a proprietăților sale. Încă o dată, predicțiile lui Schumpeter despre transformarea treptată a capitalismului nu erau foarte originale, deoarece Werner Sombart își crease reputația cu idei similare în anii 1920 (înainte de a îmbrățișa nazismul).

Tratatul lui Schumpeter este însă plin de observații și premise strălucitoare. În caracterizarea guvernului democratic, bazat pe o luptă concurențială pentru votul oamenilor, găsim toate ingredientele principale ale teoriei moderne a opțiunilor publice (*public choice*). Mai mult, nimeni nu poate nega că sistemul economic și social este supus unei schimbări continue. Însă în anticiparea trendurilor istoriei viitoare, Schumpeter nu a reușit mai mult decât nici jurnaliști renumiți, cum ar fi de pildă Walter Lippmann. Dacă ar fi putut vedea lumea sfârșitului secolului al XX-lea, este improbabil că ar fi descris acele trenduri ca pe un marș către socialism.

De-a lungul multor ani, Schumpeter a lucrat la ceea ce intenționa să devină a sa *magnum opus,* lucrarea *History of Economic Analysis,* apărută în anul 1954 (Samuelson, 1954). El a murit lăsând această operă neterminată, dar manuscrisul a fost editat și publicat de soția sa. Chiar și sub această formă, este vorba de o lucrare impresionantă. Schița din 1914 s-a transformat într-o creație monumentală, bogată în detalii semnificative și pline de acuratețe, o operă cu arhitectură grandioasă. Dialectica hegeliană pe care Schumpeter a transferat-o de la lupta de clasă marxistă la ciclurile de afaceri este acum impusă istoriei științei economice: revoluțiile științifice se transformă treptat în situații clasice, care,

după o vreme, creează terenul pentru o nouă revoluție. Etalarea de erudiție din *History of Economic Analysis,* deși întrucâtva teatrală, este cu totul deosebită.

Cartea ar fi fost cu siguranță și mai valoroasă dacă ar fi fost înșirate mai puține nume, dacă ar fi conținut mai puține lecții de morală, mai puține digresiuni, mai puține înfloriturii literare și mai puține ierarhizări ale performanțelor diferiților autori. Ar fi poate de preferat unele abordări mai succinte ale rezultatelor cercetării efective de genul celor pe care Jacob Viner, George Stigler sau William Jaffé le-au prezentat într-un mod admirabil. În plus periodizarea hegeliană mai mult întunecă decât să lumineze dinamica inerentă a cercetării economice. Cu toate acestea, ca istoric al gândirii economice din antichitate și până în zilele noastre, în contextul general al evenimentelor sociale și intelectuale, Schumpeter nu are egal.

Locul lui Schumpeter în istoria gândirii economice

Schumpeter a pornit pe drumul cercetării științifice cu cea mai arzătoare ambiție. Dacă Gossen s-a considerat un Copernic al universului social, iar Jevons a dorit să acționeze în folosul umanității, Schumpeter a dorit să exceleze devenind cel mai mare economist al lumii. Prin utilizarea inovației pentru transformarea unui model al echilibrului general într-o teorie a dinamicii sociale, el a încercat să-l depășească atât pe Marx, cât și pe Walras.

Într-un fel, Schumpeter a ajuns aproape de atingerea țelului său. Era privit ca un economist de prestigiu la vârsta de 31 de ani și s-a bucurat de aceeași considerație la moartea sa. Chiar și în prezent, afirmația că el este un mare economist a devenit o rutină.

Cu toate acestea, el a conștientizat faptul că undeva a eșuat. Dincolo de sugestivele interpretări ale istoriei, știința economică necesită furnizarea unor modele ale creșterii economice, pe care Schumpeter nu le-a putut elabora. El obișnuia să facă distincția între viziunea unei teorii economice și

implementarea acesteia prin analiză economică. Deficiența lui Schumpeter a fost aceea că el a putut oferi numai viziunea. Pentru o analiză științifică originală îi lipseau atât aptitudinile cât și pregătirea. Așa cum a arătat Paul Samuelson, Schumpeter a fost patronul teoriei economice, colecționarul, cunoscătorul, criticul, dar nu cel care o produce efectiv. El a lăudat istoricilor teoria, econometriștilor istoria și teoreticienilor econometria. A fost un Samuel Johnson al științei economice, nicidecum un Shakespeare sau un Balzac. Schumpeter a știut acest lucru, în special după insuccesul său legat de teoria ratei dobânzii. Aceasta explică reținerea sa de a vorbi despre propriile teorii, reținere altfel surprinzătoare la un om care nu a excelat în modestie.

Oricum, slăbiciunea lui Schumpeter ca teoretician se compensează cu forța sa ca istoric al doctrinelor economice. Posedând o enormă cunoaștere, având capacitatea de a înțelege teoriile diverșilor economiști și dispunând de o neobosită energie, el rămâne cel mai mare istoric pe care l-a avut știința economică. Ca istoric al științei sale, a primit recunoașterea postumă care i-a fost refuzată ca teoretician original în timpul vieții.

BIBLIOGRAFIE

Schumpeter, J. A. (1908). *The nature and essence of theoretical economics*. Verlag von Duncker & Humblot.

Schumpeter, J. A. (1912). *The theory of economic development: An inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle*. Duncker & Humblot.

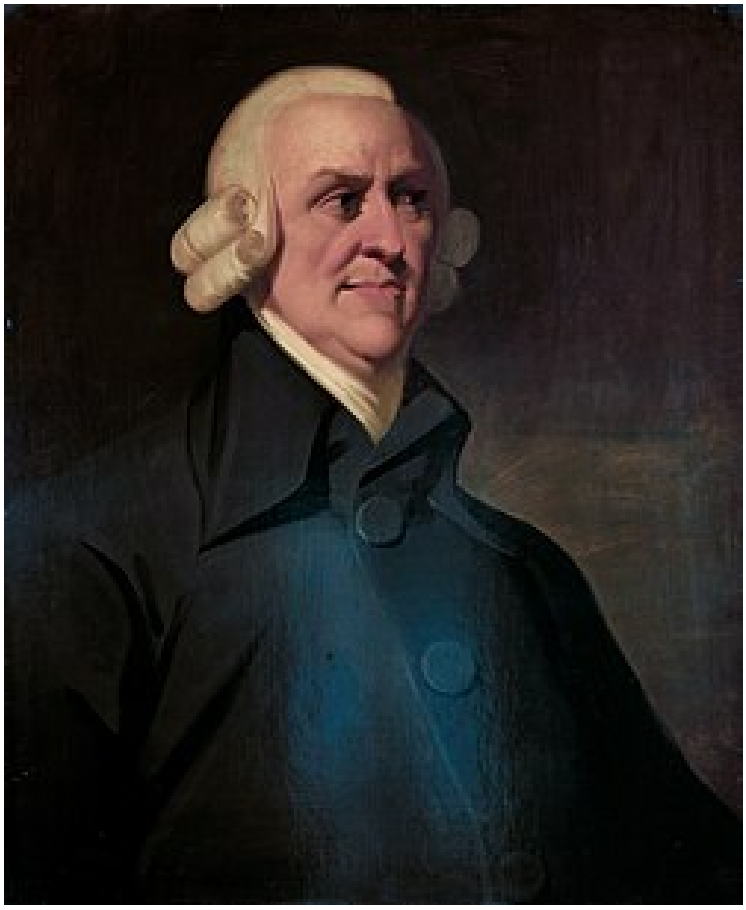
Schumpeter, J. A. (1914). *Economic doctrine and method: A historical sketch*. G. Allen & Unwin.

Schumpeter, J. A. (1939). *Business cycles: A theoretical, historical, and statistical analysis of the capitalist process*. McGraw-Hill Book Company.

Schumpeter, J. A. (1954). *History of economic analysis*. Oxford University Press.

Schumpeter, J. A. (1950/1975). *Capitalism, socialism, and democracy*. Harper & Row Publishers.

ADAM SMITH (1723 - 1790)

Sursa: Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Adam_Smith?utm_source=chatgpt.com

Adam Smith este considerat părintele economiei moderne și unul dintre cei mai influenți gânditori ai Iluminismului scoțian. Ideile sale despre libertatea economică, diviziunea muncii, concurență și funcționarea piețelor au influențat profund dezvoltarea economiei, politicii și societății moderne. Totodată, Smith a fost și un filosof moral important, preocupat de natura comportamentului uman, a justiției și a virtuții.

Biografia lui Adam Smith

Adam Smith s-a născut la 5 iunie 1723, în orașul Kirkcaldy, Scoția. Tatăl său, care purta același nume, era funcționar vamal și a murit înainte de nașterea fiului. Smith a fost crescut de mama sa, Margaret Douglas, cu care a păstrat o relație foarte apropiată pe tot parcursul vieții.

O poveste celebră spune că, în copilărie, Adam Smith ar fi fost răpit pentru scurt timp de un grup de romi și recuperat ulterior de rudele sale.

La vârsta de 14 ani a intrat la University of Glasgow și a studiat filosofia morală sub îndrumarea profesorului Francis Hutcheson. Acesta l-a influențat profund prin ideile despre: libertatea individuală, drepturile naturale, moralitate și binele public.

În anul 1740 a primit o bursă la Balliol College, University of Oxford. A petrecut aici șase ani, însă ulterior a criticat educația rigidă oferită de Oxford, considerând-o inferioară celei din Glasgow.

În 1751 a devenit profesor de logică la Universitatea din Glasgow, iar un an mai târziu a fost numit profesor de filosofie morală. Preda cursuri despre etică, jurisprudență, economie politică, retorică și filosofie. Această perioadă a fost cea mai productivă din punct de vedere intelectual.

Adam Smith a făcut parte din celebrul Iluminism Scoțian, alături de personalități precum: David Hume, James Watt și Adam Ferguson. Prietenia cu David Hume a avut o influență majoră asupra dezvoltării gândirii sale.

În 1764 a devenit tutorele tânărului duce de Buccleuch. Împreună au călătorit în Franța și Elveția. Acolo Smith i-a cunoscut pe Voltaire, François Quesnay și Anne Robert Jacques Turgot. Acești economiști fiziocrați au influențat dezvoltarea ideilor sale despre comerț și agricultură.

În anul 1776 apare capodopera sa: *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (Smith, 1997). Lucrarea este considerată actul de naștere al economiei ca disciplină științifică.

După publicarea operei, a devenit comisar al vămilor în Scoția, dar a continuat să revizuiască lucrările sale; în același timp, a refuzat numeroase funcții politice.

A murit la 17 iulie 1790, la Edinburgh. Înainte de moarte a cerut distrugerea majorității manuscriselor nepublicate.

Principalele opere ale lui Adam Smith și contextul lor istoric

Smith a trăit într-o perioadă marcată de revoluția industrială aflată la începuturile sale, dezvoltarea comerțului internațional, ascensiunea burgheziei, declinul mercantilismului și iluminismul european.

Economia europeană era dominată de ideea că bogăția unui stat depinde de cantitatea de aur și argint acumulată. Smith a contestat această concepție.

The Theory of Moral Sentiments (Teoria sentimentelor morale) (1759) este prima mare lucrare a lui Adam Smith (Smith, 1976). El afirmă aici că oamenii nu sunt motivați exclusiv de interesul propriu, existând empatie, simțul dreptății, dorința de aprobare socială și conștiință morală. Conceptul central este „spectatorul imparțial", adică acea instanță imaginară prin care oamenii își evaluează propriul comportament. Această lucrare demonstrează că Smith nu susține egoismul absolut.

An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations (Avuția Națiunilor) (apărută în anul 1776) este una dintre cele mai importante cărți din istoria economiei.

Pentru a explica procesul de diviziune a muncii, Smith își începe cartea cu celebrul exemplu al fabricii de ace. Fără diviziunea muncii, un muncitor produce foarte puține ace pe zi, dar prin specializare, fiecare muncitor execută o singură operațiune, productivitatea crește spectaculos și costurile scad. În concluzie, specializarea produce bogăție.

Interesul personal (*self-interest)* este reflectat în celebrul pasaj:

„Nu de la bunăvoința măcelarului, berarului sau brutarului așteptăm masa, ci de la grija lor pentru propriul interes. Ne adresăm nu omeniei lor, ci dragostei lor de sine și nu le vorbim niciodată despre nevoile noastre, ci despre avantajele lor" (Smith, 1997, [1776], p. 119).

Smith explică faptul că oamenii, urmărindu-și propriul interes în cadrul unor reguli și instituții funcționale, contribuie adesea și la prosperitatea generală.

Cea mai cunoscută idee asociată cu gândirea economică a lui Adam Smith este conceptul mâinii invizibile. Acesta descrie modul în care piața poate coordona activitatea economică fără o planificare centrală. Atunci când există concurență, libertate economică, respectarea proprietății private și reguli clare, piața poate aloca eficient resursele. Smith folosește expresia „mâna invizibilă" foarte rar în operele sale, însă aceasta a devenit ulterior simbolul gândirii sale economice.

Smith este un susținător al pieței libere, pledând pentru libertatea comerțului, concurență, reducerea monopolurilor și eliminarea privilegiilor acordate de stat. El nu susține însă absența completă a statului. Statul trebuia să asigure apărarea națională, sistemul de justiție, protejarea proprietății, infrastructura publică, educația de bază și anumite lucrări publice. Prin urmare, Smith nu a fost un adept al unui stat complet absent.

Smith dezvoltă, de asemenea, una dintre primele teorii ale valorii bazate pe muncă, care, ulterior, îi va influența pe David Ricardo și pe Karl Marx. Încercând să răspundă la întrebarea fundamentală *ce determină valoarea bunurilor într-o economie de schimb?*, Smith pornește de la critica mercantilismului și susține că sursa bogăției unei națiuni nu este acumularea de metale prețioase, ci capacitatea productivă a muncii, amplificată prin diviziunea

muncii. Astfel, teoria valorii-muncă este inseparabilă de teoria producției și a creșterii economice.

Adam Smith introduce paradoxul apă – diamante, pe care îl prezentăm în continuare.

Paradoxul apă–diamante, formulat de Adam Smith, este unul dintre cele mai cunoscute paradoxuri din economie. El evidențiază diferența dintre utilitatea unui bun și prețul său de piață.

Enunțul paradoxului

Adam Smith a observat că:

- Apa este indispensabilă vieții și are o utilitate enormă. Cu toate acestea, în condiții normale, are un preț foarte mic.
- Diamantele au o utilitate practică redusă în comparație cu apa, dar sunt foarte scumpe.

Astfel apare întrebarea:

De ce un bun atât de util precum apa este ieftin, iar un bun relativ puțin util precum diamantul este foarte scump?

Explicația lui Adam Smith

Smith a făcut distincția între două tipuri de valoare:

1. Valoarea de întrebuințare (value in use) – utilitatea pe care un bun o oferă.
    - Apa are o valoare de întrebuințare foarte mare.
2. Valoarea de schimb (value in exchange) – cantitatea de alte bunuri sau bani pentru care poate fi schimbat.
    - Diamantele au o valoare de schimb foarte mare.

Smith a remarcat existența acestei diferențe, însă nu a oferit o explicație completă a mecanismului care determină prețurile.

Explicația economiei moderne

Paradoxul a fost rezolvat în secolul al XIX-lea de economiști precum William Stanley Jevons, Carl Menger și Léon Walras, prin teoria utilității marginale.

Ideea centrală este că prețul nu depinde de utilitatea totală a unui bun, ci de utilitatea ultimei unități consumate (utilitatea marginală).

- Apa este, de regulă, abundentă. Pentru că există în cantități mari, încă un litru de apă aduce un beneficiu suplimentar relativ mic. De aceea, prețul este scăzut.
- Diamantele sunt rare. O unitate suplimentară este greu de obținut și are o utilitate marginală ridicată pentru cumpărătorii interesați, ceea ce conduce la un preț mare.

Un exemplu simplu

Să ne imaginăm că avem:

- 100 de litri de apă acasă. Dacă primim încă un litru, beneficiul suplimentar este redus.
- Niciun diamant. Dacă primim primul diamant, valoarea pe care i-o atribuim poate fi foarte mare.

Prețurile reflectă această utilitate marginală, împreună cu raritatea și cererea, nu importanța absolută a bunului.

Importanța paradoxului

Paradoxul apă–diamante este important deoarece:

- a evidențiat limitele teoriilor clasice ale valorii;
- a stimulat dezvoltarea teoriei utilității marginale;
- a contribuit la apariția economiei neoclasice și la înțelegerea modernă a formării prețurilor.

Paradoxul lui Adam Smith arată că utilitatea totală a unui bun nu determină direct prețul său. Deși apa este esențială pentru viață, abundența ei face ca utilitatea marginală să fie, în mod obișnuit, redusă și prețul scăzut. În schimb, diamantele sunt rare, iar utilitatea lor marginală este ridicată pentru cumpărători, ceea ce explică prețul lor mare. Acest paradox reprezintă unul dintre punctele de plecare ale teoriei moderne a valorii și ale analizei economice a prețurilor.

În ceea ce privește comerțul internațional, Smith critică taxele vamale excesive, protecționismul și monopolurile comerciale. El consideră că schimburile comerciale sporesc prosperitatea tuturor părților implicate.

Ideile lui Adam Smith au influențat liberalismul economic, capitalismul modern, teoria concurenței, comerțul internațional, politicile fiscale și dezvoltarea economiei clasice. El a exercitat o puternică influență intelectuală asupra economiștilor David Ricardo, Thomas Robert Malthus, John Stuart Mill, Milton Friedman și Friedrich Hayek.

De-a lungul timpului, teoriile sale au fost însă și contestate. Principalele critici aduse au fost următoarele:

- piața nu este întotdeauna eficientă;
- monopolurile pot limita concurența;
- pot apărea inegalități economice importante;
- există externalități (poluare, efecte sociale) pe care piața nu le rezolvă singură;
- crizele economice au determinat un rol mai activ al statului în anumite perioade.

Cu toate acestea, multe dintre observațiile lui Smith privind concurența, stimulentele economice și specializarea rămân relevante.

Adam Smith a lăsat o bogată moștenire intelectuală, fiind considerat părintele economiei moderne, fondator al economiei clasice și unul dintre cei mai importanți filosofi morali ai Iluminismului. Operele sale sunt studiate în:

- economie;
- filosofie;
- drept;
- științe politice;
- administrație publică;
- relații internaționale.

Numeroase universități, institute și premii îi poartă numele, iar conceptele dezvoltate de el continuă să fie dezbătute și aplicate în analiza economiilor contemporane.

În concluzie, Adam Smith a oferit una dintre cele mai influente explicații despre modul în care se creează bogăția și despre relația dintre libertatea economică, moralitate și prosperitate. Deși este cunoscut în special pentru ideea „mâinii invizibile", contribuția sa depășește economia: el a construit o viziune integrată asupra societății, în care interesul individual, normele morale și instituțiile publice se completează reciproc. Moștenirea sa intelectuală rămâne fundamentală pentru înțelegerea economiei de piață și a gândirii politice moderne.

BIBLIOGRAFIE

Smith, A. (1776/1997). *The wealth of nations* (Books I–II). Penguin Classics.

Smith, A. (1759/1976). *The theory of moral sentiments*. Liberty Classics.